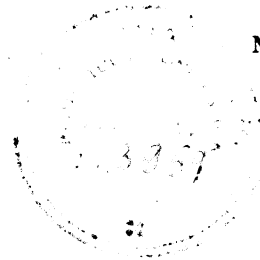

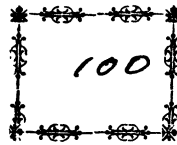
IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

Intuneric și Lumină

NUVELE ȘI SCHIȚE

IAȘI
EDITURA „VIETII ROMÎNEȘTI“
1914

100

ÎNTUNERIC ȘI LUMINA

Predoslovie

De unde mi-au venit valurile de amărăciune, care încet, pe nesimțite, îmi umpluseră sufletul de întuneric? Până adineauri mi-eră bine, glumisem, — și acum, în trăsura care mă duceă la gară, mă simțiam năpădit de o silă nemărginită: silă de alții, silă de mine, silă de tot... Desigur, vremea mi-o strecurase în suflet picătură cu picătură: frigul și umezeala acestei seri cenușii de iarnă, lipsită până și de înseninarea zăpezii, —vrăjmășia cânoasă a vântului, care frământă, chinuică crengile pomilor.

Gara cu trepte murdare și alunecoase, cu înghesuiala unor oameni grăbiți și brutali, venia numai bine să umple paharul...

Eră încă de vreme pentru trenul meu. Deocamdată, pe linia întâia, lângă peron, așteptă un expres gata de plecare. Priveliștea luminii vii din vagonul restaurant, a luminii

discrete din vagonul de dormit, răsuflarea rară și gravă a locomotivei strălucitoare, îmi adăogă adâncă părere de rău, că nu-mi eră îngăduit și mie să plec așa, departe, undevă cu cer senin, cu lucruri frumoase de văzut...

Un domn elegant, care venia să se urce în expres, dând cu ochii de mine, se opri o clipă și întinzându-mi mâna:

— Ce mai faci, măi?

— Bine.

— Nu te-am mai văzut de mult... Ai îmbătrânit...

Eră în privirea lui, în accentul vocii lui, în toată înfățișarea lui, un fel de mărinimoasă compătimire. Un general, care-și întâlnește o fostă ordonanță, cam așa i-ar vorbi.

Apoi, fără să-l întreb, cu tonul cu care spui lucruri fără nici o însemnătate:

— Mă duc prin Italia: Roma, Florența, Neapole... De-acolo la Monte-Carlo și pe urmă la Paris.

— Călătorie bună și petrecere bună.

— Mulțumesc.

După un pas spre tren, se întoarse în loc:

— A propos! Mai deunăzi se vorbea într'un loc de unul care a scris niște poezii, nuvele, — nu-mi aduc bine aminte... Tu ești?

— Poate.

— Ei bravo! Imi pare bine. Te laudă. Parole d'honneur...

Peste câteva clipe expresul pieri în întunericul nopții, ducând cu dânsul parcă o parte din mine...

Singur, în compartimentul friguros, cu lampa afumată, îmi doriaam un somn adânc și vindecător, când ușa se deschise cu sgomot, până la clanță, ca să poată intra concetățeanul meu Gheorghiu.

Numai de pe înfățișarea lui, — de pe umbletul îndrăzneț, cu pieptul scos nainte, cu capul în sus, — de pe privirea când hotărâtă, când șireată, — cinevă, fără să-l cunoască, bănuiește că e un învingător. Și bănuiala e întemeiată. Invingător e, — căci, prin toate mijloacele care i-au stat la 'ndemână, și-a făcut o situație ades criticată, dar mai ades pizmuită.

Dupăce, înfruntând frigul din vagon, își scoase paltonul de pe dânsul, îmi zise, zâmbind cu disprețuitoare compătimire:

— Mă uitam la tine adineauri... Hm! de, băete, cine e de vină că nu poți pleca și tu ca alții?

— Dar cine ți-a spus dumitale că aș vrea să plec și eu?

— Cine!? Tu însuși, cu ochii care ți se scurgeau după expres; cu oftatul adânc când a pornit-o. Doar că nu strigai: „luați-mă și pe mine!”

Eră așa de adevărat, încât simțiam că mă roșesc.

- E! dragă. Dacă mă ascultai pe mine, azi erai departe și nu duceai jindul după fericiri atât de ieftine... Dar ți-a plăcut să visezi, să nu te trezești niciodată... Și, în vremea când toți cu care ai plecat într'un pas ți-au luat-o înainte, tu stai de fleacuri, de nuvele, ca un băetan de optsprezece ani... Au și astea haz până la o vârstă. Fiecare trece în viața lui printr'o epocă de astea. Poate că și eu am rimat în viața mea o strofă... Dar m'am trezit. Am înțeles rostul lumii, am înțeles că omul odată trăește și că prin urmare trebuie să stoarcă toată fericirea pe care poate să i-o dea viața, — și m'am vindecat de *meteahna* poeziei și m'am înhămat la muncă serioasă... O fi având și scrisul rostul lui, în alte țări cu cititori nenumărați, unde un scriitor poate să trăiască numai din munca lui de scriitor; dar într'o țară păcătoasă, cu douăzeci la sută știutori de carte, dintre care nici a zecea parte nu citesc!... Dar ți-am mai vorbit eu de-astea, și degeaba...

Prietenul tăcu, ridică din umeri și se lungi pe canapea cu mâinile sub căpătăiu. După o pauză adăogă cu ochii închiși:

— Și apoi acum e și prea târziu...

Și iar după o pauză mai lungă, căscând:

— ...'ai...'ine luai în arendă o moșie de-a Academiei...

Nu răspusesem nici un cuvânt... De mai

multe ori îmi spusese prietenul că el are somnul la poruncă, dar nu-l crezusem... Acum însă răsufllarea lui egală și șuerătoare îmi dovedia că adormise frumos, lăsându-mă pradă gândurilor pe care le sădiseră vorbele lui în sufletu-mi pregătit parcă înadins pentru asemenea răsaduri... Și mă gândiam: „Nu cumva a avut și are dreptate? Așa e. Toată viața e un războiu. Toate viețuitoarele se luptă aprig, se luptă fără preget, ca să-și câștige un loc mai prielnic la masa vieții... Și e o singură lume și o singură viață, din care va să scoți cu strășnicie toată fericirea cu putință. Așa se merge, poate, în pas cu rostul lumii. Și orice înclinare care știrbește vitejia în lupta vieții, e o slăbiciune care te face să rămâi în urmă, învins și strivit... Și nu cumva știința și arta sunt deșertăciuni ca toate deșertăciunile?...”

Mi se părea că vântul, care acum șuera în ferestre, pătrundeă până în inima mea urlând a pustiu...

Cu o astfel de stare sufletească m'am coborât să-mi cumpăr țigări, într'o stație de încrucișare, în care trenul se opriă câteva minute. Restaurantul era gol. Numai colo, la masa de lângă sobă, un căpitan de infanterie, bătrân, cu tâmplele albe, sta cu capul rezemat în palmă, dus pe gânduri. Desfăcând încet pachetul de țigări, mă ui-

tam la el și mă gândiam: De ce o fi rămas căpitan până la o vârstă așa de înaintată? Vițios? mărginit? ori împrejurări nenorocite? ori un învins?...

Băiatul care-mi adusese țiğările mă întrebă, pomenindu-mi numele, dacă mai doresc ceva.

La auzul numelui meu, căpitanul se uită lung la mine, se codi câteva clipe, —apoi, ridicându-se, înaintă spre mine cu chipiul în mână și mă întrebă cu blândeță:

— Dumneavoastră sunteți scriitorul?

— Da.

— A! dați-mi voie să vă mulțumesc pentru ceasurile de fericire pe care ni le-ați procurat și mie și familiei mele, în vacanța trecută... Am o fată care citește foarte bine... Seara, după masă, ne citia din cartea dumneavoastră... Ne-ați produs o mulțumire... Ce bine o să le pară, când le-oiu spune că v'am cunoscut!

— Domnule căpitan, sunt foarte măgulit de omagiul...

Atât am apucat să îngân căpitanului, pe care nu știu cum îl chiamă, pe care nu l-am mai văzut niciodată, dar pe care niciodată nu-l voiu uita...

Acum, întors în vagon, privind somnul liniștit al prietenului, mă gândiam la glasul blând al căpitanului și la vorbele lui, și-mi

ziceam: „Va să zică am dus un strop de fericire în casa lor... Câteva clipe i-am făcut să uite propriile lor nefericiri și să se înduioșeze de ale altora... Are o fată care citește bine... Seara după masă... desigur în sufragerie, după ce s'au adunat tacâmurile și firimiturile... Un cerc mare de lumină jos, care îmbrățișează întreaga familie, și un cerc mai mic sus pe tavan... Desigur prislea cere ceva mămichii și căpitanul îl dojenește cu degetul arătător ridicat în sus: „Puiule, sst! ți-am spus: când citește Lenuța, să stai cuminte“. Un strop de fericire am dus eu în casa lor!...”

Nu știu cum s'a urmat înlănțuirea gândurilor mele, dar știu că peste câțiva vreme îmi venia să-mi scutur prietenul, să-l trezesc și să-i strig:

Nu, *omul* nu e numai o ființă care se naște, mănâncă, doarme, se înmulțește și moare, ca toate celelalte viețuitoare; — *omul* nu e numai o ființă care cu șiretenie ori cu brutalitate, călcând și strivind pe alții, caută să-și cucerească un loc la ospățul vieții... *Omul* e o ființă, care e uneori mai puțin înarmată pentru izbândă; dar, spre deosebire de toate celelalte viețuitoare, năzuește ca în această oglindă a conștiinței, cu care a fost hărăzit, să cuprindă o cât mai mare parte a lumii pe care trăește, — o ființă care,

cu această scântee de dumnezeire, caută să pătrună bezna de îndoeli și de taine care-l împresoară... Nu, știința nu e o zădărniciie ca toate zădărniciile... Știința e scopul pe care-l urmărește firea întreagă dela începutul începutului, de vreme ce, în lungul lanț al viețuitoarelor până la om, deosebirea de căpetenie dela una la alta a fost un *spor de pricepere*... Și între oameni, cine face fala și mândria și podoaba omenirii nu sunt cei ce s'au înfruptat cu belșug din bunurile lumesti, ci acei care au putut cuprinde în mintea lor o mai mare parte a lumii în care au trăit, — acei care uneori cu prețul vieții lor au căutat să desvelească tainele lumii... Și nu, arta nu e o zădărniciie ca toate zădărniciile. Artistul ajută înfăptuirea sporului de pricepere. Admirația, ori înduioșarea pentru suferințele altora, aduc omului lepădarea de sine, desrobirea minții de cele prea pământești...

Ridicându-mă în picioare, am dat cu ochii de harta țării, ținută în perețele vagonului, și mi-am adus aminte de cuvintele prietenului, care și acum dormia liniștit: „țară ticăloasă”...

— Nu, am îngânat încet. Nu „țară ticăloasă”. Țară mică, țară nouă, țară de prefaceri... Cererile de dreptate, care-i răsună dela un capăt la altul, dovedesc că se tre-

zește.... Și cel mai puternic, cel mai sfânt temei al acestor cereri nu e numai alinarea durerii pe care o aduce căpătarea unui codru mai mare de pâne, ci e nădejdea că la adăpostul dreptății vor putea cât mai mulți să se ridice spre lumină și spre adevăr, și că din rândurile lor vor răsări cândva minți luminoase, care să fie mândria neamului nostru, împlinirea chemării lui pelume....

Harta asta eră portretul țării mele, „dragă mea”.

Imi veniă să-l mângâiu...

Și atunci spre a mulțumi lui Dumnezeu de înseninarea sufletească pe care mi-o adusesese, sub înfățișarea unui căpitan cu tâmpale albe,—lăsându-mă pradă unei vechi me-tehne, m'am trezit punând cuvinte pe ritmul roților trenului: ...raza de lumină... care însenină... suflet mohorât...

Lacrămile mele
Prefă-le 'n mărgele
Să fac dragei mele
Podoabă la gât.

NICUȘOR

Copiilor mei.

La marginea dinspre miază-noapte a orașului, pe malul iazului, e o grădină frumoasă în care sunt patru clădiri mari: a tribunalului, a prefecturii, a judecătoriei și a casieriei; restul grădinii e numai tufișuri dese de lemn cânesc. de bațachină și de rugi, în care primăvara cântă privighetorile de e o frumuseță. Chiar pe marginea malului e o movilă pe care când te'i sui, ai înaintea ochilor o minune de tablou. Aici sub mal, iazul umbrat de sălcii și de anini cu o moară vorbăreață; mai departe valea verde a Ialomiței, închisă în fund de dealurile viilor, pe culmea cărora stă de strajă mănăstirea; iar mai în fund, topită 'n aburi albastrii, toată coama munților dela Piatra-Craiului până 'n Penteleu;—în tot o priveliște fru-

moasă, de parcă ți se primenește sufletul uitându-te la ea.

Prin grădina asta e drumul lui conu Mișu, care șade alături, când e să iasă în oraș.

Cum trecea într'o zi din primăvara trecută, s'a oprit să asculte o privighetoare, care cântă de răsună grădina; și fiindcă tufișul în care cântă eră chiar alături, s'a aplecat să încerce: n'o putea-o zări? Când, ce să vază? Jos în tufiș un băețaș. Cu degetul arătător dela mâna dreaptă peste buzele țuguiate, îi făcea semn să tacă, iar cu cel dela mâna stângă îi arătă privighetoarea. Aplecându-se mai mult, o văzù...

Și a stat așa multă vreme, neputându se sătura de a o privi și neștiind ce să privească mai cu drag: pasărea mică și neînsemnată care scotea sunete atât de puternice și de măestre din gușulița ei care se vedeă săltând, ori fericirea fără seamăn care zâmbia pe toată fața copilului?

Îl mai văzuse el de câteva ori p'aici prin grădină jucându-se cu alți copii de seama lui, dar niciodată nu-l privise cu luare aminte. — Acolo, un broscoiu de băețaș slăbuț, cu părul cânepiu, încurcat ca un caer și cu pantalonii în vine, cârpiți în zece locuri. Acum pentru întâia oară vedeă ce ochi negri, catifelati și dulci aveă.

La o mișcare nedibace pasărea zbură și

lui conu Mișu îi pareă grozav de rău, crezând că s'o mâhni copilul; dar acesta ieși din tufiș și privindu-l drept, cu seriozitatea adorabil de hazlie a copiilor :

— Nu fațe nimic. Vine îndărăt. Asta e a mea. A fost si poimâne.

— Ce spui, mă? A fost și poimâne?

— Da, a văzut-o si Lenuța.

— Care Lenuța?

— Lenuța, sora mea...

Și clătinaud din cap :

— Da' lu' Vasilică nu i-o arăt.

— Care Vasilică?

— Vasilică a lu' nenea Dumitru dela zudecătorie.

— Și de ce nu i-o arăți și lui?

— Că fincă dă cu pietre.

— Bravo! să nu i-o arăți.

— Țț!

— Dar pe tine cum te chiamă?

— Nicusor a lu' Ionița, odăiasu' dela caserie si sânt de sase ani.

— Ce vorbești, domnule!!? Păi bine, tu poate că vrei și doi bani, să-ți cumperi covrigi.

Nicusor răspunde cu umărul drept, săltându-l în sus. Și conu Mișu, răsând cu mulțumire, scoate și-i întinde doi bani. Copilul luându-i zice: „săru' mâna“ și pleacă grabit, ținându-se cu o mână de brăcinarii pan-

talonilor prea largi; dar după câțiva pași se întoarce să-l întrebe serios dacă la spițerie se vinde ouă de furnică.

— Ce să faci, mă, cu ouă de furnică?

— Mi-a spus mamica mea asă: că le plăte la privighetori si vreau să pui pe zos la a mea...

Are și conu Mișu trei îngerăși de copii dela care aude în fiecare zi fel de fel de nostimade copilărești, dar asta i s'a părut atât de drăgălașă, încât a luat pe băețașul odăiașului în brațe și l-a sărutat, pe amândoi obrazii; pe urmă, rușinat parcă de înduioșarea lui, l-a lăsat și l-a scuipat :

— Ptiu! Marș d'aici, potae mică!...

Din ziua aia datează prietenia lui conu Mișu cu Nicușor; e! dar negreșit prietenia care poate să mijlocească între un boer mare și copilul unui odăiaș. Din vreme în vreme, când îl vede prin grădină, îl strigă: „pst! mă hoțule, vino'ncoă!“ și-i dă câte un ban, cum dă și Lenuții pe care acum o cunoaște și o întâlnește mai în fiecare zi, venind din târg, încărcată cu o dublă de pâne și cu un clondir, pe care de-abia le duce. Cunoaște acum și pe părinții lui Nicușor; tatăl, unu gros, negru, păros, cu o mutră aspră, în care numai roșăța vârfului nasului pune o pată mai veselă; muma, slabă,

ofilită, prăfurie și totuși plăcută pentru blândeța ochilor...

Negreșit, Nicușor nu e primit în curtea lui conu Mișu să se joace cu copiii lui și cu musafirii lor, dar se uită și el din grădina prefecturii pe crăpăturile ulucilor; și tot încercând crăpăturile a dat peste câteva prin care poate vedeà tot raiul din curțile boerului. Așà, printr'una se văd ronturile de flori frumoase și lōcul unde joacă copiii croquet; printr'alta se vede terasa îmbrăcată în flori albastre, unde mânâncă boerii vara; prin a treia, căprioara cu țarcul ei; iar prin a dela capul din fund al ulucilor, grădina de poame, curtea pasărilor și doi câni mari legați în lanțuri pe sârmă...

* * *

Frumos Crăciun o să fie! A nins două zile din Crivăț și acum în ajun s'a schimbat vântul; suflă Austrul subțind norii printre care încep să se ivească stelele și aducând cu el un ger de te taë.

La curtea caselor lui conu Mișu e zarvă mare. Pe porțile deschise larg nu mai conțin sâniile încărcate de musafiri. E pom de Crăciun la care sunt poștiți copiii tuturor prietenilor. În mijlocul salonului încăpător, care ține dela intrare până la terasa din

fund, e așezat bradul împodobit de-ți ia ochii. Cucoanele se învârtesc de colo până colo rânduind lucrurile la locul lor. Copiii nerăbdători așteaptă în odaia din dreapta semnalul când vor putea intra. Să aștepte, că nu e încă gata. Mai sunt de așezat jucăriile pe meșcioara din jurul bradului și de pus la fiecare teanc de jucării câte o carte de vizită cu numele copilului căruia i se cuvine; și nici conu Mișu n'a sosit încă dela club cu bărbații, ca să se bucure de bucuria copiilor...

În vremea asta, alături, la casierie, e un suflețel stingher, care se sbate și se frământă... Mama e dusă la cucoana casierului să ajute la gătit și la scuturat—și a luat și pe Lenuța cu ea; tatăl e dus la cârciumă... iar el stă singur în gangul casieriei muncit de gânduri... A văzut azi dimineață pe un om din curtea boerească, ducând la spinare un brad mare, mare... pe urmă băeți dela cofetărie cu tăvi și alt băiat dela librărie încărcat cu fel de fel de cutii... Și el știe ce însemnează asta. Anul trecut, când l-a durut în gât l-a dus mă-sa la spițarie și atunci prin ușa întredeschisă a zărit o clipă în odaia de alături, cu ochii lui împăențânați de friguri, un brad frumos îmbrăcat în... dar a închis spițerul ușa... și erà ziua, lumânăricile nu erau aprinse și mămica i-a spus așà: că seara

e mai frumos când se aprind lumânăricile... Toți copiii ăștia care trec în sănii, acolo se duc să vază pomul de Crăciun... pomul de Crăciun!!... Și nici prin crăpăturile ulucilor nu poate să se uite, că e zăpada până la gât.. E! dar dacă ar vrea conu Misu... Te, conu Misu nu e om bun? Ba e bun. Nu-i dă lui întotdeauna câte un ban? Adineauri a trecut în târg și nu s'a întors încă acasă... Dacă i-ar ieși înainte și l-ar ruga să-i arăte și lui pomul de Crăciun,—numai nițel,—nițel de tot...

Cât e de mică inimioara lui, s'a despărțit acum în două. Jumătate îl îmbrânțește înainte: „încearcă, conu Mișu e om bun; poate te duce să vezi pomul... pomul!!“ iar cealaltă îl trage înapoi: „fugi d'acolo, nu se poate... nu se poate“...

Se aud sănii venind dinspre târg... Uite-le, cotesc la colț și în bătaia lămpii electrice dela răspântie Nicușor recunoaște pe conu Mișu și-l aude râzând cu poftă. Repede o ia la fugă să-i iasă înainte. Cine știe? poate chiar fără să-i spue nimic, văzându-l, o să-l ia să i-l arăte, că e om bun. A ajuns! Aci e altă cotitură. „Hei! la o parte!“ strigă birjarul degeaba: iar conu Mișu, ieșind pe jumătate din sanie și văzând copilul în drum:

— In drum, hai? Drace împelițat! Să te calce sania. Marș acasă!

Și săniile trec... E noapte... nu se pot vedea lacrămile care au năpădit în ochișorii negri, catifelăți, dulci ca o mângâiere...

I-a zis așa: „marș acasă!“ dar ce să facă acasă? nu e nimeni acasă.. nimeni... Și coșul dela sobă țiuie.. Și-i e urît... Și cum stă în drum, parcă-i șoptește cineva la ureche: „Știi ce? poate că se vede dela poartă prin ferestre“. O ia la fugă înspre curtea boerească. Se dă la o parte lângă uluci ca să treacă săniile care ies; apoi, când au trecut, face doi pași în curte și se uită cu încordare... Ies valuri de lumină pe ferestre, dar pomul nu se vede... Și mai face doi pași strângându-și la piept paltonul lung și larg, făcut dintr'o scurteică veche a mă-si, în care parcă e un pui de lăutar... Ferestrele sunt prea sus... degeaba... A! știe el un loc de unde ar putea vedea, d'acolo de pe prispa unde mânâncă boerii vara! Acolo, a văzut el prin crăpăturile ulucilor, sunt ferestrele jos. Da, dar câinii!!! Gândul ăsta îl face să se retragă repede din curte... Ce bine ar vedea el d'acolo pomul de Crăciun!! Stă.. și-și face în gând socoteli de om mare. Nu se poate să fie câinii deslegați acum când vine lume... Asta nu se poate! ce, să muște pe lume? Face câțiva pași în curte trăgând cu urechea și neputându-și deslipi ochii dela lu-

mina ferestrelor... Ocolește în vârful picioarelor casa... mai sunt câțiva pași... A ajuns!.. na! perdelele lăsate... ba nu, una e ridicată! Pășește binișor... binișor... Aaaa!! ce frumos! ce frumos!!

Poate de-acum să sufle Austrul vânt tăios de rece, că în tot trupul copilului s'a revărsat căldura unei fericiri nemăsurate. Tot sufletul i s'a urcat în ochii care privesc cu nesațiu... Cum sclipește beteala! Uite și lumânăricile aprinse! Și ce de jucării! Ce de jucării! Trâmbițe, tobe, păpuși! Uite și niște iepurași albi, mici și drăguți...

Înăuntru se deschide de părete ușa odăii din dreapta prin care năvălește o droaie de copii, băețași, fetițe și nodulețe mici, pe care parcă-i dă jos funtele. Sunt câteva clipe de extaz general vrednice de admirat: copiii de-o parte rămași țaglă cu ochii pironiți la pom, părinții de alta cu ochii umezi de fericirea bucuriei lor. Acum madamele așează copiii în semicerc. Trebuie să cânte: „O! Tannenbaum! o! Tannenbaum!“ Se face o tăcere desăvârșită. Cocoana Zoe, gazda, deschide pianul și se așează să-i acompanieze... dar în clipa în care-și ridică mâna ca să înceapă, dinspre terasă se aude lătratul gros al unui câne și țipătul unui copil, țipăt de groază, lung, sfâșietor, care spintecă tăcerea și trece ca un junghiu în inimile tuturor... Bărbații dau

năvală într'acolo; deschid ușa. „Marș Leu! marș leu!“ strigă conu Mișu dând cu piciorul în câne... Jos lângă fereastră zace copilul fără cunoștință...

* * *

Nu te mai frământă atâta, coane Mișule. Inchide ochii și dormi în pace, că Dumnezeu e bun și iertător. El știe c'ai priceput prea târziu de ce-ți ieșise copilul înainte și că te-ai căit de a-l fi gonit cu asprime. Te-a văzut cum l-ai adus în casă, cum l-ai îngrijit, cum i-ai încărcat brațele de jucării și de bunătăți și pentru el și pentru Lenuța. El știe că ești hotărît mâne în ziua de Crăciun să te duci la casierie, să te încredințezi cu ochii dumitale că copilul nu s'a îmbolnăvit de spaimă. Dumnezeu e bun și iertător și a auzit ce-ai pus de gând cu cocoana Zoe să faceți la anul. Inchide ochii și dormi în pace.

SCRISORILE LUI MIȘU GERESCU.

Mă întorsesem dela înmormântarea bietului Mișu Gerescu, adânc mișcat. Colegii mă însărcinaseră pe mine să țin o cuvântare pe marginea gropii sale, ca unul ce fusesem în mai strânse legături cu dânsul, atât de strânse cât îngăduia firea lui cam rezervată. Mă gândiam la situația grea, în care rămânea soția cu trei copilași mărunți, prin moartea atât de timpurie a bietului băiat, și îmi ziceam că poate ar merita să fie zugrăvită figura bună a bietului prietin dispărut, când cineva bătù în ușă.

— Intră !

Ușa se deschise și se ivi în pervazul ei un domn bătrân, curat și simpatic, pe care-l văzusem plângând sdruncinat în rândul dintăiu al jalnicei adunări. Li dădui un scaun și-l pofti să șază. Bătrânul își duse mâna la inimă, își mușcă buza de jos, buza de sus, silindu-se să înghită un nod de obidă,

care i se urcă în gâtlej ; apoi șezù și începù astfel :

— Vă mulțumesc, domnul meu, pentru cuvintele bune pe care le-ați spus... Vă mulțumesc. Le merită săracul băiat... Vă mulțumesc... Am pierdut un prietin care... Nu eram de-o vrâstă, aș fi putut să-i fiu tată... Iertați-mă...

Bătrânul se sculă, se duse spre fereastră cu umerii sguduți de un plâns lăuntric ; apoi liniștindu-se, se întoarse, șezù din nou :

— Iertați-mă ; l-am iubit prea mult... Eu n'am avut copii și, singur pe lume, îl iubiam cu toată dragostea necheltuită în alte afecțiuni...

— Sunteți o rudă a sa ?

— Nu, nici o rudă. L-am cunoscut acum cinci ani la băi la Vulcana... și de atunci se legase între noi o prietinie... în urmă și o legătură mai strânsă, aproape o rudenie : copilul cel mic, l-am botezat eu... Singur, bătrân cum mă vedeți, neavând pe nimeni... rude depărtate... puținul pe care l-am agonisit din leafa și din pensia mea de profesor o să-l las copilașilor lui 'bietu' Mișu... Am venit la dumneavoastră, domnul meu, ca să vă mulțumesc pentru dragostea cu care ați vorbit de el în cuvântarea dumneavoastră ; și, pentru că văd că v'a fost drag, v'am adus cinci scrisori ce posed dela dâ-

sul, pe care vă rog să le citiți și să mi le înapoiți. Din citirea lor vă veți putea complectă figura iubitului dispărut...

Și bătrânul deschîindu-se la piept, îmi întinse un plic cu următoarele cinci scrisori. Le tipăresc în această broșură cu învoirea domnului Ștefan Săvescu, proprietarul lor. Publicarea lor mă scutește de a zugrăvi portretul iubitului prietin care le-a scris.

I

Iubite Nene Ștefane,

Uite, îți cuprind capul între mâni și te sărut frumos și pe dreapta și pe stînga. Mii și mii de mulțumiri. Aseară, după ce au adormit, m'am dus cu Mărioara în odaia lor și le-am pus în ghetete, așezate de ei cu mare grijă pe fereastră, lucrurile trimese de dumneată. Azi, abia se crăpă de ziuă, când ne-am pomenit cu câteși trei lip! lip! cu piciorușele goale pe scînduri, și Victor și Anina și Sisi, finișorul dumatiale, strigând într'un glas: „Mămico, a venit! ne-a adus! Tăticule, aprinde lămpa!“ Ce păcat că nu erai aici, să-ți fi cules, din fericirea care le strălucia în ochi, răsplata bunătății dumatiale. Lui Victor i-a făcut cutia de vopsele o impresie grozavă. Nu mai tăceă: „Tăticule, și

știi, sunt cele mai bune vopsele, Bourgeois?“ Știi ce mi-a spus păgânul astă seară, înainte de culcare? M'a luat de-o parte și mi-a șoptit: „Am înțeles eu cine e sfântul Nicolae, care ne-a trimis lucrurile: Nenea Ștefan“. Nu e vorbă, acum e băiat mare, în clasa întâia gimnazială. Sunt trei luni de când poartă pantaloni lungi; mă rog, asta nu e glumă. Anina a fost încântată de vasele de bucătărie, de tacâmuri; dar ce i-a plăcut mai cu deosebire e mașinica de călcat; iar clovnul cu măgărușul a făcut pe Sisi să rîdă de credeam că-i vine rău. Acum dorm câteși trei, cu jucăriile alături pe pernă. Finișorul ți-e bine, gras și rotund ca un pepene; poți să te mîndrești cu el; Victor nici la cinci ani nu eră voinic, cum e el acum la trei. Să-ți spui o nostimadă a lui. În fiecare seară trebuie, înainte de culcare, să-i plătesc tributul de basme. Alaltăeri îi povestiam fabula cu greerele și furnica. Ascultă cu mare luare aminte, zicînd numai când mă opriam: „Și p'ormă?“ ...„Și așa, zic, a venit iarna cu zăpadă și cu vînt rece cum e acum afară. Greerului îi eră foame și n'avea nimic de mîncare, că nu vruse să asculte pe furnică, să-și adune boabe ca ea. Atunci s'a dus plîngînd la furnică și a bătut în ușa: cioc! cioc!—Cine e? a întrebat furnica.—Eu, greerul.—Ce poștești?—Te rog, dragă

furnică, fii bună, dă-mi și mie câteva boabe, că uite, mor de foame; n'am mâncat de alaltăeri. Atunci furnica i-a răspuns: Așaaa? Îmi pare bine. Astă vară când îți spuneam să nu mai cânți într'una și să-ți aduni boabe c'o să vie iarna, n'ai vrut să mă ascuți. Acum rabdă".

Aici Sisi a lăsat buza 'n jos și, văzând că tac, m'a întrebat: „și p'ormă?”—Și pe urmă, zic, greerele a murit de foame.

Purtarea furnicii atât l-a indignat, în cât și-a vârît pumnii în ochi și a izbucnit în plâns, strigând: „Fil-ar a d'acului de fu'nică!” Numai cu mare greutate am putut să-l liniștim; și înainte de a închide ochii a mai zis suspinând, că ce rău îi pare lui că n'a știut unde șade greerul, că i-ar fi trimes „boabe, țocolată topită... și poate nu muriă” ...

Ne pare grozav de bine că nu te mai su-pără piciorul. La primăvară ai să te poți ține în pas cu mine la sitari.

Încă odată mii de mulțumiri și de îm-brățișări dela toți.

Al dumitale devotat

Mișu Gerescu

II

Iubite Nene Ștefane,

Ne-a făcut mare plăcere scrisoarea du-

mitale, mai ales partea în care ne făgăduiești că o să vii. Anecdota pe care ți-a spus-o generalul despre nenea Antonache e ade-vărată, o știe toată lumea de aici. Și fiind-că pe de-o parte îmi ceri cu stăruință să-ți spui pe larg cine a fost nenea Antonache, iar pe de altă parte nu-mi e nimic mai drag decât să stau de vorbă cu dumneată, fie chiar și prin scrisoare, iacă îți scriu. Dacă n'oiu pu-teă isprăvi astă seară, voiu urmă și mâne.

Nenea Antonache era fratele mamei. Mă-car că nu eram decât de șase ani p'atunci, îmi aduc foarte bine aminte ziua când l-am văzut pentru întâia oară în casa noastră. Eram cu madama în odăița noastră dinspre grădina mică (așa ziceam noi grădinii cu flori, spre deosebire de grădina cu poame), când s'a deschis ușa și a intrat, însoțit de mama și de tata, un domn străin, îmbrăcat cam rău, cu o figură ciudată cum nu mai văzusem; o față smeadă cu nasul coroiat, cu mustață de pandur, ochi mari, negri și sclipitori ca cilicul sub niște sprincene stu-foase, peste care se înălță o frunte de-o palmă, cu părul negru. mare, dat pe spate. De atunci la noi a rămas ani mulți, zec-doisprezece, locuind în căsuțele mici din fun-dul curții, până când s'a mutat la cocoana Leanca, o femeie care l-a îngrijit până 'n cele din urmă. Târziu, când ne-am făcut mari,

am aflat cum a fost, ce a fost și ce a ajuns nenea Antonache, și multă vreme mă întrebam nedumerit, pentru ce îi strigă mama adeseori cu lacrămile în ochi: „Antonache, Antonache! dacă aș ști că ar fi să-ți semene vre-un copil, l-aș omori de acum cu mâinile mele...” Deocamdată noi îl cunoșteam așa cum ni se înfățișă acasă, și aici ni se înfățișă încântător. Pentru că n'am mai întâlnit în viață om, care să știe atâtea cântece, atâtea znoave, atâtea basme, atâtea fabule, atâtea romane, atâtea piese de teatru și care să le povestească cu așa talent cum povestea el. Ce dreptate avea bunică-mea, tată-meu și mama, când îi ziceau cu ochi înlăcrămați de răs sau de plâns: „Antonache, Antonache, tu ți-ai greșit cariera; actor ar fi trebuit să te faci!” Ziua în care l-am văzut pentru întâiași dată, mi-a rămas întipărită în minte și din pricina figurii lui deosebite și pentru că atunci am auzit întâia lui povestire. Eră seara, după masă, în chioșcul din grădina mică; și cum ședeam așa, în liniștea serii se auzia goarna din foisorul pompierilor sunând prelung stingerea. Atunci, cu gesturi mai vorbărețe decât vorba lui și cu sticliri scânteetoare din ochii lui vii, ne-a povestit că semnalul acela însemnă în oștire porunca stingerii tuturor focurilor; că împăratul Frederic cel mare, într'o tabără, plimbându-se

după sunarea stingerii, vede lumină într'un cort, intră și găsește un soldat tânăr, scriind la un muc de lumânare, pe o tobă drept masă, o scrisoare către mamă-să, prin care-i povestea izbânda din ziua trecută și dorul de acasă care-l mistuie; că, după ce îl întreabă dacă s'a sunat stingerea și dacă știe ce poruncă se dă prin acel semnal, împăratul îl pune să adoage în josul scrisorii: „Măne voi fi împușcat în zorii zilei”. Și adouazi în zori de ziuă a fost împușcat... Poți să râzi de mine, dragă nene Ștefane, dar dacă ai fi fost acolo sub stăpânirea privirii lui nenea Antonache și a vocii lui tremurătoare, ai înțelege pentru ce acum, peste mai bine de trezeci și cinci de ani, îmi aduc limpede aminte cum am alergat în brațele mamei țipând și plângând cu hohote...

Nu eră situație, nu eră împrejurare care să nu amintească lui nenea Antonache o istorie, sau o anecdotă. Dacă cineva răspunde că e bine fără să fie bine, parcă-l auz:—Asta e ca istoria lui Cănuță Fianu, care răspunde delă Paris lui frați-su: „Nu mai auz de loc, piciorul drept mi s'a sgârțit, mi s'a uscat mâna stângă; dar încolo, mulțumesc lui Dumnezeu și maichii Precistii, mi-e bine“... Dacă-i răspundeai că nu-ți e bine și i se părea lui că îți e bine, parcă-l auz:—Asta e ca istoria turcului, cu

scrumbia "... și ne povestîa istoria cu scrumbia turcului, de leșinam de răs.

Mai întotdeauna după masă, până să se aducă și cât bea cafeaua, ne povestîa subiectul unei piese,—adică ce zic eu *ne povestîa?*—ne jucă o piesă, pentru că își schimba vocea și fizionomia în atâtea feluri câte persoane erau.

În vremea cât povestîa el, trebuia să fie o tăcere desăvârșită, să nu-l sâcâie cineva. Dacă se întâmplă cumva ca Dinu, feciorul, să ceară mamei cheile, să scoată romul, se opriă din povestit și bătea darabana cu degetele pe masă, uitându-se în tavan. Noi ne rugam: „Zi înainte, nene Antonache“; iar el răspunde: „să se isprăvească chestia cheilor...“

Cu privire la liniștea din timpul povestirilor lui s'a întâmplat odată o istorie, care a rămas de pomină în casă la noi. Și acum îmi vine să rîz când îmi aduc aminte. Eră iar așa după masă. Se aduseseră cafelele; și nenea Antonache eră grozav de tabietliu la cafea. Trebuia să fie cu caimac mult; el zicea: „cu nori“; și parcă-l văz,—când o bea, învârtia ceașca, să nu cumva să rămâie vre-un pic de caimac pe pereții ei. În ziua aceea pesemne câștigase la cărți, că ne adusesese la masă un carton cu prăjituri de ciocolată. După ce ne împărțise tuturor, mai

rămăseseră două pe-o farfurie, dinaintea lui, oprite pentru mama Ușica, o bătrână rube-denie de-a tatei, care sta aproape de noi și căreia vrea să i le trimeată. Împărțind prăjiturile, picaseră de pe ele pe fața de masă bucățele de ciocolată. Cafeaua lui nenea Antonache sta dinaintea lui, fierbinte, neatinsă, cu „nori groși“; iar el, pentru a nu știu cătea oară, ne povestîa împușcarea generalului Ney. Ne spuneă cum șeful plutonului de execuție a vrut, după cum e obiceiul, să-l lege la ochi înainte de împușcare. „Atunci Neyil măsoară de sus până jos cu privirea: Cum? mie să-mi legați ochii?! Mie?! Eu care n'am tremurat înaintea miilor de gloanțe și de obuze ale dușmanului, eu care-mi băteam joc de moarte, înfruntând-o de atâtea ori în războiu, o să mă tem acum...“

În vremea astă, cel mai mic dintre noi, ochind o firimitură de ciocolată pe masă, întinde binișor mîna pe sub brațul lui nenea Antonache ca s'o ia. Nenea Antonache zărindu-l se oprește din povestit și se'ntoarce către el:—„Ce vrei, neiculiță?—Nimic, nene Antonache“.

Nenea Antonache urmează povestirea:

„Nu, nu-mi e frică; dimpotrivă, vă cer o singură grație: să mă lăsați să comand eu însu-mi plutonului; și, așezându-se cu brațele încrucișate, dă comanda; dar nici un soldat n'a îndrăznit să tragă...“

În vremea asta băiatul iar întinde mâna spre firimitura de ciocolată. Nenea Antonache se oprește, se întoarce și-l întreabă cu o enervare stăpânită: — „Ce vrei, neiculiță? O să-mi verși cafeaua“; iar băiatul zmerit: „Nimic, nene Antonache...“

„Ney a stat așa câteva clipe, cu un zimbet pe buze, dar cu lacrimile în ochi, apoi stăpânindu-se a strigat soldaților: „De când soldatul francez nu mai ascultă de ordinele șefilor săi? Sunt mareșal al Franței, sunt șeful vostru și vă poruncesc: Foc!“

Băiatul, care băgase din nou mâna binișor spre firimitură, la strigătul *foc!* sperându-se, nu știu cum trage mâna și hârști! îi varsă cafeaua peste masă și peste pantalonii lui ca oul de rață.

Nenea Antonache opărit, sare'n sus strigând: „Ce vrei, neică? ce vrei, neiculiță? Ce vrei?“

- Firimituri, răspunde băiatul sastisit.
- De care firimituri?
- Uite de-alea: firimituri de ciocolată.
- De ce nu spuneai, neiculiță?“

Și punând mâna pe prăjiturile oprite pentru mama Uțica, începe să le frământă în mâni, să le frece cum freci săpunul când te speli. Crema albă a prăjiturilor i se revărsă printre degete ca o spumă; noi râdeam de ne durea băerile inimii, și el le

frământă înainte: „Na, neică, firimituri...na, neică, firimituri, na firimituri...“

Săracul nenea Antonache! Pe măsură ce m'am mărit, admirația fără de margini, ce aveam pentru dânsul, a scăzut din zi în zi. Aflasem că ieșise cel dintăiu din școala militară, ofițer tânăr, instruit, vorbind în perfecție nemțește și franțuzește; că ajunsese până la gradul de căpitan în geniu; că patima jocului de cărți îl făcuse să demisioneze și că de atunci, încet-încet, se scoborise pe povârnișul ei până când tată-meu, rugat de bunică-mea (mama mamei), îl luase din București, ca să-l ție pe lângă dânsul, plătindu-i ceva pe lună, cu cuvânt ca să vorbească cu noi franțuzește... Mai târziu m'am putut încredința că poate n'a fost om mai robit de patima cărților ca dânsul, că toată noaptea și-o petrecea în cafenea și nu greșesc dacă oiu spune că nu era zi în care să nu fi jucat, dacă nu altceva, cel puțin șase-șapte partide de pichet... Atunci, văzându-l cerând unuia și altuia doi-trei franci cu care da fuga în cafenea, am înțeles vorbele mamei: „Antonache, Antonache, dacă aș ști c'ar fi să-ți semene vre-un copil, l-aș ucide de acum cu mâinile mele“.

În două împrejurări mi s'a părut că-și dă el singur seama de decăderea lui. Odată, într'o zi târzie de toamnă, ne scoborîsem

împreună în grădina mică. Nu mai eră nici o floare în ronturile și în brazdele atât de împodobite în timpul verii. Bulgări de pământ întors și răscolit, trandafirii îngropați, moșuroaie de gunoiu și de frunze uscate,—o adevărată jale. Și acolo, în mijlocul grădiniții, uitat, un glob de sticlă în vârful unui băț. Nenea Antonache s'a uitat multă vreme la el, dus pe gânduri; apoi cu o voce gravă în tăcerea nopții care se lăsa: „Parcă ar fi mintea grădinii... Astă vară se oglindia într'însul atâta podoabă, atâta frumuseță.. acum se oglindește jalea, pustiul, paraginea... Mă duc, nu rămăiu la masă...” Și a plecat încet cu capul în jos.

Altădată eram în târg la cofetărie. Peste drum s'a oprit o sacă, la care eră înhămat un cal înalt, deșirat, beteag de un ochiu, beteag de un picior, prăpădit. Un domn bătrân dela o masă, văzându l, și-a făcut cruce mormăind: „Doamne ferește!” „La ce te închini, nene Petrache?” l-a întrebat un vecin. Bătrânul a clătinat din cap și a răspuns: „Știi dumneavoastră ce a fost calul ăsta pe vremuri? ăsta e Pandur al lui Grigorie Paladă... Când trecea mânat de fata lui Paladă, înhămat la o gabrioletă ușoară de-o puteă trage un copil, ziceai c'a trecut o nălucă. Fân ales, ovăz vânturat, zahăr și mângâieri și panglici în coamă... Când s'a mutat Pa-

ladă la Paris, și-a desfăcut toată starea, iar calul l-a cumpărat pe o mie de lei Vasilache Munteanu care, după nouă ani de slujbă, l-a vândut lui Sotir birjarul. Cât l-a ținut Sotir nu știu,—vre-o șapte-opt ani,—și fiindcă un rândaș i-a plesnit un ochiu, lovindu-l cu furca în cap, l-a vândut lui Piscopu. Multă vreme l-a avut Piscopu la diligența cu care făcea în fiecare zi drumul până la Ploești și înapoi... Acum e al lui Radu Sacagiul. L-am întrebat înadins cât a dat pe el. Trei-zeci și șase de lei !! Și bătrân, prăpădit, cum îl vedeți, acum trage sacaua pe povârnișul alunecos dela moara Gorgotei, sub o ploaie de înjurături și de lovituri: diii! boală!... Coceni pentru gura lui bătrână, care nu poate nici să strige, nici să blesteme, nici să se destăinuiască. D'aia gândindu-mă: or fi având dobitoacele aducere aminte? îmi făcui cruce și zisei: „Doamne ferește!” Așa a vorbit bătrânul; iar un ofițer tânăr dela o masă din apropiere, după ce l-a ascultat cu luare aminte, s'a sculat repede și a eșit. Peste câteva minute o detunătură puternică făcui să sbârână geamurile cofetăriei. Ofițerul intrase în prăvălia unui armurier de alături, luase un revolver și împușcase calul, acolo, în uliță. Zarvă mare. Cei mai mulți protestau că eră o barbie. Când s'a ivit ofițerul în pragul ușii,

nenea Antonache i-a ieșit înainte, l-a luat în brațe: „Să trăești, mînzule, să trăești!... ai făcut o faptă bună... să trăești!... să trăești!...“ Li tremurau mînilor și glasul...

Bietul nenea Antonache! Murise și tata și mama și frații... Eram judecător la Câmpulung; nu-l mai văzusem de mai bine de trei ani, —cînd am primit o scrisoare, prin care mă vestiă că moare în spital. M'am urcat în tren și am alergat. L-am găsit în clipele din urmă. Pe meșcioara de lângă patul lui era un roman și o păreche de cărți, cu care făcuse până atunci pasiențe. Nimic din strălucirea de altă dată nu mai era în privirea lui împăenjenată. Totuși m'a cunoscut. Cu mîna stîngă m'a apucat de-o mîna, cu cea dreaptă m'a mîngăiat pe cap, zicînd cu o voce stinsă: „Mînzul neichii, mînzule“... Și a murit ușor ca un pui de găină. Săracul, Dumnezeu să-l ierte!...

Mișu Gerescu

III

Precum vezi, iubite nene Ștefane, Victor s'a ținut de cuvînt. Îți trimete acest vas cu flori, lucrat de el. Nu e așa că e bine? Uite ce frumos sunt făcute pansellele și ce bine e lumina vasului. De frică să nu se

mototolească, el singur l-a împachetat între două scîndurele, așa după cum îl primești. Suntem toți sănătoși și așteptăm cu nerăbdare sosirea sitarilor, care ni te va aduce.

Mă întrebi cum merg afacerile. Vorba aia: dacă nu curge, pică. Mulțumesc lui Dumnezeu că-mi câștig pâinea de toate zilele și nădăjduesc în vremuri mai bune. Stare știi eu bine că n'o să fac niciodată. N'am nici una din însușirile, pe care trebuie să le aibă cel menit să se îmbogățească. N'am avut dela cine să le moștenesc; dimpotrivă, dela bietul tata am moștenit dragostea bielșugului apucat în casa lui; dela el mi-a rămas patima vîntătorii, dragostea de flori și de natură—și lucruri mai neprielnice izbîndei în lupta pentru îmbogățire: sete de tihnă și pornire spre visătorie. Cu toate astea parcă nu mi-aș schimbă firea cu a altuia. Imi pare rău numai de un lucru: că nu m'a înzestrat Dumnezeu cu un dar. Aș fi vrut să fiu un muzicant, un pictor, un poet. Să fi putut face cu mîna mea, poate din durerile mele, clipe de fericire pentru alții... D'aia mi se umple inima de bucurie cînd văd că Victor are atît talent la desen.

Odată mă hotărîsem eu și făcusem jurămînt, să-mi schimb tot felul meu de a fi. Parcă ți-am povestit eu... Acum doi ani m'am dus la vîntătoare spre Verzeni, moșia

lui Lazaride, care acum face un trup cu moșioara noastră părintească, cumpărată tot de el. Eram într'un porumb ; n'apucasem să trag trei focuri, când mă pomenesc cu doi turci că se reped fără de veste asupra mea și-mi smulg pușca din mâni, răcnind să merg la curtea boerească. Astea s'au petrecut într'o clipă, înainte de a-mi putea da seama spre a mă împotrivi. Și am fost silit să merg între doi turci, înarmați acum și cu pușca mea, până la curte, de unde mi-a dat drumul arendașul care mă cunoștea, după ce mi-a atras cu muștrare luarea aminte, că sunt puse pe moșie table de oprirea vânătorii... Și ca să ajung la curte, trecusem așa, între turci, pe lângă biserica din marginea cătunului Ge-rești, clădită de Șerban Gerescu, bunicul lui tată-meu... Iți poți închipui ce s'a petrecut atunci în sufletul meu, ce trezire. Am priceput atunci pentru întâia oară greșala neiertată pe care o săvârșisem, lăsând să-mi scape din mână moșioara asta care purta numele neamului meu,—la a căreia biserică erau îngropați moșii mei și ale căreia documente vechi le am în fundul unui sertar... M'am frământat, m'am svârcolit câteva nopți și am ieșit din aceste svârcoliri cu hotărîrea de a-mi schimbă firea, de a mă vindecă de toate gusturile, de toate pornirile, de toate apucăturile de până atunci.

Milă, jenă, dor de viață tihnită, pornire spre visatorie, vânătoare, pescuit, — toate trebuiau înfrânate, lepădate și, în locul lor, un singur gând, un singur dor : câștigul de bani ; iar ca răsplată, la căpătâiul celalt al vieții, întrezăriam puțința de a pune iar mâna pe bucațica de pământ pierdută... Și am dus-o așa câtăva vreme. Eu, care până atunci nici odată nu mă tocmisem cu clienții și care mă rușinam când îmi plăteau onorariile, mă tocmiam acum cu învierșunare, silindu-mă să mă încredințez că erau prefăcătorii jurămintele lor, că n'au mai mult. Timp de câteva săptămâni n'am deschis alte cărți de citire decât codurile de legi, de teamă să nu găsesc în ele ceva care mi-ar slăbi hotărîrea. Și ascunseseam cheia dela pian, de frica înduișării pe care mi-ar fi putut-o pricinui muzica. Și am dus-o așa câteva săptămâni, luptându-mă, silindu-mă să ucid în mine pe cel care-mi șoptia din când în când : „nu-ți e silă de tine ?“ Și am dus-o așa până când într'o noapte, uite ce am visat. Se făcea că eram într'o grădină de o frumuseță fără seamăn. Brazi uriași, sălcii pletoase, tei îmbălsămați, pajiști ca de catifea verde, ronturi de flori în toate fețele, cascade de clematită, alee și bolți întunecoase de umbră și izvoare și fântâni și statui albe de marmoră,—toate frumusețile câte le vă-

zusem prin câte grădini am trecut, se adunaseră aici ca să facă un raiu. Și se făcea că, umblând prin grădina asta cu sufletul îmbătat de fericire, văd la câțiva pași înaintea mea, jos pe nisipul aleei, un ban mare de aur. Mă plec, îl iau și, ridicându-mă, văd altul la câțiva pași mai înainte. Mă duc, îl ridic și pe acesta și iar, ridicându-mă, văd altul mai departe... Și am mers așa, mult, mult, plecându-mă să ridic mereu banii de aur, pe care îi băgam în buzunare, și zărind neconținut altul înainte. Dar, pe măsură ce înaintasem, grădina se schimbuse. Acum eram pe o potecă într'un crâng sălbatec. Din crâng am intrat într'o crivină mlăștinoasă, între două mări de cătină. Aurul din buzunare mă îngreuiă de nu mă mai puteam mișca, și am început să mă înglodez în nomol și am început să mă înfund... până la glesnă, până la genunchi, până la brâu, până la gât. Simțiam că-mi năvălește nomolul în gură, simțiam că mor înăbușit, înecat, cu buzunarele pline de aur, pe când în minte îmi fulgerau cascade de clematită înflorită, statui de marmoră albă, vedenii din grădina frumoasă din care plecasem... M'am sculat speriat, îngrozit de acest vis, care mi se părea un simbol; iar a doua seară după masă, Mărioara îmi cânta la pian sonata care-ți place dumitale, pe

când eu recitiam pe Ana Karenin... Greu își schimbă omul firea moștenită, mai ales când are în suflet îndoiala, nesiguranța, dacă schimbarea o fi spre mai bine, ori spre mai rău... Și iaca așa, am rămas același, care te dorește, te îmbrățișează și te așteaptă cu drag.

Mișu Gerescu

P. S. Mărioara, cu toate că e foarte necăjită, nu te uită și mă roagă să-ți scriu o mie de vorbe bune din parte-i. E supărată, biata fată, și are de ce: de zece zile suntem fără bucătăreasă. P'a care-o aveam a trebuit s'o dăm afară, că așa muere leneșă, risipitoare și sanchie nici c'am mai văzut... Ce greu e de găsit în ziua de azi slugi credincioase, cu mîlă și cu dragoste de stăpâni și de casă... A !... unde sunt slugile de odinioară, din casa părintească?... Pârveu, vizitiul, a stat la noi trei-zeci și șase de ani; îl moștenise tata dela bunică-meu. Dinu, feciorul, a murit în curte la noi, după două-zeci și opt ani de slujbă; iar bucătăreasa... Săraca Parașchiva !... Eră ca o rudă; cu ea ne-am pomenit pe lume. Ea ne descântă când eram deochiați, ea ne trăgea când eram răciți, ea ne mângâia când eram necăjiți... Parc'o văz în curtea din fund, curtea păsărilor, înconjurată de o sută de lighi-

oane, pe care le cunoștea și le deosebiă de ne minunam : *Pestrița cu moț, pestrița bearcă, neagra porumbacă, neagra pintoagă, alba mare* ; — o sută de lighioane, găini, găște, rațe, aveau fiecare numele ei deosebit... Parc'o auz vorbind cu ele : Ei ho ! nebuno, ce te 'ndeși așa, parcă n'ai mâncat de aseară ; ori : „dar tu, ce-mi stai ca o mironosiță ? Vezi dacă te 'ndopi nebunește ? Ia să vază maica dacă ai căldură“. Și lighioanele se lăsau să le ia în mână, fără nici o împotrivire, simțind bunătatea sufletului ei curat și fără ascunzători... Trei zile dupăce am îngropat pe mama, Parașchiva a stat încuiată în casă, bolnavă. La trei zile, când a ieșit și am dat cu ochii de ea, am rămas incremenit, — așa i se schimbase chipul și privirea, în care murise toată vioiciunea, toată voioșia de altă dată... A venit la mine, mi-a luat capul între mâni, m'a sărutat adânc pe frunte și a plecat înspre poartă... — „Unde te duci, Parașchivo ?“ Când a ajuns la poartă s'a oprit, s'a uitat lung înapoi de jur împrejurul curții, s'a închinat, a sărutat stâlpul porții și a ieșit. — „Unde te duci, Parașchivo ?“... Pe seară au găsit-o spânzurată la hanul lui Pitiș...

IV.

Iți mulțumesc, iubite nene Ștefane, din adâncul inimii pentru buna dumitale scrisoare plină de grijă și de dragoste părintească, îți mulțumesc și pentru țigaretul cu eucaliptol. Da, ai dreptate, se poate să-mi fi venit și din prea mult fumat ; așa zice și doctorul. Din ce din ne-ce, știu că am dat ochii cu moartea. Și fără nici o pregătire, din chiar senin. M'am pomenit deodată pe la șase seara cu un junghiu ca o săgeată în partea dreaptă a pieptului. M'am bătut, m'am frecat, așa ! de unde ? la fiecare răsufare mă durea până în umărul drept. M'am culcat de vreme ; dar nu puteam să adorm, pentrucă nu găsiam în ce poziție să stau ca să răsufu mai slobod ; iar pe la unsprezece noaptea am simțit că mă înăbuș de tot. Mi-a ajutat Mărioara să mă târăsc până la fereastra pe care a deschis-o. Junghiurile care mă fulgerau la fiecare răsufare, nu ți le pot descrie. Ini veniă să mă sfâșiiu, să-mi vâr mâna în piept, să smulg nodul care mă împiedecă să-mi trag sufletul... și simțiam că mă întunec... simțiam că mă duc... și-mi părea rău. În odăița de alături dormiau frumos copilașii, aci lângă mine țineam strâns trupul Mărioarei, și sus pe cerul vioriu stră-

luciau stelele... ah ! ce frumos străluciau !.. Doctorul îmi recomandă odihnă. Am să fac ca nenea Antonache. Asta îmi aduce aminte o caricatură văzută nu știu unde. Un nenorocit de muncitor, rupt, hârtănit, la consultație. Doctorul îl examinează și-i prescrie fel-de-fel de doftorii scumpe și o lună de odihnă la Ostanda. Negreșit că mi-ar prii odihna departe de fleacurile și neajunsurile meseriei, și n'aș aștepta povața lui, nici porunca durerii, ca să mi-o dăruiesc, mai ales că nu mă prăpădesc de dragul meseriei mele. Nu, nu mă prăpădesc de dragul ei, dimpotrivă sunt încredințat că sila, greața ce mi-o inspiră felul de muncă pe care mi l-am ales, îmi înzecește, îmi însutește povara ei. O să zici că orice muncă e făcută de nevoe... Nu e așa. Și, fiindcă n'am ceva mai bun, nici mai plăcut de făcut, decât să stau cu dumneată de vorbă, să mă încerc să ți-o dovedesc. Lasă că sunt meserii, care—măcar că făcute de nevoe—aduc o mulțumire sufletească mare, atât de mare, încât precumpănește oboseala, cum e munca meșteșugarului ; dar nu e meserie care, dacă nu ești o secătură, lipsită de orice pătrundere, să-ți aducă o silă de tine însuți, ca meseria de avocat. Negreșit, învățătura dreptului, a feluritelor legiuiri, a schimbărilor prin

care au trecut dela neam la neam, dela un veac la altul, e plină de interes și vrednică de cercetat ; dar nu e vorba despre aceasta — e vorba despre meseria de avocat. Ei bine, ca să fii avocat iscusit și căutat, va să fii șiret, pișicher, chițibușar, să poți ascunde cu meșteșug adevărul, care ar fi păgubitor pricinii pe care o aperi. Trebuie să poți, fără greață de tine însuți, să susții astăzi una, mâne alta, povățuit de interesul pricinii și îndemnat, încurajat de nestatornicia părerilor judecătorilor, tuturor judecătorilor, —dela cea mai neînsemnată judecătorie de țară până la Curtea înaltă. Trebuie să te faci tovarăș cu cel nedrept, să-i dai tot sprijinul pentru împilarea celui nedreptățit. Căci înțelegi ușor, cel ce n'are dreptate plătește mult mai bine decât protivnicul său. Inchi-puește-ți că unul răpește fără drept altuia, să zicem, zece pogoane de pământ, singura lui avere. Ce poate să plătească cel desbrăcat ? mai nimic ; și pentrucă n'are și pentrucă nu se îndură, căci—oricât o plăți de puțin,—ceea ce plătește e pentru el o pagubă. Pe când celalt, jumătate din cele zece pogoane de ar da, rămâne în câștig cu restul de cinci. Și de aceea foarte adesea vezi năpăstuiți pierzând procese drepte ca lumina zilei, pentrucă nu au putut sau nu s'au îndurat să-și ia avocat bun, ci un biet în-

cepător, nepriceput în meserie și în toate chichițele meseriei.

Un avocat, care s'ar hotărî și s'ar ține să nu ia decât pricini drepte, să nu dea nici un sprijin împilătorului pentru străgănirea sau biruirea protivnicului său, -- în ziua în care i s'ar duce vestea de om cu desăvârșire drept, ar rămâne numai cu clientela nedreptățiților, obijduiților, săracilor. „Ăla umblă cu crucea'n sân"... A! de câteori mi-a fost scârbă de mine însumi, după ce am amânat pentru un clenciu de procedură procesul unuia care stăpâniă toată averea părintească și ai căruia frați și surori veniseră la judecată pe jos, desculți, drum de două poștii.

Gândește-te apoi că, văzând neconținut pe oameni sub acelaș unghiu al întremăncărilor pentru un petic de interes, ajungi la urma urmei să prinzi o adâncă scârbă de oameni și vai! o și mai adâncă scârbă de tine însuși, când te gândești că răutatea și nedreptatea omenească e gunoiul din care-ți ridici pânea de toate zilele; da, noi avocații suntem niște microbi care nu pot trăi decât în puroiul răutății omenești. Trebuie neapărat ca oamenii să se mânânce între ei, ba trebuie să-i ajutăm să se mânânce, ca să ne priască.

Să-ți spui în privința asta două pățanii.

(Precum vezi nu sunt eu degeaba nepotul lui Nenea Antonache).

Odată, sunt vre-o câțiva ani de-atunci, vine la mine un birjar cu o citație dela judecătorie.

— Uite, domnule, ce-am pățit. Am vândut un cal lui Ioniță Panait, birjarul. Calul îl cunoștea, i l-am vândut din ham pe 215 lei. Asta a fost la Sfântă Maria mică. Acum, peste o lună, după ce s'a slujit cu el atâta vreme, mă pomenesc că mă dă în judecată, să-mi iau calul și să-i dau banii înapoi, că ci-că are tegnafes. Se poate? Peste o lună?! Și văz că cere să-i dau și despăgubiri. Procesul e poimâne la judecătorie. Vă rog să mergeți dumneavoastră cu mine să mi-l subțineți. Și dacă e să-mi iau calul îndărăt, să-mi plătească și el măcar câte 3 lei pe zi, cât s'a slujit de el, că și acum umblă cu el la trăsură. Nu sunt om bogat... vă dau un pol, vi-l aduc poimâne dimineață, să-mi subțineți procesul.

A treia zi a venit cu banii și am plecat la judecătorie.

Cum am intrat, am dat cu ochii de Ioniță Panait. Zic: — Bine, Ioniță, ce fel de treabă e asta? Te slujești de cal o lună și mai bine de zile, umbli și azi cu el la trăsură și ceri să și-l ia îndărăt?

— Are tegnafes, sărut mâna, domnule.

— Păi cum n'ai băgat da seamă până l-ai cumpărat? Il cunoșteai, că ți-l-a vândut din ham.

— I-l ținea ascuns cu doftorii, sărut mâna. Acum că nu mai ia doftorii, i-a răsufat și tușește... Și am dat pe el o groază de bani, zece poli și cinsprezece franci, adunați cu francu, Dumnezeu știe cum, săracuț de mine.

Și lăcrămă creștinul.

— Știu eu după ce umbli tu Ioniță. Umbli după ciupeală, să mai scazi ceva din preț. Așa e?

— Păi bine, domnule, sărut mâna,—cal cu tegnafes zece poli și cinsprezece franci? e păcat de Dumnezeu! Să-mi dea îndărăt măcar doi poli.

Zic: — Știi ce? Ia un pol și împăcați-vă, că altfel pierzi procesul. Uite, mie mi-a dat ăsta un pol. Na, ți-l dau ție și stingeți pricina.

I-am dat douăzeci de lei și am intrat la judecător care a închis pricina. Ce crezi că s'a întâmplat? Clientul meu a rămas foarte nemulțumit. A spus la toată lumea că n'ar mai veni la mine, să-l pice cu ceară roșie; că el era bucuros să dea de trei ori p'atât ca să câștige procesul, nu să-l piardă după cum l-a pierdut,—că se chiamă că l-a pierdut, dacă protivnicul i-a luat douăzeci de lei. Prin urmare vezi, ca să-i fi părut avo-

cat bun, trebuia să-i îmbrățișez ambiția, răutatea...

Altădată era într'o vacanță, prin August. Tribunalul închis; lipsă lucie de afaceri; toate fondurile sleite; până și banii copiilor adunați în pușculițe îi scosesem rând pe rând cu cuțitul. Stam la birou și mă întrebam prăpădit ce o să dăm adouazi în piață, când,—aruncându-miochii pe fereastră,—văd în curte doi țărani, rupți, prăpădiți. Li bag în birou și... peste un sfert de ceas intram radios la Mărioara în odae, fâlfâind o hârtie de o sută. Ne-am întors amândoi spre icoane și ne-am închinat: „Mulțumescu-ți ție, Doamne!“ Știi pentru ce îi mulțumiam? Pentru că un om ucisese pe frati-său. Țăranii veniți la mine erau: unul tatăl, celalt fratele mortului și ucigașului. A! să i fi auzit: „Suntem cu două focuri care ard pe noi... Am luat bani din punga altuia cu împrumut, ca să băgăm pe unul în pământ și să scăpăm pe altul de pe gura ocniei...“ Jalea și desparerea părinților bătrâni, a nevastei și copiilor mortului, a nevastei și copiilor ucigașului, groaza lor la vederea autopsiei cadavrului, întins pe o ușă în mijlocul curții, și îngroșarea lui și petrecerea făptuitorului între jandarmi până dincolo de marginea satului,—din astea era făcută bucuria pentru care mulțumiam lui Dumnezeu. Ce deosebire în-

tre mine și domnul Stelică, măcelarul pe care l-am văzut deunăzi? Ce gușă și ce ceafă cu etajuri! Pe când mâna i se jucă cu lanțul gros de aur, care-i încingeă pânțele delă un buzunar al giletcei până la celalt, ochii îi străluciau de bucurie, uitându-se la seninul de sticlă al cerului... Secetă de trei luni, islazurile arse, miriștele negre, vitele muriau de foame, țărani alergau cu ele pe capete la târg, să i le dea lui pe nimica...

Nobila profesie de avocat! Ph!!

La revedere. E târziu. Va să mă odihnesc, să fiu mâne ascuțit la minte și aprig.

Al dumitale

M. Gerescu.

V

Iubite nene Ștefane,

M'am hotărît, îmboldit și de Mărioara, să plec într'un loc singuratic și plăcut, unde să stau zece, cinsprezece zile, o lună, cât voi putea, să trăesc cât trăește o plantă; am găsit un om de ispravă, care mi-a pus la dispoziție o căsuță de bârne cu o odae și o prispă; și iaca sunt de o săptămână singur, aici, la Lunca Bolbocilor, un colț de raiu în munții noștri, aproape de izvoarele

Ialomiței. Și mi-e bine în sânul naturii, cum mi-eră când eram copil în poala mamei-doicii. Imi pare rău că nu sunt un pictor, că ți-aș zugrăvi și ți-aș trimete câteva vederi nepomenit de frumoase. Să mă încerc să ți le zugrăvesc prin cuvinte, ar fi o nebunie. O să citești vorbe, n'ai să vezi culorile, miile de culori care alcătuesc frumuseța tabloului; și cu cât aș adăoga mai multe vorbe, cu atât ți-aș întunecă realitatea. Și dacă mă gândesc bine, nici meșteșugul cât de mare al unui pictor nu ți-ar putea da toată negrăit de dulcea frumuseță a tabloului, căci ar lipsi dintr'insa cântecul izvorului, legănaarea ramurilor, îngânarea frunzișului, plutirea mișcătoare a norilor în văzduh și o mulțime de alte impresii, care nu se pot preface nici în cuvinte, nici în culori, dar pe care le simți că ți se varsă de pretutindenii în suflet, umplându-ți-l de evlavie, de smerenie, de cucernicie... Azi după prânz am fost într'o pădure de brazi uriași. Abia am făcut câțiva pași sub bolta lor de ramuri, ca bolta unei catedrale, și deodată mi s'au tăiat picioarele; fără să-mi dau seama, m'am așezat jos și timp de mai bine de un ceas am stat neclintit, treaz și totuși fără un gând, fără o judecată, cași când n'aș fi fost. Parcă uriașii brazi neclintiți, a căroră încremenită liniște veniam s'o turbur, necăjiți de

prisosul meu de viață, mi-ar fi trimes o mireasmă ameitoare care să mă paralizeze, să nu-mi îngăduie să trăesc decât atât cât trăiau ei... M'au trezit glasurile scutarilor în fundul depărtat al pădurii; „hăă...ăp!...hăă...ăp!“

Nu e sat aici; e o stână și un fierăstrău, care nu umblă decât în timpul verii, la care lucrează niște italieni. Iarna se duc toți și nu rămâne decât Nică, un băetan de șaisprezece ani. Bietul băiat! Aseară la foc mi-a povestit viața în timpul iernii și istoria unui câne, ucis de stăpânul stânei de alături. Imi spunea cum toamna, spre sfârșitul lui Noembrie, o tulesc devale, pe rând, oile dela târla lui Panțuroiu și toți ciobanii și baciul; pe urmă lucrătorii din pădure, scutarii, italienii dela fierăstrău— toți, și rămâne singur în pustiul muntelui, numai cu Ursei și cu Neamțu, câinii lui. Povestea cum răcniă crivățul în brazi și cum viscolia de nu se vede la doi pași; cum făcea de câte trei ori pe zi mămăligă la câni, de frică să nu plece, să-l părăsească; cum uneori, noaptea, Ursei se așeză în colțul odăii, ridică botul spre grinzi și începea să urle, să urle, de i se'ncreția carnea pe el și-i venia să se bage în zid de urît... Într'un rând împușcase în scorujul de lângă casă un cocoșar și, cum eră numai aripat, l-a crescut vre-o trei săptămâni pe fereastră, și-i eră drag că-i ținea de u-

rît, ciripind, parcă răspundeà la întrebările lui... Dar într'o dimineață l-a găsit cu aripa lipită de geam, mort, înghețat: „Parcă mi-am murit un frate...“ Imi spunea bucuria lui nebună, când se întâmplă arareori să sosească vre-un om cu târlia, cu bilet dela stăpână-su, să-i dea voe să încarce niscaivă scânduri; dragostea cu care-l ducea în casă și-i da de toate câte avea și cum nu-i venia să-l mai lase să plece... Și plăcerea nespūsă pe care i-o pricinuiam întâile urzici ieșite în coastă, întâile flori de păpădie: „Mă uitam la ele cu drag, ca la stele...“

— Și sunt buni câinii, mă Nică?

— Buni... dar aveam unul... tii!... p'atâta, cât un vițel, dar mi l-a împușcat Panțuroiu... Săracu'... îl chemă Codreanu...

— Dar de ce și l-a împușcat, mă Nică?

— Vezi că-i fură oi și le mănca. Se ducea noaptea cu aștilalți doi. Aștilalți mai mici luau oaia și o duceau târâș, iar el îi apăra de câinii dela târlă... Ținea piept la opt câni... eră cât un vițel... Săracu', îi zicea Codreanu...

Imi place aici, iubite nene Ștefane, nu numai pentru că-mi priește sănătății, dar și pentru că, departe de ropotul lumii, de frământările ei, mintea putându-se îndeletnici cu gânduri mai presus de trebuințele vieții de toate zilele,—parcă te mărești în propriii tăi ochi, parcă și se sporește stima de tine în-

suți. Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor; și osânda de a înfrânge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osânda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n'a fost mulțumită, înseamnă osânda de a ucide în tine tocmai însușirea cu ade-vărat și cu deosebire omenească : năzuința de a oglindi în tine o cât mai mare parte a lumii în care trăești... Azi stând singur pe marginea izvorului vorbăreț, mă gândiam așa : Nu e a ta setea asta de pricepere, de pătrundere a tainei care te'ncunjoară. E setea lumii întregi, e setea substanței din care e alcătuită. Urmează-o cu mintea înapoi dealungul nenumăratelor mii de veacuri și ai s'o găsești neconținut arsă, mistuită de dorul de a se destăinui ei înseși. La început una și aceeași, fără deosebiri în sânul ei, învârtindu-se nebunește în haos. Din această învârtire pesemne, și din locurile deosebite pe care le ocupau, față cu osia împrejurul căreia se învârtiau, părți dintr'însa capătă însușiri deosebite. Aceste părți înrăuresc apoi unele asupra altora, se împerechează între ele în fel de fel de chipuri și dau naștere nenumăratelor corpuri de himie. Din împărecherea unora c'în ele, în împrejurări ce nu putem încă pătrunde cu mintea, se nasc întâile viețuitoare. Trec veacuri după

veacuri și încet-încet, dar cu o stăruință ce o clipă nu șovăește, o clipă nu se odihnește, viețuitoarele încep să capete simțuri rudimentare, cioburi de oglinzi aburite, în care materia abia se poate întrezări. Nu-i ajunge cu cât se poate auzi, vede, pipăi, gustă, mirosi în viețuitoarele de până atunci ; instinctul nu-i ajunge : ea vrea să se priceapă și, în cele din urmă venite, în urmași de urmașii lor, se face om.—Formele în care s'a îmbrăcat ea până atunci nu le strică, le păstrează. O să le întrebuițeze omul în fel de fel de chipuri și-i vor sluji și ca o dâră, ca să-i ajute să vază de unde vine. Și nu chipul omului îi trebuie, ci mintea lui. O ascute, îl face să-și descopere unelte de prelungire a simțurilor, cu care să poată vedea, auzi, simți lucrurile mici, lucrurile depărtate, dincolo de hotarul simțurilor slobode ; îi toarnă în suflet setea științei. Și acum, dacă dumneată ești chinuit de această sete, greșesc eu când zic că acest chin e al ei, al materiei,—că ce ești dumneată decât o formă trecătoare în care s'a îmbrăcat ea, ca să-și potolească dorul de a se cunoaște? Gândește-te că nu numai spre binele lui îl îmbrânțește pe om râvna științei, poate dimpotrivă spre pieirea lui ; adu-ți aminte de apostolii și de mucenicii științei. Vrea materia să se cunoască, cu orice preț, cu orice mijloace.

Și ia te uită dumneată, acum, cu câtă meșteșugire, cu câtă măiestrie, ajunge la împlinirea scopului ei :

Cu cât o viețuitoare e mai jos pe scara viețuitoarelor, cu atâta e mai de timpuriu de sine stătătoare. Pică o sămânță dintr'un pom, ori dintr'o floare ; singură încolțește, prinde rădăcini și trăește, mai bine sau mai rău, după cum va fi fost de prielnic locul unde a dus-o întâmplarea. Pomii, florile, ierburile nu se sinchisesc unde le va pică sămânța. Dacă te uiți la viețuitoarele care vin după plante, le vezi că sunt mânate de grija de a-și pune ouăle într'un loc prielnic învierii lor. Vine fluturele, își alege o frunză în apropierea mugurilor viitori, o unge cu un fel de cleiu, își pune ouăle pe ea, o leagă de ramură cu un firicel de mătasă, de care va sta spânzurată tot timpul iernii, -- și pleacă. Cleiul uscându-se, încovoae frunza de pe ei și o preface într'un fel de plăpămioară, care va ocroti, va adăposti ouăle de frig. Atâta grija are fluturele. La primăvară, căldura va învia singură ouăle ; și omizile mici, abia de văzut cu ochii slobozi, fără ajutorul nimănu, se vor hrăni din frunzele mugurilor încolțiți odată cu ele. Sunt pe dată de sine stătătoare. Cu cât te urci mai sus pe scara viețuitoarelor, cu atât sunt mai târziu. Ia vezi păsările plăpânde, unele go-

lașe : ce s'ar face ele fără grija părinților care le hrănesc atâta timp, până să-și poată singure purta de grijă ? Și ce s'ar face, mai sus, mânjii, vițeeii, cățeeii, fără ugerul mamei lor, fără grija ei, fără apărarea ei ? Iar cel din urmă venit dintre viețuitoare, omul, ce târziu e de sine stătător ! Ce îndelungat timp sunt siliți părinții lui să-i poarte de grijă, să-l așere... Și acum, ia seama. Această târzie stare de sine a urmașului unei ființe, cu atât mai târzie cu cât e mai sus pe scara viețuitoarelor, e meșteșugul prin care materia ajunge la puțința de a se pătrunde. Prea vă îngrijiți numai de viața voastră, — a zis ea viețuitoarelor în a căroră formă se îmbrăcase până atunci, — prea vă cheltuiți toată puterea numai ca să fiți. Și le-a făcut urmașii plăpânzi și neputincioși, ca să le silească la biruirea egoismului, la lepădarea de sine. Și din această îndeletnicire silită, din această grijă de altul, urmată neconținut și neconținut sporită din urmași în urmași, atâtea mii și mii de veacuri, s'a născut lepădarea de sine, care te târăște în pierzare pentru aflarea unei scântei de adevăr... Vrea substanța din care e alcătuită lumea aceasta să se priceapă, să se pătrundă cu orice mijloc, cu orice preț.

E târziu. Scapătă luna. De ce nu ești aici, să vezi ce lumină de apoteoză fac razele ei în aburii care se ridică din Cheia Tătarului?

Al dumitale

M. Gerescu.

„CALATORULUI ÎI ȘADE BINE CU DRUMUL“

Prietenului meu Ioan A. Rădulescu-Pogoneanu.

Băutura l-a prăpădit pe Pitache Cojescu, că altfel unde ajungea el până acuma, să-și fi văzut el de treburi cum se cade și să-și fi păstrat banii care i-au trecut prin mână?... Că de noroc nu se poate plânge; pe ce-a pus mâna, i-a mers. Dacă a ținut moșie cu arendă, când era anul mai rău, de se văitau toți vecinii, lui Pitache îi mergea de-ți era mai mare dragul. Numai din tăierea pădurii de pe Nuceteanca putea să câștige, să aibă până la adânci bătrânețe. Mă rog: nouă sute de pogoane de pădure de construcție, stejari — să fi luat numai pe trunchiul unuia doi poli, bez stânenii de ars și crăcile. Dar cine era să facă chefurile rămase de pomină, care se începeau azi și țineau cu săptămâ-

nile? Pitache. Cine plecă întovărășit de alți cinci-șase prietini în trăsuri, cu patru cai înaintași și cu lăutarii după ei la Brașov? Pitache. În vremea asta logofetii și contabilii nu stau cu mâinile în sân. Lumea zice că unul dintre ei, d'acolo, din jaful dela Nucețanca și-a făcut starea de azi.

Ei! dar acum s'a sfârșit. Pitache s'a cumințit. S'a isprăvit cu viața de până acum; —i-a pus cruce. Toate merg până la un timp. De aceea s'a jurat împreună cu prietinel său Năiță Dinculescu, că de aci încolo intră în rândul oamenilor cuminți.

Sunt zece zile de când se păzesc unul pe altul; și n'au băgat în gură nici o lacrimă de băătură. Apă, că e sănătoasă și e lăsată dela Dumnezeu.

S'a mai jurat el și altădată și nu s'a ținut. Ei! dar acum e altceva. Toate merg până la o vreme. A dat omul cu capul de pragul de sus. Ce? e om de aproape cincizeci de ani. Nevasta s'a luat de gânduri; copiii încep să se mărească... Până când? De rândul ăsta s'a isprăvit, s'a mântuit.

Cu cele câteva mii de franci ce i-au mai rămas, s'a hotărît să ia în arendă moșia statului Drugăneștii, al căreia contract expiră la toamnă, moșie frumoasă la care s'au pricopsit câți au ținut-o. Deputatul dela colegiul al doilea, căruia și-a dat votul și pen-

tru care a alergat de a dat pe brânci la alegerile din urmă, i-a făgăduit formal c'o să facă să i se dea lui moșia. Și fiindcă Pitache când spune o vorbă—e vorbă, a și început să-și pue în lucrare hotărîrea. Moșia fiind la o poștă și jumătate dela oraș, și-a cumpărat un cal buestraș „de mânăncă nori nu altceva“, și-a luat jambiere roșii de piele, o șapcă frumoasă, și pleacă chiar acum la Drugănești, împreună cu prietinel Năiță, să vază mai bine moșia.

Năiță n'are cal, dar a închiriat unul dela Tașcu, care ține birji și poștalioane.

Pitache s'a sculat dela cinci și-și așteaptă cu nerăbdare prietinel care întârzie, cu toate că i-a spus deslușit aseară să vie cât de devreme ca să nu-i apuce căldura pe drum, aducându-i aminte și de vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul. Când colo, poftim! cinci și jumătate și el nu vine —șase, și el tot nu vine.

Din când în când se duce la poartă și se uită 'n lungul drumului, să-l vază venind.

În sfârșit aproape de șapte, Năiță se ivește. Vine la trap. Pitache îl zorește, răsucindu-și șapca cu mâna, ca acarii dela drumul de fier, și strigând cât poate:

— Hai! nene, păcatele mele, hai odată!
A fost o încurcătură. Băiatul lui Tașcu

uitase de vorba lui de aseară și înhămasese la un poștalion, care plecă la Găești, calul închiriat de el, singurul cal care merge bine la călărie. A trebuit să-l pornească cu alt cal după poștalion.

— Înțelegi, explică Năiță făcându-și vânt cu pălăria, până să-l ajungă, până să deshame pe unul, să pue p'ăllalt, până să vie îndărăt...

— Tiii! păcat, răspunde Pitache încăle-când, ne apucă zăduful pe drum!

Dar Năiță a descălicat și se zbate să găsească chinga, s'o mai strângă nițel, că s'a cam slăbit.

— Haide, Năiță; dă mai iute, îl silește Pitache; ți-am mai spus-o de o mie de ori: călătorului îi șade bine cu drumul...

Acum au pornit-o.

N'are aface calul lui Năiță, slab, neșesălat, ros de ham în toate părțile, cu bidiviul lui Pitache, gras ca pepenele și lucios la păr, parcă e uns cu untdelemn; precum n'are aface nici costumul lui, — șapcă nu, jambi-erie nu, — cu costumul lui Pitache. Nici în-fățișarea unuia n'are aface cu a celuilalt. Pe cât de gros și de voinic e Pitache, pe atât de uscat și de pipernicit e Năiță...

Dar merg în pas, la țacăneală.

Au eșit din oraș și acum țin șoseaua drept.

E o dimineată frumoasă de Iunie, plină de mirezme de flori de tei, de sulfină și de levănțică. La dreapta drumului, în vale, se țin lanț zăvoaele Ialomiții, printre care când și când se vede apa sclipind în bătaia soarelui; la stânga, până în poalele dealurilor, grâne de toată frumuseța: lanuri galbene de grâu copt cu chenare roșii de maci înfloriți, lanuri de ovăz de un verde brumăriu, lanuri de porumb de un verde închis și lucitor; iar pe dealurile care închid zarea, vii cu răzoare de viță paralele și drepte, parcă sunt trase cu condeiul, printre care se zăresc ici și colo puncte albe: muncitori la plevilă.

Răsună lunca de cântecile pitpalacilor și de hârâitul cărsteilor.

Frumuseța firii umple de mulțumire inimile călăreților. Se vede din bunăvoința zâmbetului cu care răspund salutarilor țăranelor, care trec spre oraș ducând cobilițe de pui și de boboci de rață spânzurați de picioare, băsmăluțe cu ouă, oale mari cu lapte și cu smântână, coșuri de cireși ori donicioare de fragi, — toate bunătățile prășite, adunate ori păstrate pentru gura orașenilor.

Femeile moțăe din cap a „bună-dimineata“; iar ei le răspund cu dragoste:

— Mulțumim dumitale. Vânzare bună...
Să fie un ceas dela plecare, când ajung

la capul podului de peste Ialomița. Aici e răspântie de trei drumuri ; și la răspântie, drept în fața podului, e hanul, vestitul han al lui Manolache Ciolănescu. Înaintea hanului o polată încăpătoare, învelită cu șindrila, pe acoperișul căreia e firmă mare cu numele proprietarului ; iar între *Manolache* și între *Ciolănescu* un rotocol albastru, în care sunt zugrăvite două ciolane încrucișate. Pe o sârmă, care leagă doi stâlpi, stau spânzurați covrigi rumeni, iar pe alta pârchi-pârchi de cârnați proaspeți, acoperiți cu un tulpă, în ciuda viespelor care le dau târcoale bâzâind. În fereastra cârciumei, rânduri de sticle cu băuturi de toate culorile pietrelor nestimate. Nici un mușteriu ;—oamenii sunt duși la muncă.

Scularea de dimineață, aerul curat și călăria și soarele, care a început să dogoară, le-a deschis o poftă de mâncare și o sete,—mai ales o sete grozavă. De aceea fără vre-o

— Este, răspunde băiatul, silindu-se să nu caște.

— Dă-ne două pelinașe cu sifon.

— Ori cu borvis, adaogă Năiță.

Băiatul pleacă agale.

— Mișcă-te mai repede, băete! — îl silește Pitache, — aaa! mișcă-te, băețăș.

Și nu-l slăbește de loc, strigându-i din când în când: „dă zor, mă neicuță, că suntem grăbiți și știi, vorba românului : călătorului îi șade bine cu drumul“.

Băiatul se întoarce aducând pe o tavă verde două pahare de vin cu sifon. E rece : se cunoaște după abureala paharului.

Pitache bea jumătate paharul, își plesnește limba de cerul gurii și, întorcându-se spre Năiță, se uită în ochii lui, ridicând sprincele în semn de întrebare, adică : „ce zici“ ?

Năiță, care și-a băut paharul până 'n fund, zice : „phiii ! strașnic !“

— Unde-l tineri. mă.—întreabă Pitache

Al doilea pahar se bea pe nerăsuflăte; tocmai al treilea, care s'a adus acum, se bea mai pe'ndelete, cu întrebări puse băiatului:

- Cum te cheamă, mă?
- Tilică.
- De unde ești tu?
- Dela Priseaca.
- Al cui ești dela Priseaca?
- Al lui Tache Drăgoi.
- Și de mult ești aici?
- De patru luni.
- Dar stăpână-tu unde e, mă?
- E dus colea la niște trifoi.

Pitache scoate o rublă, o dă băiatului și-l zorește să-i aducă restul, când se aude alături în livada cu pruni: lip-lip! lip-lip! Vine Manolache Ciolănescu pe poteca dintre pruni, cu papucii lipăind.

El cunoaște bine atât pe Pitache cât și pe Năiță, — și nu i-a văzut de mult. Când dă cu ochii de ei nu mai poate de bucurie.

— Bună ziua, dom'le Pitache. Uite și domnu' Năiță! da 'ncotrò?

— Incoă, la vale; dar mă, Manolache, grozav pelin ai. Mă băete, să mai aduci un rând! trei pahare! de unde-l ai?

— Așă e că e grozav? Dela frati-meu Ilie.

— Strașnic! dar știi? un lucru nu-mi place mie: băiatul. Nu face. Aici la han în drum,

la răspântie, trebuie un băiat iute, spirt. Să umble ca sfârleaza. Omul vine, bea, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul.

Când se 'ntoarce băiatul, hangiul zice:

— Dar de ce nu descălicați nițel? Mai răsuflă și caii o leacă.

Iar Pitache și Năiță găsesc că are dreptate: mai răsuflă și caii o leacă. De aceea se scoboară, leagă dârlogii cailor de câte un stâlp și se așează la masă sub polată.

— Ei, noroc să dea Dumnezeu și bine te-am găsit!

— Noroc! Bine ați venit sănătoși!

— Strașnic pelin! Dar de când ți-ai făcut ghețarie?

— Acù un an. M'am gândit: gârla colea, ghiața de pomană, boii tot stau degeaba iarna. Ia să-mi torn eu o ghețarie, — și am făcut-o. M'a ținut o sută și mai bine de lei, — da 'ncai am făcut un lucru bun.

Și văzând că Năiță se uită de câtăvă vreme cu stăruință la cârnații spânzurați pe sârmă:

— Sunt proaspeți, dom'le Năiță; aseară i-am făcut, — pe viața mea! Mă Tilică, ia dă jos o pereche de cârnați.

— Așă e, sunt proaspeți, se vede cât de colo.

— Păi să vezi ce-am pățit: explică Manolache — am un blestemat de taur, dar'ar

lupū 'n cornu' lui! c'o să plec cu el Joi la târg să-l vânz, să mă scap de el, că numai buclucuri îmi face. Mai deunăzi nu eră să-mi omoare un copil? Eri dimineață, nu știu, ori că din joacă, ori de-al dracului ce e, îmi împunge o frumuseță de purceă drept în burtă. Noroc c'am fost aici. Dacăm văzut că e împunsă rău, a trebuit s'o taiu. Am avut Ignat eri pe negândite. Aseară tot se duceă frati-meu la târg, i-am dat carnea s'o vânză la un măcelăr și am oprit și eu ceva dintr'însa. Mi-a prins bine ghețaria. Să pue să frigă o pereche?

Pitache, dupăce răspunde hotărît: „Să pue!“, ia și avizul lui Năiță: „hai? ce zici, Năiță?“ Iar Năiță nu poate să strice gustul lui Pitache, dar recomandă băiatului, cu blândeță și cu duiosie:

— Dar, mă Tilică, umblă mai repejor, mă băețaș.

Până să frigă cărnații, nu e de refuzat propunerea hangiului de a merge să le arăte ghețaria. Se duc deci să vadă ghețaria sistematică, învelită cu stuf de o frumuseță; apoi intră în grădina din fund. Cum în vremea asta soarele s'a ridicat sus și a început o vipie de căldură care frige, nu altceva, ce plăcere fără seamăn simte Pitache și prietenul său, când ajung în grădină, sub bolta de umbră a unor nuci uriași! Cel din mijloc mai cu seamă trebuie să fie de mai bine

de două sute de ani. Degeaba, nici o umbră ca umbra de nuc.

E răcoare!... Și vine de undevă un miros de sulfină și de levănțică.

— Ia auzi, mă Năiță!

Și câteși trei tac, să audă cum cântă pitpalacile. Una, aici, aproape, chiar lângă gardul grădinii zice deslușit: „pitpalac!“ Altele mai departe îi răspund: „petpedec! petpedec!“ iar lor le răspund altele și mai departe, tocmai de colo, din poalele viilor: „pitpidic! pitpidic! pitpidic!“

— Și 'ncotrò ziceți că mergeți dumneavoastră?

— La Drugănești.

— A! păi v'a apucat zăduful pe drum. Eu, știți ce-aș face în locul dumneavoastră? aș rămâne să mânânc aici, că tot e aproape de nimez. După prânz vă spui eu c'o să tragă o sfântă de ploae de un ceas, să rupă pământul. Și aș plecă după ploae pe răcoare: praf nu, căldură nu.

Nu e pe tot cerul, senin ca sticla, pic de norișor, nici măcar cât un bob de meu; dar dacă spune Manolache c'o să plouă... Și Pitache știe că ăștia dela țară se pricep la ale vremii lucru mare. N'a pățit-o el odată, când ținea Merenii? Tot așa de senin ca acuma. El, în loc să asculte pe unul care-i spuneă să plece cu trăsura cu coviltir, a ple-

cat cu o brișcă ne 'nvelită ; și peste un ceas l-a apucat o ploae cu piatră, să-l omoare și mai multe nu. Tot așa a pățit odată și Năiță.

— Ce zici, mă Năiță ?

Ce să zică Năiță, mai ales după ce hangiu le pomenește de niște pastramă bună de capră și de niște uger de purcică ?

— Nu mă 'nebuni ! ai oprit ugerul de la purcică ?

— E pus la ghețarie.

— E ! dă poruncă să bage caii undevă la umbră, frate Manolache, și regulează de-ale mâncării.

Hangiu, om în toată firea, care știe că călătorului îi șade bine cu drumul, pleacă zorit să dea porunci ; iar Pitache îi strigă din urmă :

— Și până una-alta, trimete-ne o velință ceva și o baterie de pelin cu sifon... . . .

Ce masă înfricoșată ! Ce pastramă fragedă ca roua ! Dar ugerul ăla de purcică de se topia 'n gură !... Dar ceapa verde !... Nu se mai puteau sătură.

— Mă Năiță, dacă mă iubești, ia de ici bucățica asta grasă.

— Mă Pitache, să mă'ngropi, gustă colea, să zici că n'ai mâncat de când ești.

Dar pelinul cu sifon ținut la răcitoare !

Un singur lucru nu i-a plăcut și nu-i place lui Pitache: băiatul. A spus-o hangiuului de câteva ori și i-o spune și acuma, cu limba împiedecată, parcă ar avea cleiu în gură și sughițând la răstâmpuri :

— Nu face, 'scultă-mă pă 'ine... hâc !... aici e han mare... 'a răspintie... Va un băiat spirt. Omu' se grăbește la drum, don'le. Vine, cere, bea și pleacă... n'are vreme de pierdut și că'ătorului i șade bine cu dru'u...

Acum soarele scapătă înapoi spre oraș. În grădina din spatele hanului, Pitache și Năiță dorm duși cu fața 'n sus și sforăe, să zici că umblă ferestrăul ; iar hangiu, care-i cunoaște de mult, a pregătit pentru diseară o ciorbă cu ardei grozavă, niște pui de pus la frigare apelpisiți, o salată de țiri bătaioasă, a pus clondirele le ghiață și a trimes pe Tilică 'n sat să caute pe Dima lăutarul. Știe el că domnu' Pitache și domnu' Năiță nu se 'ntorc curând acasă, că sunt călători, și călătorului îi șade bine cu drumul.

BLANA LUI ISAIA

D-nei Elena I. Rădulescu.

Acum fiecare e la locul său. În odaia din spre stradă șeful serviciului județean al prefecturii concepează rezoluțiile venite de sus ; aici în arhivă unul țacăne la mașina Yost ; alți doi scriu felurite adrese ; altul muncește la un tablou cu rubrici încurcate ; al cincilea coase dosarele ; iar Isaia Vasilescu registratorul, cu ochelarii pe nas, trece tacticos în registrul de intrare hârtiile sosite.

Așa, cu părul și mustățile cărunte, cu obrăjii supți și plini de încreștături, cu umerii aduși, pare de șaptezeci de ani,—și n'are bietul om decât cincizeci ; dar l-au biruit necazurile : cinci copii morți, cinci vii și boala nevastă-si și sănătatea lui șubredă, și câte și mai câte....

Azi însă e fericit. Se vede după zâmbetul care licărește în ochii lui mici, de câte ori și-i ridică de pe registru și și-i îndreaptă

spre cuerul de lângă ușă. Căci în cuer sunt spânzurate cinci paltoane vechi și o blană nouă ; iar blana nouă e blana lui, blana cumpărată chiar azi, blana la care visează și pe care și-o dorește de douăzeci și trei de ani de când e slujbaș, poate și mai de mult.

Care om n'are slăbiciune de ceva ? Unul de una, altul de alta... Uite, aici în cancelaria asta : Piscupescu are patima vânătorii ; arhivarul are slăbiciunea de porumbei,—acum o lună a dat treizeci și doi de lei pentru nu știu ce misirliu ; șeful are slăbiciune de mărci poștale pe care le adună cu mare grijă,—zice că a adunat până acuma două lazi pline.

Slăbiciunea lui Isaia a fost să-și cumpere și el o blană ; și astă slăbiciune nu era numai o năzărire a minții lui, ci o tânguire a întregului său trup, slab și plâpând la frig. Dar de aici încolo poate să sufle cât o pofți cânele de Crivăț,—lui Isaia nu-i mai pasă. Azi nici atâtica nu l-a simțit, în lungul drum pe marginea gârlei, de acasă până la cancelarie.

Știe el că e imitație nurca dinăuntru și tot imitație și lutrul dela guler, dar e blană ; și șeful cancelariei n'a vrut să-l crează c'a dat pe ea numai 223 de lei.

E ! dar de când se tocmește el cu Herman Grünblat dela care a cumpărat-o ? Din

August. Câtă diplomație n'a întrebuințat el la cumpărătorea asta ? După patru luni de tocmeală se ajunseseră cu 230 lei; și acum în săptămâna din urmă, sub pretext că a găsit într'un loc o ciupitură cât vârful, nu cât gămălia, cât vârful acului, tot i-a mai rupt ovreiului șapte lei pe care îi are în buzunar, pentru adălmașul de băut cu colegii la „Piticu“, diseară, când vor ieși dela cancelarie... Are prin urmare de ce să fie mulțumit și să zâmbescă de câte ori i se îndreaptă privirea spre cuer. Mâna lui scrie: 10,643... *Decembrie 10... Medicul veterinar a se aprobă vânzarea animalelor de rasă notate;* iar mintea lui e la primirea care i s'a făcut de colegi azi dimineață când a sosit. A fost o nebunie nu altceva. L-au luat în brațe și l-au ridicat de trei ori în sus, strigând : ura ! de credeai c'o să se dărâme tavanul. Toți i-au pipăit-o, toți i-au cântărit-o, toți au încercat-o, toți au admirat-o. Timp de aproape un ceas s'au perindat prin cancelarie funcționari celorlalte servicii, care aflaseră vesteă, veniți să-i vadă blana și să-i ureze s'o poarte sănătos. Căci Isaia, — „nenea Isaia“, pentru cei mai mulți — e drag tuturor, că e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui... De douăzeci și trei de ani de când e aici registrator, cu unul nu s'a certat, pe unul nu l-a pârît și știe de

glumă... Mai câte îi face Mitu Steriu... fel de fel de bazaconii... și el râde. Cel mult dacă la mare disperare îi zice : „fir'ai încuiat!“ Asta e cea mai aspră ocară a lui Isaia...

Și așa, pe când ochii lui zâmbesc de mulțumire, mâna lui scrie automatic : 10,652... *idem... idem... Revizorul școlar a se mandată suma notată pentru transportul unor elevi la Brașov...*

De odată unul dintre copiiți se scoală zicând : „trece mortul!“ In adevăr din depărtare se aude muzica militară. Atunci toți trec în odaia dinspre stradă. Peste ei vin ceiași funcționari ai prefecturii, ale căror birouri n'au vedere la uliță. Toți se îngrămădesc la ferestre, suiți pe scaune, pe mese, care pe ce găsește și privesc cu încordare. Strada s'a umplut de lume, alergată dela tribunalul și dela casieria de alături, să vadă înmormântarea maiorului.

Vine convoiul din sus. Iată, în costume de amirali, falaitarii, care duc călări steagurile; șase trăsuri cu preoți, în cap cu arhierul venit înadins pentru această înmormântare; iată și dricul cu coșciugul pe care stă chipiul și sabia mortului. Patru maiori duc panglicele. După dric sunt toate notabilitățile orașului și câteva figuri străine. Șeful cancelariei dă lămuriri, că bătrânul pră-

pădit din mijloc e tatăl maiorului ; cel din dreapta, cu favorite, frate-său ; iar cel din stânga de lângă prefect, cumnatul mortului, doctorul Vlangari. Iată și calul maiorului, îmbrăcat în negru... și muzica militară, elevii și ofițerii școalei de cavalerie, și în capul șirului de trăsuri un cupeu în întunericul căruia se zărește, ca o mască de ceară, chipul soției mortului... Acum, în locul muzicii care s'a depărtat, răsună glasul sfâșietor al trâmbițelor cântând marșul soldatului mort...

Incet-încet convoiul s'a scurs, lumea se risipește, slujbașii veniți din alte odăi se duc, iar cei de aici trec fiecare la locul său.

Isaia pune mâna pe condei ; dar, aruncându-și ochii spre cuer, vede că blana lui lipsește. Un fulger de o clipă îi trece prin inimă ; apoi bănuind că asta trebuie să fie iar o glumă a lui Mitu Steriu, colegul care scrie la mașina Yost, începe să râdă cu haz, zicând încet : „mare pehlivan!“

Arhivarul de alături auzindu-l râzând îl întreabă :

— De ce râzi, Isaia ?

El râde înainte clătînând din cap cu mare satisfacție, repetă : „mare pehlivan!“ apoi șoptește arhivarului :

— Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Ah! răspunde arhivarul după ce s'a

uitat la cuer ; apoi făcând cu ochiul râde și el pe înfundate...

Isaia scrie : *12,858... idem... idem... La dirigințele oficiului postal, loco, a comunității unde se găsește aparatul telefonic care până la 1 Iulie corect era instalat la foaia primăriei Urseiu, devenită Vișinești ; și se gândește că trebuie să i-o fi ascuns colo, în cuiul din dosul dulapului cu dosare din anul trecut... Secul naibii ! numai de fleacuri se ține... Și trage cu coada ochiului spre Mitu Steriu să vadă dacă nu zâmbește. Dar Steriu scrie serios, fără un zâmbet, fără o ochire către dânsul. Tot așa de serios sta când i-a îndopat șoșonii cu hârtie, de nu putea să-i mai desfunde... Și Isaia face haz ; căci, cu toate șotiile lui Mitu, îi e drag, că e băiat bun, priceput și harnic...*

12,859... idem... idem... La primăria Pietroșița cu ordonanța de plată No. 5,749 a se da titularului...

Numai dacă nu i-ar fi ascuns-o undeva să se mototolească ori să se umple de praf. Și gândindu-se astfel, Isaia chiamă cu degetul pe aprodul care moțăie lângă sobă și-l întreabă pe șoptite :

— Unde mi-a ascuns Mitu blana ?

— Nu știu, domnule Isaia, răspunde aprodul, ținându-se cu mâna de gură ca să nu pufnească de răs.

— Ia vezi, șoptește Isaia,—nu e colo în cuiul de după dulap ?

Aprodul se duce într'acolo, se uită și face semn din cap că nu e.

Să știi că i-a mototolit-o, vârînd-o în vre-un dulap.

La gândul acesta nu mai poate răbdă și zice tare :

— Mă, Mitule, când o să-ți vie ție minte la cap nu știi !

— De ce, nene Isaio ? întreabă Mitu mirat.

— Nu mai face pe chinezul'. Mi-ai ascuns blana. Cine știe pe unde ai băgat-o, s'o mototolești.

— Pe onoarea mea ! protestează Mitu, pe când ceilalți râd cu hohote.

— Râdeți degeaba, zice Mitu serios, că pe cinstea mea dacă i-am ascuns-o. Te pomenești că i-a furat-o. Ghiță cine a intrat aici ?

Dar Ghiță râde cu mâna peste gură.

Isaia scrie câtăvă vreme clătînd din cap ; apoi se scoală, deschide pe rând toate dulapurile, se urcă pe un scaun și caută sus pe dulapuri, pe urmă trece în odaia șefului.

— Ce e, Isaio ?

— Ia fleacuri ! Secul de Mitu mi-a ascuns blana.

— Aici nu e, zice șeful zâmbind.

Pe când Mitu protestează cu tărie : „pe

viața mea, pe ce am mai scump că nu i-am ascuns-o eu !“ Isaia trece la locul lui, își ia condeiul, apoi—gândindu-se că trebuie să i-o fi dus în vre-o odaie vecină—iese indignat, zicând : „prostii !“

Rând pe rând intră la serviciul administrativ, la serviciul tehnic, la revizorat, cu aceeași vorbă : „Secul de Mitu mi-a ascuns blana.“ De pretutîndeni, după ce s'a încredințat că nu e, pleacă în rășetele funcționarilor. Atunci se urcă sus, dar blana nu e nici la contabilitate, nici în cabinetul secretarului, nici în al directorului, nici la prefect. Atunci se întoarce în cancelarie, trănțește ușa : „astea sunt glume prostești care nu se fac, domnule“... Și punând mâna pe condei scrie bătos și apăsător : *12.860... idem... idem... la comuna Bezdead cu 300 de librete de munci agricole...*

Dar Mitu s'a apropiat și vorbește serios :

— Nene Isaio, când e glumă—e glumă... Caută-ți blana, să nu ți-o fi furat cineva adineaori, când ne uitam la mort, că eu, pe viața mea, pe tinerețele mele dacă ți-am ascuns-o !

Isaia, cu brațele căzute de-alungul trupului, se uită de jur-împrejur, cu dorința de a descoperi un zâmbet pe fața vre-unuia din colegi ; dar sunt toți serioși : unul cercetează pe aprod unde a stat în timpul când tre-

ceă mortul, dacă n'a văzut pe nimeni intrând,—altul propune să se dea de veste prin telefon la poliție.

Isaia își duce mâna la inimă, care parcă vrea să-i spargă pieptul să iasă ; apoi, gândindu-se la tonul serios cu care Mitu se lepădă de câte ori îi făcea câte o glumă (când cu ungerea condeiului cu miere, când cu praful de pușcă presărat în tutun acum doi ani), se domolește și zice cu glas blând : „glume de astea nu se fac“.

Vrea să scrie, dar își aduce aminte că în tot timpul trecerii mortului a stat cu mâna rezemată de umărul lui Mitu... Nu mai știe ce să creadă... Se scoală, se plimbă de colo până colo, vorbind ca'n aiurarea unor friguri, cu un glas obidit :

Adică ce? să-i fi furat blana, blana pe care și-o dorise atâta amar de vreme... El chef n'a știut... plimbări n'a știut... Când ieșia prin târg, la alte ferestre nu se uita decât la ferestrele blănarilor... Acolo se opriă vreme multă și nu se deslipiă din loc, decât după un oftat lung, din băerile inimii... Iarna, când se ducea sus cu vrafal de hârtii la iscălit, se opriă în sală în dreptul cuerului de care eră spânzurată blana prefectului... o pipăia... o neteză... își lipiă obrazul de ea ca să guste din mângâierea

ei caldă și dulce... Și acum... Acum... „Mă, Mitule, m'ai amărit destul, dă-mi blana“.

— Dă-i, frate, blana, intervin ceilalți înduioșați.

— Pe tot ce am mai scump în lume ! protestează Mitu...

În vremea asta s'a înserat. Directorul a plecat, șeful s'a îmbrăcat și el, și iese zicând : „vă țineți de fleacuri“.

Isaia, după ce a încercat în zădar să-și reia locul, începe iar să se plimbe, îngânând ca pentru el singur, cu acelaș glas în care tremură ceva.

De când se ține el să-și cumpere blană ! Acum zece ani adunase vre-o 200 de lei, dar i s'a îmbolnăvit nevasta, după nașterea lui Fănică și a dat banii pe doftorii ; acum trei ani iar așa... și i-a murit Anicuța... fată mare de 14 ani... Și a dat banii ca s'o bage în pământ... Și acum, când l-a învrednicit Dumnezeu... că s'a lipsit de toate îndulcirile, de toate... s'a lăsat de tutun, ca să adune ban cu ban.. acum, chiar în ziua când a pus-o întâiu... Nu se poate !... „Mă, Mitule, fii băiat de-treabă ! Uite am șapte lei, hai la „Piticu“, să bem adălmașul“.

I se rupe inima lui Mitu ; îi pare rău că nu i-a ascuns-o cu adevărat, că poate nu i-o fură ; și, pricepând câtă durere o să-i pricinuiască risipirea celei din urmă iluzii, îi ia mâna și-i zice cu blândeță :

- Nene Isaio dragă, nu ți-am ascuns-o eu, că nici nu-mi arde de glumă... Știi că mi-e mama bolnavă. Să dea Dumnezeu s'o găsesc moartă acasă, dacă ți-am ascuns-o eu!

.

Acum e târziu, s'a înoptat de mult. În tot localul prefecturii nu mai e nimeni de cât Isaia, colo lângă sobă, cu coatele pe genunchi, cu capul în mâni... Rând pe rând au plecat de mult toți colegii... De câteva ori s'a deschis ușa : „Ce, tot nu ți-ai găsit blana, nene Isaio ?“ El a clătinat din cap, și cei ce l-au întrebat s'au dus...

Și acum e sigur... A trimes aprodul să-i aducă de acasă paltonul ăl vechiu... Și pe când crivățul urlă în burlanele sobei, prin mintea lui ostenită trec vedenii din scurta lui fericire : azi dimineață la plecare, nevasta i-a luat capul cu amândouă mâinile și l-a sărutat : „S'o porți sănătos, Isaio...“ Și Florica, fata a mare care-i neteziă cu sfințenie gulerul... și Irina, care-l periă cu îngrijire : „S'o porți sănătos, taticule“... Și prâslea, Răducu, din brațele slujnicei : „S'o porți sănătos, taticule“...

METAMORFOZA

— Lino,—zice domnul, întinzând slujnicei o piesă de cinci lei,—eu te-am sunat. Na, du-te la tutungerie... Știi unde e tutungeria ?

Lina se gândește. Nu prea știe. Domnul explică :

— În târg... peste drum de cofetăria aia marea...

Lina și-a adus aminte și face „ahă“ !...

— Să te duci acolo și să-mi cumperi un pachet de țigări *Intim-club*. *In-tim-club*.

Și fiindcă Lina abiă de trei zile e venită dela țară, domnul o întreabă :

— O să ții minte, ori să-ți scriu pe hârtie ?

Dar Lina vrea să dovedească domnului că e fată deșteaptă. Nu primește să-i scrie :

— Las', că țin minte. Zic până acolo : *intinclup*.

Și se duce în odaia slugilor să-și pue basmaua în cap, că nu face să se ducă în târg cu capul gol. Pe când se gătește în oglindă, îi pare rău că n'a îndrăznit să ceară cucoanei, să-i dea șapte lei din leafă, ca să-și ia o păreche de pantofi... dar mâne dimineață neapărat o să-i ceară... șade rău cu picioarele goale... jupâneasă la boeri... șapte lei nu e lucru mare...

Și Lina pleacă zicând până la poartă:

— *Intinplug... intinplug... intinplug...*

Când deschide poarta, dă cu ochii de un cal bălan, care de vre-o două zile umblă singur de pripas p'aici pe uliță. Ieri, fiind poarta deschisă, a intrat în grădină și s'a supărat domnul foc, că i-a stricat niște flori.

„Al cui naibi o fi?“ se gândește Lina, uitându-se în dreapta și în stânga; și nevăzând pe nimeni, pune mâna pe o piatră și-l gonește: „diii! gloabă, mânca-te-ar lupii!“ Apoi după ce calul s'a depărtat, se întoarce și o pornește spre târg, zicând cu grijă, ca să nu uite:

— *Itimpliu... itimpliu... itimpliu...*

În colțul uliței, la Mihăescu, lucrează niște zidari la soclul casei. Unul dintre ei, văzând-o trecând, îi zice cu bunătate, făcând cu ochiul tovarășilor:

— Dragă, ți s'a descheiat pantoful.

E de crezut că Lina ar fi primit mai bu-

curos o palmă, decât această batjocură, care o arde la inimă. Așa se explică violența răspunsului ei, din care nu se poate transcrie decât sfârșitul: „bată-te Dumnezeu de pâr-lit, că nu-ți vezi de treabă!“ Dar aducându-și aminte de țigările domnului, pe când zidarii râd de se prăpădesc, Lina grăbește pasul zicând mereu în gând:

Iplintiu... Iplintiu... iplintiu...

Când să treacă prin dreptul hanului lui Tașcu, iese în goana mare din gang, fără veste, un poștalion mânat de un băetan. Ca prin minune scapă Lina necălcată și tot băiatul întâiu cu gura mare:

— Chiora naibi!

N'are dreptate Lina să se indigneze? Cum eră să vadă ea prin zid că iese el prin gang? Așa se iese din gang? În goana mare?

— Ptiu! trăsni-te-ar Dumnezeu și Maica Precista de nebun!—zice ea ca încheere și pleacă explicând unei femei cum eră cât p'aci s'o omoare.

Femeia povestește că tocmai, dar tocmai așa i s'a întâmplat și ei săptămâna trecută „tot cu ticălosul ăsta de băiat“; ba încă ea de spaimă a scăpat din mână un clondir care s'a făcut țandări; că și pe madama lui Iosif tinichigiul eră s'o omoare într'o zi...

Iacă și tutungeria. Lina, care în tot timpul cât i-a povestit femeia pățania ei și a

lui madam Iosif, n'a încetat de a repetă în gând cu mare sfințenie numele țigărilor, intră cu încredere și, întinzând piesa de 5 lei, cere deslușit :

— Să-mi dai un pachet de tutun *iflingiu*.

— De care? întrebă tutungiul întinzând urechea peste tejghea.

Lina văzându-l bătrân crede că e și surd și-i strigă :

— Tutun *iflingiu*.

Tutungiul se uită la ea cu băgare de seamă. Nu cumva e nebună?

Apoi îi împinge pi. sa îndărăt :

— Nu se găsește.

Dar Lina stăruie și, crezând că tot n'a priceput, îi silabisește răcnind :

— Tu-tun *i-flin-giu*.

Tutungiul scos din răbdări strigă și el :

— N'auzi că nu e? Eși afară! Ce țipi așa?

Lina se întoarce repede acasă pe altă ușiță ca să nu mai dea ochi cu zidarii. Ajunsă în odaie, întinde banii și zice domnului cu un accent de mare părere de rău :

— Nu mai are.

— Cum nu mai are? întrebă domnul mirat. Cum ai cerut?

— Așa cum mi-ai spus dumneată : tutun *aflangiu*.

BIETUL TRIC

Să știi c'o să mă întorc iar cu mâna goală, ca ieri, ca alaltăieri, fără un sitar... Și ce frumos îi stă, bietul Tric!... Dela zece pași îi simte. Se târăște pe brânci, ținându-și răsuflarea, și abiă calcă de grija ca nu cumva să foșnească iarba; iar când a ajuns la patru pași de sitar, stă nemișcat, parcă e turmat în bronz, așteptând să mă apropiu.

Dar frunza e prea deasă. N'a dat încă o brumă s'o rărească și sitarii șireți zboară fără a se înălța de-asupra lăstarului. Le aud fâlfăitul, dar nu-i văd. Douăzeci mi-au zburat așa alaltăieri, tot atâția ieri și n'am apucat să trag într'unul. Cănele o să se enerveze și iar o să mă necăjească dând buzna peste ei ca ieri,—și iar o să mă aleg numai cu supărarea. Mai bine ar fi să aștept să dea o brumă.

Dar patima nu vrea să știe de povețele minții; mă împinge, mă biciuește, mă îmbrânțește. Mi-am isprăvit treburile, îmi fac

socotelile. Abiã sunt două după-amiază... Cu brișca în câteva minute sunt la pădure și am până diseară patru ceasuri înaintea mea. Și ca să-mi zădărnicească orice șovăire, Tric se gudură pe lângă mine, mă bate cu coada și mă întreabă cu o privire mai elocventă decât vorba: „mergem, nu e așa? mergem“...

A! dar azi am cu ce să-i domolesc enervarea. Biciul, pe care nu-l mai iau de un an încoace, azi îl iau și, ca să știe domnul Tric ce o să însemne când i-oiu strigă: „biciul!“, îi strig: „biciul!“ și-i trag și o strașnică lovitură. El tace sub arsura care i-a încolăcit trupul și se culcă rușinat la picioarele mele în brișcă...

Am ajuns. A dat azi noapte o bură de ploae... Trebue să fi picat sitari mulți... În adevăr abiã după câțiva pași din șosea Tric își schimbă mersul, se târăște, stă... Mă apropii... El ridică nițel capul și se uită în ochii mei, parcă ar vrea să-mi spue ceva. M'ațiu gata și-mi încordez privirea, să pot zări sitarul printre frunze... Cănele stă nemışcat. Peste o clipă aud lămurit pâlparea unui zbor, dar nu văd nimic. La al doilea sitar aceeași oprire a cânelui, aceeași privire în ochii mei și acelaș sgomot al zborului unei paseri care nu se vede și care își bate joc de noi. Tric s'a enervat. Acum caută

în galop. „Incet!“ strig eu — „încet, n'auzi? Uite biciul!“ Dar patima strigă pe dinăuntru-i mai tare decât mine. Iată-l la 30 de pași... Stă o clipă și se năpustește ca un nebun... Sitarul speriat zboară ridicându-se o clipă de-asupra lăstarului. N'am putut trage... Tric stă în loc, uitându-se în ochii mei mirat. Privirea lui înseamnă lămurit: „nu l-ai văzut?“ Apoi o pornește iar în galop. Strigătele mele nu-l mai pot stăpâni... Trebuie să-l prind numaidecât și să-i trag o bătae... Dar stă... M'apropii; iar când sunt la câțiva pași de dânsul, o pornește spre stânga, părăsind urma... „Vin aici! n'auzi?“ strig eu. Dar nu mă ascultă... „Biciul Tric!“ rănesc din toate puterile. În acelaș moment, speriat de strigătul meu, sitarul — fără să-l pot vedea — zboară din locul unde-l stase cănele... Va să zică și-a pierdut mirosul, îmi zic eu... Il chem, prefăcându-mi glasul a mângâiere și, când vine, îl apuc de zgardă și, desprinzând biciul dela geantă, încep să-l bat... El tace sub ploaia de lovituri. Abiã la a cincea începe să chieialăe plângător... „Ce-ai făcut, ticălosule?!...“ După încă o lovitură îi dau drumul... El se scutură, parcă ar vrea să lepede de pe dânsul cingătoarea de jăratec care-l arde și începe iar să caute cu ardoare... Aci e lăstarul mai rar... pot să-l urmăresc cu ochii... Se oprește... Grăbesc pasul. În vremea

aceasta Tric încetișor face un înconjur și iar stă, de astădată cu fața către mine ; iar când parcă socotește că m'am apropiat îndeajuns, face repede doi pași înainte...Sitarul, prins la mijloc, între Tric și între mine, se ridică acum drept în sus... Trag, îlucid; și Tric, triumfător, îl aduce până la picior...

Stau jos, îi cuprind capul cu mâinile amândouă și, uitându-mă în ochii lui frumoși, îl mângâi peste urechile dulci la pipăit ca mătasa... îl mângâi numai pe cap... pe trup nu... o nu! că poate-l dor încă nedreptele mele lovituri. Că abia acum cu mintea mea de om pricep judecata lui de căne... Abia acum înțeleg îndemnul privirii lui de aci-neauri pe când sta : „trei dincolo, eu mă ațiu aici...” Abia acum înțeleg rostul năpustirii lui... Vrea să zăpăcească sitarul, — să-l facă să se ridice mai sus decât îl povățuia instinctul lui de conservare...Și pentru dovadă strălucită de înțelepciune pe care vroia să mi-o dea, părăsind locul unde încremenise o clipă și încercând să înconjure sitarul, l-am bătut...l-am bătut...mi-e rușine și mă simt umilit înaintea acestei priviri în care strălucește numai bucuria isbândeii și în care nu e nici umbra unei dușmăanii pentru o chinuire nemeritată...

Iartă-mă, Tric, iartă-mă...

MOȘ NIȚA HÂRLET

Când am intrat la nenea Iorgu, am găsit sindrofie de cucoane. Câteva prietene ale cucoanei Anicuței stăteau în cerc, lucrând, care cu acul, care cu iglița și vorbeau.

Plângerea doamnei Chirișescu, că nu găsește bucătăreasă, adusesse vorba despre slugi : și acum fiecare aducea contribuția sa la sprijinirea părerii doamnei Chirișescu, că slugile au ajuns de nesuferit, că azi nu mai poți găsi o slugă cum se cade, că stăpânirea ar trebui să ia măsuri.

— Uite, Victore—făcu nenea Iorgu, adresându-se mie cu o perfectă seriozitate —de ce nu tragi tu o interpelare pe chestia asta ?

Cucoanele știindu-l cât e de mucalit, ridicară ochii de pe lucru și se uitară să vază dacă vorbește serios ; iar Mărioara Ionescu :

— Dumneată glumești, coane Iorgule. Toți bărbații sunteți la fel... Costică tot așa. Să nu mă auză certând slugile ; când mă plâng

de ticăloșia lor, râde ori schimbă vorba; dar masa vrea să fie la vremea ei, toate lucrurile la locul lor.

— Draga mea, zise doamna Chirițescu, dumneată *ai* slugi; bune-rele *ai*; dar nu vezi că acum nu mai poți găsi de loc?

— Ba de găsit se găsesc, răspunse Mărioara; dar mai bine lipsă. Să vedeți pe Joița, jupâneasa mea... Trebuie să ai o natură răbdătoare ca a mea, ca să nu-i dai cu ceva în cap—așa e de proastă și de *agasantă*... Ea nu știe să facă ceva pe tăcute. Tot ce face, spune și din gură că-l face. Dacă îi zic: „Joițo, adu apă. —Aduc, coniță, de ce să n'aduc?” Iar când vine cu apa: „Uite, adusei apă”. Regulat în fiecare seară începe: „Uite, trăsei perdeaua, că dacă tragi perdeaua e mai cald... focul îl făcui. . lampa dela sufragerie o stinsei, că de ce să arză degeaba?... a de pe săliță o mai lăsa... o sting eu pe urmă, n'o las nestinsă... apă adusei... o pusei pe fereastră, ca să stea mai rece... că dacă o pui pe masă se încălzește mai iute... dar așa, pe fereastră, se încălzește mai anevoe... că oricum pe fereastră mai trage nițel dela geam“. . Și uite așa îi toacă gura de-ți vine nebunie, nu altceva.

— Draga mea, făcù doamna Lungeanu, tot e mai bună Joița dumitale decât Veta

mea... Dar o să mă întrebi de ce o țiu... Pentrucă, vorba lui *madam* Chirițescu, nu găsești alta mai bună. Patru luni stasem fără jupâneasă până am găsit-o și p'asta... Vorbă să fie *jupâneasă*... o fată de țară... o nebună, dar o nebună în toată regula... Toată ziulica flueră și cântă... la nimic nu se pricepe și dac'o cerți, râde... Ce să mă pomenesc mai alaltăieri? Intră râzând, cu mânila la spate. Ascundeă ceva...—Ghici, coniță, ce-am făcut? — Ce-ai făcut? — Ghici, coniță, ce-am spart? — Ce-ai spart?! — Ghici, se'ncepe cu *f* și se isprăvește cu *l*: farfuria lungă“. Și-mi arată cioburile...

Pățania doamnei Lungeanu cu Veta dumneaei a stârnit un răs general, cu hohote. Nenea Iorgu își ștergea ochii:

— Bravo! conița mea... Așa răs cu lacrimi n'am răs de mult... Zi: se'ncepe cu *f* și se isprăvește cu *l*... Când oi veni pe la dumneavoastră, am să-i dau un bacșiș Vetei... Bată-te să te bată!... Dar să știi dela mine, că din fata asta,—dacă ai pricepere și răbdare—poți, să faci o slugă bună și credincioasă, care să nu mai plece dela dumneată... Că vezi, poate e adevărat că azi se găsesc slugi mai cu anevoință decât înainte; e! dar și noi stăpânii suntem mult mai pretențioși decât stăpânii de altădată...

Noi am citit prin cărți, prin romane, că în lumea mare slugile trebuie să tacă din gură și vrem slugi *stilate*. Ne supărăm dacă se întind la vorbă...

— Asta e la adresa mea, coane Iorgule, făcù Mărioara.

— Ba nu, draga mea. Vorbesc în general. De câte ori nu-i spui și Anicuței, uit'o e de față: „—Dacă vrei să ai slugă bună, dresez'o cu răbdare și cu blândeță.—Ba nu, că e proastă.—Păi dacă ar fi deșteaptă cum pretinzi tu, nu s'ar băgă slugă; ar aveà ea slugi..“ Ascultați-mă pe mine, dacă stau în câte o casă slugile, câte douăzeci și treizeci de ani, lucru se datorește pe jumătate bunătății slugilor și pe jumătate ca- l tășilor stăpânilor... Și tocmai din astea care sunt fără prea multă deșteptăciune, ies slugile cele mai bune și mai credincioase.. Uite, Veta dumneaei îmi aduse aminte pe răposatul moș Niță Hârleț, care a fost treizeci de ani slugă la tată-meu și alți douăzeci și doi vier la mine... Tot așa, erà cam neder, cam *nea'ntr'oparte*; și dacă a stat, cum vă spusei, atâția ani, de ne ajunsese ca o rudă, e că-i treceam și noi multe cu vederea, pentru credința și hărnicia cu care ne slujia.. Săracul! de el îmi sunt legate cele dintâi bucurii... El mi-a făcut întâile jucării: tilinci, speteze de zmeu, cărucioare,

și tot de el mi-e legată întâia durere și întâia căință...

Mi-aduc aminte ca acum... eram băiat de vr'o zece ani... Dase o zăpadă... În spatele caselor părintești erà un deal minunat pentru săniuș... Ne trebuia o târlie și am tăbărît pe el să ne facă una... Pe când îi lucra tâlpicile, eu—nerăbdător—il zoriam... Parcă-l auz:—„Ho! zmeule! ho! că și-o gătesc acuma“... Dar eu îl zoriam într'una... Și el, râzând spre mine, nu știu cum dă cu barda și-și retează degetul arătător și al mijlociu dela mâna stângă...

— Și a rămas ciung?! făcù Mărioara.

— Da...—răspunse nenea Iorgu oftând. Și cu toate astea patru mâni tinere și zdrene n'ar fi putut prididi atâta lucru cât dovedea el cu o mână și jumătate... Bietul moș Niță. Ți-aduci aminte, Anicuțo, ura lui împotriva „șoanghinii“?

Coana Anicuța începù să ridă.

— Care *șoanghină*? întrebă Mărioara.

— O bucătăreasă a noastră, răspunse nenea Iorgu; dar ca să pricepeți, trebuie mai întâiu să știți că cel mai mare dușman al lui moș Niță erà risipa... Mare însușire, nu e așa?... Dar moș Niță o ducea până dincolo de extrem... Pentru dânsul nu există lucru care să nu mai fie bun de nimic, care trebuie lepădat. Toate cutiile de lemn sau de

carton, toate cutiile de sardele sau de ceai, toate dopurile vechi, toate bucățile de sfoară, — într'un cuvânt toate vechiturile de prisos el le adună cu sfințenie, le pune de-o parte : „cine știe la ce prinde bine...“ Și o zi întreagă bombăniă, dacă se atingeă cineva de ele, să le arunce... La fiecare trei-patru ani, biata mamă profită de o zi, când moș Niță eră dus la vie ori la pădure ; puneă de încărcă repede toate troacele și fleacurile care încurcau podul și pimnița și trimetea să le dea pe gârlă... În anul în care m'am însurat, l-am luat din curtea tati și l-am pus pază nic și vier la vie... Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță ne mutam la vie. În aduc aminte când am venit întâia oară cu Anicuța. . El n'apucase s'o vază ; n'o cunosteă. Pentru dânsul ea eră străina intrată în casa lui stăpân'su. Mă uitam la el cum o măsură cu ochii, o cântăria, clătină din cap și mormăia : „hm !. . de !“ la orice socoteală el că e un act de risipă. . Veniau pe la noi firește, mai în fiecare zi, fel de fel de prieteni dela oraș... I se părea lui, — care apucase vremea când c'un galben cumpărai toată piața, — că se cheltuește prea mult cu mâncarea, cu petrecerile și cu gătelile cucoanei.. Într'o dimineață îi dă Anicuța o hârtie de o sută, s'o schimbe la han... Se duce de-o schimbă... După prânz ne vin iar câțiva

prieteni. Nu știu care, vrând să plătească birjarul și neavând bani mărunți, scoate o hârtie de o sută să i-o schimbăm. Neavând nici noi deplin, Anicuța strigă pe moș Niță și-l trimete iar la han să schimbe... Stam sus în pridvorul caselor dela vie... Moș Niță se face că pleacă și când ajunge pe la mijlocul curții, se dă după o butie și începe să-mi facă semn cu degetul... Nu înțelegeam... El într'una îmi făcerea semn : să tac și să viu jos... Zic : ce-o mai fi și asta ? Și mă dau jos. El mă trage deoparte și arătându-mi hârtia : — „Ce e asta ?“ zic : — „o hârtie“. — „Tronc ! parcă eu nu văz că e hârtie ; dar de cât e ?“ — „De o sută“. Dar el misterios : — „Ai dumneată de știre c'am mai schimbat una la fel azi dimineață ?“ zic : „da“... Moș Niță se uită la mine și clătinând din cap : — „Păi bine, așa cu lingura ? Azi dimineață o sută, acum alta ?“ A trebuit să-i explic că nu s'a cheltuit suta schimbată dimineața și că asta nu eră a noastră.

Când a auzit, s'a plesnit cu palma peste gură și a plecat glonț... Din pricina groazei lui de risipă nu putea să sufere pe slugile alelalte și mai ales pe bucătăreasă, — „șoanghina“, cum îl zicea el

Nu putea s'o sufere. Impotriva ei, mai aveă necaz și pentrucă-i vorbiă răstit, îi da porunci... Mă rog, în ideia ei despre erar-

hia slugilor, ea se socotia un personagiu important; ea făcea un sacrificiu că venia la țară; ei slugile alelalte îi ziceau *madama* și d'ăia poruncă cu aroganță vierului, slugă de țară. Moș Niță, care zece luni pe an era la vie stăpân, nu putea să rabde ca o unguroaică să-i vorbească răstit... Unde mai pui că era și risipitoare?... Într'o dimineață mă pomenesc că mă trage deoparte, bagă mâna în sân și scoate un cartof cât o nucă. Zice: — „Ia uită-te dumneată, are vre-o vină cartoful ăsta? are vre-un beteșug?” zic: — „Ce beteșug să aibă?” — „Na! păi asta te 'ntreb și eu”. Mă uitam la cartof, dar el: — „Uită-te bine, sgârie-l de vezi”. Zic: — „N'are nimic, e bun”. — „Apoi dacă e bun, de ce-l aruncă *șoanghina* la lături? Ea-i muncește? ea-i sapă? Apoi eu într'o zi o iau de coade și o arunc de de de...” Când se apropiă vremea plecării noastre dela vie, Moș Niță cu un ochiu plângea de părere de rău că plecăm noi stăpânii, iar cu altul râdea de mulțumirea că pleacă slugile și rămâne iar stăpân, numai cu Dura și cu Leu, câinii lui... Douăzeci și doi de ani ne-a păzit via, muncind ca un rob... Când veniam, găsiam în grădină tot felul de zarzavat, în curte sute de păseri, toate muncite și îngrijite numai de el... Săracul!... la urmă îmbătrânise de tot... Am băgat un alt

vier, care avea și nevastă, sub nume de ajutor al lui. În anul din urmă parcă-l văz cum sta pe prispa bucătăriei, stins, prăpădit, urmărind cu ochi disprețuitori munca fără rost și fără spor a celorlalte slugi... La plecare, m'a tras deoparte și m'a întrebat:

— Eu cum rămâi? Nu'nțelegeam; iar el:—Păi nu vezi că nu mai sunt bun de nimic? Să-mi plătești așa degeaba un pumn de parale?

— Ia lasă-mă în pace, moș Niță, te-ai îmbolnăvit, ai răcit, dar te înzdrăvești dumneată iar.

El a clătinat din cap și s'a dat să-mi sărute mâna... Când am plecat, am dat poruncă vieresei că, dacă s'o întâmplă să se prăpădească, să facă tot ce va fi de trebuință în socoteala mea și să mă înștiințeze... La o lună am primit veste c'a murit... M'am dus... L-am găsit la biserică... Mă uitam la el... Viereasa se purtase bine... Era îmbrăcat curat, îngrijit... Părul lui, cânipiu cât fusese în viață, acum era alb ca zăpada... De pe chipul lui pierise orice urmă din încrunțarea lui obișnuită... zâmbia... Mă uitam și mă gândiam... Muriseră de mult și tata și mama...

El rămăsese pentru mine ca o legătură vie cu trecutul neamului meu...Iar când o-

chii mi s'au oprit la pieptul lui, pe care stau încrucișate brațele care o viață întreagă munciseră pentru noi... un nod mi s'a urcat în gât... m'am plecat și am sărutat mâna dela care lipsiau două degete...

NICULAIȚA MINCIUNA

Doamnei Elisa I. Brătianu.

Niculăiță Gropescu, feciorul lui neica Andrei Gropescu, din cătunul Manga, comuna Măgureni, e un băiat cu judecată, blajin la vorbă, măsurat la mișcări și, nu știu cum să zic: *dar sfios, ori prin urmare sfios.*

În toate clasele primare, urmate la școala din Măgureni, a luat tot premiul întâiu, spre bucuria și măgulirea părinților. Că de! nu e lucru puțin, în ziua de *Sâmpietru*, în școala împodobită cu flori, s'auzi că strigă de colo: „Premiul întâiu cu cununa,—Gropescu Niculae“,—să vezi pe domnul învățător că-i pune peste perișorul lui negru cununa de merișor,—pe domnul primar că-i dă un teanc de cărți mângâindu-l; și apoi să pleci pe linia satului, tu mama de-o parte, tatăl de alta, și între voi feciorul vostru, în văzul consătenilor care zic cu dragoste: „să vă trăiască! și la mai mare!“

La sfârșitul școlii, domnul învățător Irimescu a zis că e păcat, ca așa băiat cu tragere de inimă la învățătură să nu meargă mai departe; iar neica Andrei Gropescu, dela *Sâmpietru* până la Septembrie s'a gândit și s'a răsândit în toate felurile,—a luat sfat și dela unul și dela altul.

Învățătorul i-a spus precum văzurăți; și tot așa își zicea și el, în ceasurile de trudă și de obidă, când vedeă că munca lui și a Stanei, nevستی-si, n'avea mai nici un spor, pentru casa lui împovărată de patru copii: Niculăiță de unsprezece ani, două fete gemene de trei și alt băiat în brațele Stanei.

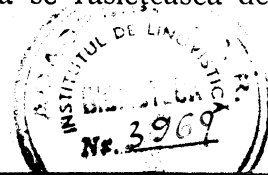
Arendașul, conu' Epaminonda, i-a spus că învățătura multă mai rău *utraveste* sufletul omului, că *tere* cheltuială mare și desgustă pe om de munca pământului; i-a dat și pildă pe Ghițică al popii, care a urmat la liceu șase clase și a eșit un apelpisit și un derbedeu, de a speriat comuna; și tot așa își zicea și neica Andrei, când se gândia la lipsa lui de mijloace și la ajutorul ce puteau să-i dea de aci încolo brațele lui Niculăiță. Că și dacă nu era prea voinic, dar era tare dibaciu la mână și moștenise dela bunică-su, moș Sandu Gropescu, aplecare la dulgherie.

După moartea bătrânului sculele fuseseră urcate în podul casei; dar „iscoada de Ni-

culăiță“, care la moartea bătrânului era un noduleț abia de patru ani, dase într'o zi peste ele; și cu toate dojenile mamă-si: „dă-te jos d'acolo, proclate, că dă tat-tu peste tine și-ți moae oasele“, copilul—care acum își aducea aminte ca prin vis de unchiașul care lucrase stâlpii porții—când și când da fuga în pod la sculele bunicului. Și încet-încet, din glumă, din joacă, azi a făcut un scăunel, mâne o morișcă de speriat ciorile, care prăpădiau cireșul din coastă,—până când într'o zi, când s'a întâmplat de-a pierdut tat-su codârla dela căruță: „Taică, îți fac eu una la fel“. Și s'a pus Niculăiță pe lucru și, din lemne vechi de prin curte, a făcut întâiu cotocii, pe urmă spetezele și, după ce le-a încheiat frumos, a eșit o codârlă, de s'au crucit și tat-su și mamă-să și vecinii...

Da, lipsa de mijloace, îndemănarea băiatului la dulgherie și teama părintelui de pierderea acestui ajutor de mare preț, au dat greutate sfaturilor lui conu' Epaminonda; și a rămas Niculăiță acasă, la munca pământului.

De părut rău, lui nu i-a părut, că-i plăcea și munca la câmp și mai ales dulgheria... La câmp, când păzia boii cu alți băeți de seama lui, se jucă el și cu ei; dar mai drag îi era să se răslețească de-o parte și să se

uite cu băgare de seamă la ierburi și la li-ghioni. El eră cel care-i învăța să scoată din găuri păiajini și greeri cu un glonțisor de ceară legat de ață.

Băeții ceilalți stăteau ce stăteau lângă dânsul, apoi porniau la alte jocuri; iar el rămânea singur să supravegheze cum se luptau furnicile să ducă poveri de patru-cinci ori mai mari decât ele,—ori se târă binișor pe brânci, să vază ce face lăcusta de țârâie așa de tare...

Și au trecut așa an peste an, în totul șase, și a ajuns acum flăcău de șaptesprezece ani frumos și așezat, dar sfios...

La dulgherie acum se pricepe bine. Stâlpii care stau grămadă sub șopron, pentru lucile din față pe care, dacă i-o învrednici Dumnezeu, le ridică la anul—el i-a făcut; cosoroaba dela prispă, care putrezise la un cap, el a înlocuit-o; furca maică-si el a încrestat-o; și să vă arăte Salomia, fata lui Pârvu Miu, vecinul, donicioara nouă, cumpărată de el din oborul dela Sfântul Ilie și tot de el înflorată cu fierul ars... Minune, nu altceva!...

Ar fi, după cum vedeți, o pildă de băiat fericit, dacă până în timpul de față ar fi găsit omul meșteșugul să stăpânească toată fericirea ce i se cuvine,—și dacă n'ar avea și Niculăiță partea lui de amărăciune, izvo-

rită din netrebnicia întocmirii de azi a lucrurilor...

Dar amărăciunea lui Niculăiță a izvorât și din firea lui iscoditoare, deosebită de firea celorlalți... Încă de pe când eră copil i-a jucat renghiuri... De câte ori nu l-a urechiat tat-su pentrucă-și pierduse o jumătate de zi, uitându-se cum mâncau ori cum își făceau gogoșile viermii de mătasă pe care-i creștea maică-sa? De mai multe ori a mâncat bătae, pentrucă - în vremea când el urmăriă câte o gânganie—boii pe care eră trimes să-i păzească, iutrau din miriște ori din islaz, în vre-o holdă. De câteva ori a fost trezit de arsura unei nuele, însoțită de o înjurătură: „Mă, ești cu dușii de pe lume? Nu vezi că ți-au intrat boii în porumbul meu?“ Dar nici dojana aspră a părinților, nici bătaia pentru plăți de ispașă, nu l-au putut vindecă...

Astea însă le-a răbdat Niculăiță fără mare supărare. Ceea ce eră mai greu de răbdat, eră batjocura. Că încet și treptat a ajuns de batjocură.

De două ori i se întâmplase să vază pe câmp, cum un bărzăune negru-galben se luptase cu un păiajin mai mare decât dânsul, cum îl biruise și cum îl luase între labe și zburase cu el. Vederea acestei lupte, care i se păruse cumplit de crâncenă, atât îl miș-

case, încât a povestit-o și altora. — „O fi !...“ răspuseseră unii. Tat-su răspusesese cu dojană : „după drăcii de astea caști gura de plătesc eu gloabă, tutuitule !“ Iar cei mai tineri : „Muscă să prinză păiajini ! Mă, da' grozav știi să le croești !“

Altădată a sărit ca mușcat de șarpe și a început să strige la alți băeți, care erau mai departe. Când au venit băeții și l-au întrebat de ce i-a strigat, le-a povestit înspăimântat că a văzut o lăcustă, de-ale de le zice *călugăriță*, cum odată s'a zbârlit, a bâzâit, a prins între ghiare o lăcustă mai mare ca ea și a început s'o mânânce.

— Unde, mă ?

— Uite coleă.

— Unde, mă ?

— Colo, lângă măracinele ăla... mai la stânga...

S'au plecat băeții cu toții, s'a plecat și el, s'au uitat, dar n'au găsit *călugărița*. Iar unul dintre ei :

— Hai, mă, încolo, să ne isprăvească Marin istoria cu Frusina. Nu-l știți pe Niculăiță ? Mă, să te duci la popa Alecu, să-ți citească o moliftă.

— Să n'am parte de...

— Nu te mai jură, mă, degeaba.

Intr'o zi, cum sta pe un scăunel, creștând un băț cu briceagul, văzuse în stratul de

mărar de lângă dânsul pisica lor, pe brânci, la pândă după un stol de vrăbii care, la patru-cinci pași de ea, ciuguliau pe jos, ci-ripind, niște mălai risipit. Uitându-se cu luare aminte la pisică, o văzuse căscând puțin gura și o auzise lămurit făcând din gâttej ca vrăbiile. Parcă ar fi vrut să le ademenească, să vie în spre locul unde era ea pitită. Și în adevăr vrăbiile se duseseră după mălai în spre dânsa. O văzuse cum își încordă picioarele și când a judecat că sunt destul de aproape, hârști ! odată s'a repezit și a prins una în ghiare.

Seara a povestit la poartă cele văzute și auzite. Eră de față și Pârveu Miu și fii-sa Salomia și lea Manda, mama Salomiei, și moș Grigore, alt vecin.

— Cum le vezi și le auzi numai tu pe toate, mă Niculăiță ? a întrebat moș Grigore zâmbind. — Iaca eu sunt om de merg pe șaptezeci și patru de ani, dar pisică să facă din gât ca vrabia n'am auzit.

— Moș Grigore, nu știu alte pisici ; dar a noastră face. Am auzit-o, uite, cum mă auzi dumneată.

— Mă, o să-ți scornească lumea o po-reclă. O să te pomenești odată cu unul : „Niculăiță Minciună“ și așa o să rămâi.

Salomia a început să râză cu hohote, zi-

când de câteva ori, parcă înadins, ca nu cumva să uite: „Niculăiță Minciună“...

...Și n'a mai trebuit să se găsească altul, să-i scornească porecla proorocită de moș Grigore cu o povață părintească... „Niculăiță Minciună“ o să fie de acum încolo pentru tot satul... Și negreșit îl doare când i-o spun băeții; iar când Ghițică al popii l-o luă în zeflemea, întrebându-l: „ce-ai mai văzut, mă Niculăiță?“ și i-o spune, în hohotele de râs ale celorlalți, c'a văzut și el greere prinzând o cioară și mâncând-o, — Niculăiță o să se rușineze și o să înceapă să se îndoiască el însuși dacă a văzut și a auzit cu adevărat ce știe, de vreme ce acest om deștept, care făcuse șase clase de liceu, nu-l credea.

Și azi așa, mâni așa, dojana părinților pentru vremea pierdută degeaba „după prostii și după gârgăuni“, neîncrederea onora, batjocura altora au închis inima băiatului și l-au făcut tăcut și sfios... Un singur om era de se nțelegea cu el: bietul Isaia cioabanul—și a murit și ăla...

Dar durerea cea mai mare a lui Niculăiță venia tot din zâmbetul de neîncredere al frumoșilor ochi ai Salomei... Că pe băeți putea să-i ocolească. La han, despre partea băeților, putea să se uite fără să intre în horă; și în munca cu sapa ori cu tesla găsiă, împotriva inveninării pe

care i-o aduceau zeflemelele lor, doftorie — de parcă i-o luă cu mână. Dar acelaș leac era fără nici o putere față cu durerea, pe care i-o pricinuia zâmbetul batjocuritor al fetei,—zâmbet, după care nu trebuia să a- lerge odată pe săptămână la han, că-l avea acolo, peste gard, la fiecare ceas al zilei; iar duminica, la han, peste acest zâmbet se adăogau glumele și limbușia lui Petrică a lui Stan Pașalan, care urmăria stăruitor pe Salomia...

La câțavă vreme după întâmplarea cu moș Grigore, într'o după-prânză, Niculăiță și-a făcut drum spre casa învățătorului. L-a găsit în livadă, culegând prunele. Întăiu s'a sfiit să-i spue la ce venise, și a început să culeagă și el în rând cu ceilalți. Dar pe urmă, fiindu-i teamă că prea întârzie și, folosindu-se de o clipă când se găsiă numai cu învățătorul mai la o parte, a îndrăznit să-l întrebe:

— Domnule, nu te supără, dumneată știi multe...

— Ei?... a întrebat Irimescu, văzând că nu mai urmează.

— Uite ce e... dumneată știi multe, c'ai învățat carte multă... Nu e așa că pisica face ca vrăbiile?

— Cum ca vrăbiile?

— Face din gât ca vrăbiile...

Invățătorul s'a uitat la el cu luare a-minte; iar Niculăiță a urmat:

— Și mă gândiam că poate ai dumneată vre-o carte în care scrie că pisica face din gât ca vrăbiile... și-ți lucrăm și eu la vre-o ulucă... la ceva...

— N'am nici o carte în care să scrie bazaconii d'astea, mă Niculăiță...

I-a părut rău grozav la întoarcere,—rău de tot... Tiii! să fi avut domnul învățător o carte așa... să fi adus pe Salomia, să citească ea... cu ochii ei... Că poate că altădată nu mai râdeă, cum răsese atunci, la poartă, când cu vorba lui moș Grigore, răs frumos care în pieptul lui se prefăcuse în junghiu.

Adouazi, dupăce a lucrat la niște zăbrele, a presărat mălai prin locul unde văzuse el vrăbiile și, dupăce și-a sgornit surorile, a adus pisica, a luat pe frăți-su Ilie lângă dânsul, ca să nu se miște — și s'a așezat la pândă creștând un băț. La scurtă vreme au venit câteva vrăbii, și a început și pisica să facă din gât ca ele... Atunci Niculăiță a început să strige șuerat Salomie, care scutură niște țoale pe prispa casei: „Salomio, Salomio!”

Fata a ridicat capul; și el, stând nemișcat, a șoptit: „Apropie-te binișor de gard... binișor...” Dar Salomia s'a apropiat se vede

prea sgomotos, că odată au zburat vrăbiile.

— Le speriași... dar, dacă nu ești prea zorită, treci pe poartă și vino 'ncoace nițel. Uite pisica coleă 'n mărar... Vin' s'o auzi cum face.

Eră curioasă și fata să auză, și a venit. El i-a dat scăunelul și s'a așezat cu un genunche în pământ lângă dânsa, ținând pe frăți-su Ilie alături de el. Și au stat așa alături... au stat... au venit două-trei vrăbii; dar pisica moțaiă nepăsătoare... Și cum ședeau așa alături nemișcați, deodată a simțit Niculăiță că din părul auriu al Salomiei și din sânul ei de fecioară de șaisprezece ani se răspândia un miros de busuioc și de sulfina, mai ademenitor și mai dulce decât toate florile pe care le 'ncreștă el, decât toate găngăniile a căroră cunoaștere îl ispitiă; și, îmbătat de fericire, a întins mâna dreaptă și a cuprins-o de mijloc... Dar Salomia care, pe când se uită la pisică, se gândia la deșteptăciunea și la puterea lui Petrică a lui Stan Pașalan, și-a întors capul mirată, a început să răză și desprinzându-se: „Zi, d'aia m'ai chemat, Niculăiță Minciună!” și a fugit sglobie acasă.

După ziua aceasta i-a lucrat el donicioara, înflorind-o cu fierul roșu, care ardeă ca

zâmbetul ei necredincios și batjocoritor... Salomia i-a dat și ea niște bete,—bete ca toate betele ; dar lui Niculăiță i s'au părut că altele asemenea nu mai sunt pe lume...

* * *

A plecat Niculăiță la oraș, cu căruța cu lemne. Că s'a gândit neica Andrei că tot îi stau boii degeaba acum la începutul lui Octombrie... Ce bruma porumb a făcut, l-a cărat, prunele asemenea ; de arat nu erà chip, până nu s'o îndură Dumnezeu să dea o bură de ploae, că erà pământul cremene...

A cumpărat omul dela domnul Frim, din pădurea care o taie, trei stânjeni de lemne : când și când să 'ncarce căruța cu cât or putea duce boii,—și ori să se ducă el la târg ori să măie pe Niculăiță, să le vândă cu ceva câștig. Au încărcat amândoi de a-seară mai bine de un sfert de stângen, l-au legat regulat cu lanțul să nu pice și, când mai erau două ceasuri până la ziuă, și-a îmbrăcat Niculăiță cojocul ; maică-sa i-a strigat dela vatră : „încheie-te la piept, că e frig“ ; tat-su i-a adus aminte pentru a patra oară : „să nu le dai din unsprezece lei nici o pară mai jos—și fii cu ochii în patru să nu te 'nșele fr'unul, că tu ești cam tutuit !“...

Erà întuneric beznă ; dar Niculăiță nu știà ce e frica, nici uritul. Pe tot drumul, treisprezece kilometre, mai mult în căruța, sus pe lemne a stat fluerând încet, cu ochii la stelele grozav de strălucitoare în această noapte limpede de răcoarea toamnei. Ii erau dragi lui stelele toate și-l învățase răposatul Isaia ciobanul cum le chiamă mai pe fiecare. Și cum venia în spre răsărit, a văzut cum s'a ivit și s'a ridicat din marginea zării luna nouă, apoi luceafărul de ziuă ; pe urmă s'a făcut o geană roșie, s'a deschis fața cerului, s'a tot deschis, stelele s'au topit una câte una, și luceafărul, și cornul lunei ; iar în dreapta locului unde se ivise geana roșie au început să iasă sulii aurii... ca părul Salomieii...

Când a ajuns la oraș soarele erà sus. Cărciumarul dela bariera orașului l-a întrebat cât cere pe lemne.—„Unsprezece lei“ a răspuns Niculăiță ; iar negustorul căruia nu-i trebuia, că el aveà lemne, dupăce s'a uitat bine la marfă, a zis : „face, că sunt lemne bune de tufă curată“ ; și, dupăce s'a uitat și în ochii băiatului, i-a dat o povață : „mă, băețaș, tu să ceri pe ele cinsprezece lei, să ai de unde lăsa“.

Acum trei zile să fi venit Niculăiță cu lemnele astea la târg, numaidecât le desfăcea,—că nepriceperii lui la negustorie i-ar

fi venit într'ajutor vântul pizmaș, care a bătut până ieri dimineața ; dar azi, soarele cald care l-a făcut să-și scoată cojocul, îi strică vertul mărfii.. Unul îi dă opt lei, altul zece, altul zece și șase bani ; dar el nu le dă și umblă prin oraș până pe la ziua-jumătate..

— Dar ce, ești tu turc, să nu lași nici un ban din cât ai cerut ? îi răcnește un brutar.—Trage înăuntru 'n curte.

— Dar să știi, unsprece lei, jupâne.

Dupăce le descarcă Niculăiță și le așează unul câte unul, sfert regulat, brutarul îi numără în gologani zece lei și jumătate.

— Păi, ne-a fost vorba unsprece lei, jupâne.

— Dar ce, ești tu turc ? Dacă-ți place ; dacă nu, încarcă-ți-le și pleacă.

Niculăiță îi dă banii înapoi și, fără supărare, începe să încarce lemnele la loc, frumos, tacticos, cum le încarcase aseară la pădure.

Liniștea băiatului pesemne că i-a plăcut brutarului, că începe să râză și, scoțând unsprezece lei deplini, îi dă zicând : „Asta să știi că e Păcală“.

Niculăiță și-a băgat banii în chimir, își înjugă boii și pleacă... Se gândește că mai bine i-ar fi dat banii în fișice. Așa, te pomenesci că la 'ntors, de neodihna de peste noapte, îl prididește vre-un somn în căruță

și i se risipesc gologanii. De aceea, mergând pe uliță, caută cu ochii pe jos, doar o găsi vre-un petic de hârtie, să facă banii fișice. Nu caută de prisos : prin dreptul tribunalului găsește o jumătate de coală de hârtie. O ridică, o bagă în sân și, dupăce iese din oraș, se sue în căruță, taie hârtia în două ; o jumătate o taie iar în două și, scoțându-și banii din chimir, face două fișice : unul de cinci lei, altul de șase. Le bagă frumos în chimirul pe care-l închide cu îngrijire și zice : „cea ! Joian!“...

...Mai târziu, când se înorează și începe să bată vântul, își pune cojocul pe dânsul și simte ceva rece în sân. E cealaltă jumătate de hârtie neîntrebuințată, pe care n'a aruncat-o. O scoate și se uită la ea. E scrisă de mână și, cum știe să citească, citește : „...„făcând aplicația articolului 327, a căruia cuprindere este următoarea : Cel ce, găsind pe drumuri ori pe uliță lucruri ce nu sunt ale sale și întrebându-se despre ele, le va tăgădui, se socotește că a comis un abuz de încredere și se va pedepsi cu închisoarea dela 15 zile până la 3 luni“...

— Adică cum ? se gândește Niculăiță — dacă oiu găsi eu în drum, să zicem un galben, să nu fie al meu care l-am găsit ? Dar ce, l-am furat ? Nu l-am găsit ? Pă ce să-l dau altuia ? Și citește încă odată ; și

când ajunge la „*întrebându-se despre ele*“, deodată duce repede mâna la chimir. Fișicile sunt la locul lor ; dar acum începe să se facă lumină în mintea lui Niculăiță : „Dar dacă ăl de l-a pierdut a muncit pe el ? Dacă s'a dus la pădure, cum s'a dus el cu tat-su, și i-o fi căzut peste picior un buștean, cum i-a căzut lui tat-su ? Dar dacă o fi umblat cât a umblat el prin târg astăzi ? Și dacă a schimbat banii pe un galben, ca să-l ducă de pus în salbă unei fete ca Salomia ?“...

Și aducându-și aminte de o vorbă auzită de mai multe ori dela tat-su : „de banul nemuncit nici praful nu s'alege“, înainte de a ațipi în căruța își zice că el chiar de nu l-ar întrebă nimeni, dacă i s'ar întâmpla să găsească o pungă cu bani, ar duce-o la primărie ori la domnul șef de jandarmi...

Cine i-a auzit gândul de i l-a împlinit așa de curând ? Că la patru zile după asta întocmai așa i s'a întâmplat. Erau cu toții la porumbiște, tăiau cocenii. La un timp tat-su zice : „Mă Niculăiță, eră vorba să dregi ușa dela podul șopronului, — și n'ai dres-o. Până diseară, în patru ceasuri eu zic că faci una nouă“...

— Fac.

— Brațele noastre ne ajung aici să dăm gata și să încărcăm până diseară.

— Așa e.

Și Niculăiță pleacă ; și, ca să ajungă mai degrabă acasă, o taie prin prunii boerești, sare pârleazul din dreptul crucii Căminaru-lui, o cruce înaltă de piatră în marginea șoselei, o coboară la stânga pe șosea ; și cum umblă pe poteca din marginea drumului, vede jos, dinaintea lui, un portofel de piele neagră... Il ridică, îl deschide și vede, și în buzunarul din dreapta și în buzunarul din stânga al portofelului, hârtii de bani, hârtii multe, câte n'a văzut neam de neamul lui... Se uită de jur împrejur : nimeni... Mult la gânduri nu stă și o pornește ; dar, în loc să fie drumul spre casă, sare alt pârleaz și se îndreaptă spre reședința jandarmeriei. Mergând așa, zâmbește gândindu-se : „De ! să nu-l am acum colea în mână și să spui la lume c'am găsit un portofel cu bani, ar zice că mint“. Oamenii sunt duși după treburi ; se întâlnește numai cu copii mici, n'are cu cine vorbi... Ajunge la reședință, deschide ușa. Domnul șef e singur în odaia din dreapta. Tolănit pe pat, citește o gazetă... Din fund se aude cântând un glas de femeie. E glasul cucoanei Stelușii, ibovnica domnului șef. O fi lucrând ceva și cântă : „susține crude pieptu-mi zdrobește“...

— Ce e, mă ? întrebă domnul șef, ridicând ochii de pe gazetă.

— Uite, domnule șef. Venind p'ici pe șoseă, — că m'a mânat taica acasă, să dreg ușa dela gura șopronului, — și așa, am dat prin prunii boerești și am sărit pârleazul din dreptul crucii Căminarului, și cum umblam așa, văz jos o tomoașcă neagră. Zic: „ce să fie aia ?“ Și când m'aplec, uite ce găsii : portofelul ăsta cu bani de hârtie mulți. Și am venit de vi l-am adus dumneavoastră, că trebuie să se arate păgubașul...

Domnul șef se uită de mai multe ori, când la flăcău, când la banii din portofel, și după o lungă tăcere întrebă :

— Mai eră cinevă cu tine ?

— Nimeni.

— Ai spus la alții ?

— La nimeni. Am venit p'ici pe poteca din dos, drept la dumneavoastră.

Domnul șef tace, apoi :

— Ia ascultă, mă Niculăiță, parcă așa te chiamă...

— Așa.

— Să nu mai spui la nimeni, până nu s'o ivi păgubașul, că te aude spunând cum e portofelul și se scoală vre-unul și zice că el l-a pierdut, fără să-l fi pierdut el. Nici

mă-ti, nici lui tat-tu să nu le spui până nu se arată păgubașul, auzi ?

— Auz !

— Bine ai făcut că l-ai adus, bravo ! Ești băiat cinstit. Și să știi c'o să spui eu păgubașului să te cinstească frumos.

Niculăiță o pornește spre ușă ; dar când e în prag, domnul șef, gândindu-se la procesul verbal ce va trebui să dreseze, îl mai întrebă :

— Cum te chiamă pe tine ?

— Gropescu Niculae.

— Carte știi ?

— Știu...

Rămas singur, domnul șef scoate hârțiile din portofel, le numără de trei ori : sunt cinci-mii-patru-sute de lei în hârtii de câte o sută, încolo nimic. Iși scoate tabacherea, își face o țigară, o fumează dus pe gânduri, se închină a mirare și, înainte de a începe să scrie, se lasă cu scaunul pe spate și strigă :

— Steluțo !

Dar Steluța cântă și n'aude.

Domnul șef se scoală și strigă din pragul odăii mai tare :

— Steluțo !

— Ei ? face Steluța, ridicând ochii de pe bluza la care lucră.

— Ia vin' nițel...

Dupăce domnul șef i-a povestit istoria

toată, după ce i-a arătat banii, au rămas amândoi amușiți... Gândindu-se la bluzele de mătasă, la jachetele, la pălăriile, pe care și le-ar fi putut cumpăra dumneai cu atâția bani, cucoana Steluța a zis într'un rând: „Cum nu-i găsi eu, Doamne!?” Și iar a tăcut și i s'a dus gândul la ifosele primăresei și ale Irimeaschii care se uitau la ea de sus... Într'un târziu a întrebat: — „Ăla de-i zice Niculăiță Minciună?” Și iar după o tăcere: „Și zici că nu l-a văzut nimeni?”

Dar domnul șef s'a uitat în ochii ei și n'a răspuns nimic...

* * *

În vremea asta Niculăiță se și apucase de lucru și, scoțând cu cleștele cuele ușii celei vechi, se gândia că maică-si și lui tată-său tot trebe să le spue, n'are încotrò.

Ce lucrezi acolo, mă Niculăiță?

Băiatul ridică ochii, în care a înflorit un zâmbet de fericire dela întâiul sunet al glasului care-l întreabă, și vede pe Salomia. E urcată pe un buștean cu brațele pe gard. Vântul îi flutură 'n părul auriu și ochii ei verzi, ca apa adâncă și limpede la umbră, zâmbesc a batjocură...

— Dreg ușa delă podu' șopronului, răspunde Niculăiță, și se gândește: „Nu, ei nu-i

spui, că nu mă crede și o să spue la alții răzând de mine. Mai bine să aflu singură dela alții, când s'o ivi păgubașul“...

S'a ivit păgubașul. E colo, pe linia satului, în mijlocul mulțimii de femei și de copii adunați în jurul lui. Călărețul care a trecut adineauri în buestru, ăla e păgubașul.

Salomia care, de pe bușteanul pe care era urcată, vede copiii alergând într'acolo, se coboară și dă fuga la poartă zicând: „Nu 'ș ce s'a întâmplat pe linie, că văd că dau copiii fuga 'n sus“.

Niculăiță își lasă lucrul și iese și el la poartă. O femeie care vine dintr'acolo îl dumirește:

— E un negustor care ci-că a pierdut o pungă cu bani și întreabă dacă n'a găsit-o cineva.

Niculăiță se duce grăbit într'acolo, își face loc printre copii și, ajuns lângă negustor, îl atinge de braț și-l întreabă:

— Cum era punga dumatăle?

— Un portofel de piele neagră, sgâriat într'un colț, portofel de-alea care se 'ndoește așa, cu două buzunare...

Niculăiță zice cu simplitate:

— L-am găsit eu adineauri lângă crucea Căminarului și l-am dus la domnu' șef de jandarmi.

Negustorul pare nebun de bucurie, nu

știe ce să mai zică. Și pe când femeile se crucesc de mirare, pleacă cu flăcăul spre reședința jandarmeriei, cu droaia de copii după dâșii.

* * *

Mișcare neobișnuită în Măgureni. Lume adunată la primărie... Se așteaptă sosirea domnului procuror, care vine să ancheteze cazul la fața locului; și sosirea autorității se așteaptă cu nerăbdare, ca să se facă odată lumină în această afacere încurcată, care ține lumea în nedumerire... Ciudată împrejurare! Alaltăeri, Marți, pe la toacă, s'a ivit în comună domnul Niță Andreescu, de ține în tăiere pădurea Colfescului, întrebând din om în om, dacă nu cumva i-a găsit vre-unul un portofel cu 5400 de lei, pe care l-ar fi pierdut dimineața, când trecea spre vale. Și pe când întrebă niște femei din cătunul Manga, s'a pomenit cu Niculăiță, feciorul Gropescului, ăla de-i zice „Niculăiță Minciună“, că l-ar fi găsit el în dreptul crucii Căminarului, că l-ar fi dus la tactul jandarmeriei și l-ar fi dat în mâna șefului; iar șeful ci-că habar n'are. Păgubașul neștiind ce s'aleagă din arătările băiatului și din tăgada șefului, s'a plâns procurorului care trebuie să pice...

Și iată-l sosește, singur, numai cu gre-

fierul. Căpitanul de jandarmi care trebuia să-l însoțească lipsia, dus la București. Trage la primărie unde-l așteaptă păgubașul; se supără că nu sunt veniți nici șeful de jandarmi, nici băiatul care zice c'a găsit banii; dă poruncă să trimeată numaidecât după ei; iar până la sosirea lor, cere lămuriri dela primar, dela notar, dela perceptor.

— De! domnule procuror—vorbește primarul—știu eu ce să zic? Asta vorbim și noi între noi de alaltăeri... Să mință șeful?... de!... Sumă mare... cinci-mii-patru-sute de lei... Banul e ochiul dracului... Te pomenești... Dar iar mă gândesc: să bagi pe om în pușcărie așa, pe vorba unui zănatic...

— Cum zănatic? întrebă procurorul.

Răspunde notarul:

— Păi să vedeți, domnule procuror, băiatul ăsta e cam așa... cum să zic?

— Cum îl chiamă?

— Niculăiță Gropescu, dar lumea îi zice: „Niculăiță Minciună“.

— De ce?

— I-a scornit așa o poreclă.

Procurorul din ce în ce mai intrigat și nerăbdător întrebă:

— Pe cine ați trimes după ei?

— Am trimes un vătăjel; dar iată vine șeful. Dacă binevoși să-l ascultați.

Domnul procuror binevoeste.

Ușa se deschide și domnul șef intră, scoate capela, o ține cu mâna stângă, lipită de sa-bie ; și, alăturând călcăile zornăitoare, zice uitându-se drept în ochii procurorului :

— Trăiți!

Autoritatea superioară îl examinează de sus până jos. Constată că e același bărbat voinic, oacheș, de toată frumuseța în uniformă cu întreite galoane. Il cunoaște de mult, și-l întreabă :

— Ce e, Albescule, cu chestia banilor ?

Domnul șef zâmbeste, dar cu măsură (a ! cucoană Steluțo, meșteră profesoară ești !) și răspunde :

— De ! domnule procuror, dacă credeți dumneavoastră că sunt eu în stare de așa cevaș— și că trebuie...

Dar domnul procuror a venit să ancheteze ; și dumnealui când vine să ancheteze, nu-i place vorbă multă. Dumnealui, când cel cărui îi pune vre-o întrebare, nu-i răspunde scurt și se lungeste la vorbă,—i-o taie. Din experiența dumnealui de doi ani a constatat că asta e cea mai bună sistemă. „Altfel nu mai isprăvești niciodată“. De aceea taie vorba șefului și chiar îl înștiințează :

— Mie, te rog, să-mi răspunzi scurt. Unde erai când a sosit păgubașul la reședința jandarmeriei ?

— Eram acolo.

— Să vie Andreescu.

Păgubașul Andreescu vine de afară. Procurorul îl întreabă :

— Unde ai găsit pe domnul șef, când te-ai dus la jandarmerie ?

— Să vedeți, domnule procuror... după ce m'a întrebat băiatul cum eră portofelul meu și i-am spus că eră negru, cu o zgărietură la un colț...

— A ! pardon, pardon ! Mie ieri la parchet mi-ai spus că băiatul ți-a spus dumitale întâiu cum eră portofelul. Acum zici că dumneată i-ai spus lui... Uite ici în procesul verbal...

— Să vedeți, domnule procuror...

— Ce să văz ? Mie, te rog să-mi răspunzi scurt: el ți-a spus dumitale întâiu cum eră portofelul ori dumneată lui ?

— Eu lui.

Notarul înștiințează pe domnul procuror c'a sosit băiatul ; și domnul procuror, care e foarte curios să-l vadă, spune păgubașului și jandarmului să aștepte afară, și dă poruncă să i se aducă băiatul... Băiatul intră. E tras la față, cu o frunte largă, sub care clipește doi ochi negri, în care tremură parcă o licărire de friguri... Altfel foarte curățel...

Vătăjelul își explică întârzierea :

— Nu vrea să vie, să trăiți, domnule procuror. Abia l-am adus.

— De ce nu vrei să vii, mă băete?

Niculăiță ridică din umeri... A! de Marți după prânz s'au petrecut multe, pe care nu le-ar putea povesti cu șir Niculăiță. Mai ales cele petrecute pe dinăuntru lui. Toate tremură, sclipesc și se stâng nestatornice ca fulgerile:

... a ajuns la jandarmerie cu păgubașul și cu alți oameni după ei, între care parcă și primarul... Și a zis zâmbind: „s'a găsit păgubașul, domnule șef“... Și șeful a zis mirat: „care păgubaș?“... Și el s'a uitat bine să vadă dacă vorbește cu șeful, și a zis: „păgubașul cu portofelul de l-am găsit lângă crucea Căminarului... de vi l-am adus adineauri“... Și șeful, a zis: „ce mă, visezi?“... Și el s'a uitat la lume și s'a pipăit și a zis iar: „adineauri când cântă cucoana Steluța pe pălimar“... Și domnul șef a răcnit: „ce mă, ești nebun?“... Și el atunci a simțit că parcă i se rupe ceva în cap, înăuntru, și a zis, dar n'a zis cu gândul să-l supere... a zis duios, ca din pragul unei mari primejdii: „domnule șef, ori te poartă cum ți-e vorba ori vorbește cum ți-e“... Și domnul șef l-a plesnit cu pumnul peste gură de l-a podidit sângele... Și pe urmă nu mai știe, până unde a venit mă-sa și cu mama Paraschiva care-i descântă și-i da să bea apă dintr'o oală nouă... Eră pe prispa casei...

Alături eră parcă nea Pârvu Miu și cu moș Grigore, vorbeau cu tat-su... Moș Grigore-l întrebă: „dar ție și mă-si cum de nu v'a spus nimic? cum n'a dat fuga să vă spue întâiu vouă?..." Nea Pârvu a zis: „Cu ei nu s'a întâlnit, n'auzi? dar fii-mi cum de nu i-a spus nimic? c'a vorbit cu ea după aia“... Și s'a întors nea Pârvu cu fața spre gard și a întrebat: „așa e, Salomio?“ Și Salomia eră urcată pe buștean lângă gard, se uită speriată și a răspuns: „Așa e“... Și el s'a sculat și a răcnit odată: „Uite aici, cu mâinile amândouă l-am ținut,—ca lemnul să i se usuce mâinile!“ și pe urmă iar nu mai știe... Parcă a venit ieri primarul și notarul și s'a dus cu ei de le-a arătat unde a găsit portofelul, pe unde a sărit pârleazul, de unde a dat, pe unde s'a întors...

Astea tot le mai zărește Niculăiță, că sunt lucruri trăite, văzute și auzite... Dar ce nu mai poate zări, e treptata pierdere a simțului realității pe care i-a adus-o îndoiala, neîncrederea tuturor... și indignarea șefului care nici n'a mai putut să se stăpânească... Sunt câteva ceasuri de când nu mai e așa de sigur c'a găsit în adevăr banii... Venind pe drum cu vătăjelul se silise să-și orânduiască gândurile și să spue cum s'a întâmplat, dela început...

— N'auzi, mă băete—întreabă a doua

oară domnul procuror — de ce nu vrei să vii ?

— De !...

— Cum de ! ? Faci o pără contra unui om ; viu eu, procurorul, să cercetez faptul ; trimet după tine și nu vrei să vii ? Ce fel de socoteală e asta ?...

— De !...

— Cum te chiamă ?

— Gropescu Nicolae.

— Nu-ți zice ție lumea „Niculăiță Minciună ?”.

La asta nu se mai gândise Niculăiță. Așa e ! !... Lui îi zice „Niculăiță Minciună ! !”
Vezi dumneată ! ?...

— N'auzi ce te 'ntreb ? Iți zice lumea „Niculăiță Minciună ?”

— Mi-o fi zicând.

— Cum „mi-o fi zicând ?” Iți zice ; spune toată lumea. De ce ?

— De !...

— Iar „de” !... In sfârșit... Spune cum e cu chestia banilor ?

Băiatul se codește : se silește să-și adune mințile risipite... Vrea s'o ia dela 'nceput, cum și-a făcut planul venind cu vătăjelul... Se freacă cu mâna pe frunte, înghite în sec... Procurorul așteaptă...

— Uite, domnule... Când mi-a dat mie brutaru'...

— Care brutar ?

— Brutaru' de i-am vândut lemnele în unsprece lei, azi se'mplinește o săptămână...

— Ce-mi tot îndrugi mie de brutar ?... Ce are a face brutarul ?

— Să vă spui...

Și Niculăiță tace și iar se silește să-și adune mințile care se amestecă... Domnul procuror se uită cu luare aminte la tremurarea mânilor băiatului, la privirea lui răătăcită ; și cum e om bun la inimă și milos și cum a început să înțeleagă, după ce se uită în ochii primarului și ai notarului, zice blând :

— Spune.

— Când mi-a dat mie banii brutaru'... de m'a mânat taica la târg cu lemnele... și am văzut stelele.

Niculăiță tace.

— Spune.

— Că întâiu a vrut să-mi dea numai zece lei și jumătate, dar pe urmă... Ghițică al popii mi-a scornit mie porecla, că el nu crede că ia bărzăunu' păiajine..

In capul domnului procuror s'a făcut lumină deplină. Nu mai încape îndoială... Se vede cât de colo. Deci ca să nu piarză vreme multă îl oprește din povestire și-i

zice să mai aștepte afară. După ce băiatul a ieșit, zice celor de față:

— Bietul băiat.

— Eu ce vă spuneam, domnule procuror? zice notarul.

Procurorul stă pe gânduri. Se gândește matur..! Aseară la club unde se vorbea de acest caz, Mitică Ionescu, avocatul, zisese: „te pomenești că reclamantul n'a pierdut nici un ban și-și pregătește vre-un faliment“... Și cazuri de astea cunoșteă destule domnul procuror... Nu mai departe, cazul de deunăzi cu Daradan... Dar atunci băiatul? Dar așa e... băiatului îi spusese o femeie că un om a pierdut un portofel pe care-l caută. Asta a mărturisit-o păgubașul de ieri; iar cum era portofelul a mărturisit adineauri păgubașul, că i-a spus-o chiar el... După matură gândire domnul procuror face: „hm“ și întreabă pe primar:

— Cât e d'aici până la spitalul din Dâlgeni?

— Patru kilometri.

— Spune birjarului să înhame caii, și să se ducă un vătăjel cu scrisoarea pe care o s'o scriu eu acum, s'o dea doctorului... Să-i spue și din gură că-l aștept aici, să vie neapărat...

Și domnul procuror scrie repede: „Doctore dragă... Urcă-te în trăsură și vino imediat până aici... Un caz curios de auto-

sugestie, de telepatie, de *pseudomanie*. Cum însă nu vreau să-mi asum singur responsabilitatea, am neapărată nevoie de avizul unui om competent ca dumneată. La vedere. Vino neapărat că am să-ți povestesc ceva nostim despre Nineta“.

* * *

Tatăl lucrează la gluga de coceni. Mama, uitându-se din când în când spre prispă, mătură prin bătătură: să fie curat, că vine popa Alecu. I-a povățuit lumea să cheme popa să citească o moliftă... Descântecele mamei Uții nu mai ajută la nimic, și mai rău îl îndârjește vorba ei blândă: „Niculăiță mamă, nu te mai gândi la banii ăia, maică... o fi fost vre-o vrajă... și s'o fi părut—farmece fir'ar pe pustii locuri“...

Niculăiță stă pe prispa casei ținându-și între palme tâmplele care-i svâcnesc și se gândește și nu poate să'nțeleagă, de ce i-au băgat degetul în gură și doftorul și domnul procuror.

Cum o să priceapă Niculăiță, când nici ceilalți care erau de față n'au priceput?..

Doctorul, după primirea scrisorii procurorului, luase cu dânsul volumul de medicină legală al lui Vibert și pe tot drumul citise partea referitoare la cazurile de *pseudoma-*

nie, atât de frecventă la copii, și văzuse că e o manie care se vindecă, dacă nu cumva e o primă manifestare a unei nebunii care are să progreseze... În *speță*, după ce ascultase pe băiat, pe ceilalți oameni, între care și pe moș Grigore, venit și el la primărie, își făcuse convingerea deplină. Nu mai încăpea nici o îndoială că eră vorba de *prodromele* unei alienațiuni în toată regula: vorbă fără șir, oareșcare temperatură, halucinații, lighioni, pisică pe care o aude cîrîpînd, caz tipic... De aceea, după ce sfătuisese pe părinții băiatului să se poarte blînd cu dînsul, aducându-și aminte de o dovadă peremptorie, chemase din nou pe băiat, îl pusesese să caște gura și, pipăindu-i cerul gurii cu degetul arătător, zisese procurorului:

— Uite, bagă degetul și pipăe... mai la stînga.. Simți o protuberanță a palatului?

— Da, răspunses eprocurorul complex edificat. Această ultimă dovadă, venită după explicațiile doctorului, ilustrate cu citațiuni din autorul la 'ndemână, risipiseră toate îndoelile domnului procuror. Urcându-se în trăsură se felicitase de admirabila idee ce avusese de a trimite după doctor și, înduioșat de vădita și zgomotoasa desnădejde a păgubașului, dase poruncă primarului, notarului, șefului, încet, ca să nu fie auzit de grupul de oameni, care stau mai deoparte:

— În orice caz voi supraveghiați. Vedeți dacă vre-unul face cheltueli mai mari decât de obicei...

Niculăiță stă pe prispă dus pe gânduri, cu tâmplele 'ntre mâni... Deodată sare în sus... Și-a adus aminte că jumătatea de coală din care făcuse fișicele, i-a rămas în buzunarul cojocului... Și i se pare că aceasta ar fi cea mai puternică dovadă de găsirea banilor. Dă fuga în odaie și caută prin buzunare, caută... Și negăsind hîrtia iese în curte și începe să strige la surori, prinde pe frati-su Ilie și-l bate peste mâni: „La ce mi-ai umblat în buzunarele cojocului? la ce, hai? la ce umbli în alea ale mele?“... Copilul țipă. Mama chiamă în ajutor pe bărbatu-său și amândoi îl cuprind, unul de-o mână, altul de alta. Dar el înjură cu ochii turburi și se zbate... De pe prispa casei de alături Salomia se uită cu groază, închinându-se.

În așa stare îi găsește popa Alecu. El a mai văzut de astea și, știind puterea de vindecare a rugăciunii, își petrece patrafirul și începe să citească: „Domnului să ne rugăm. Dumnezeu Dumnezeilor și Domnul Domnilor, făcătorul cetelor celor de foc și lucrătorul puterilor celor fără de trup, meșterul celor cerești și al celor pământești, pe carele nimenea din oameni nu l-a văzut, nici poate să-l vadă“...

Niculăiță suspină adânc și zice cu amărăciune: „Lăsați-mă“.

Părinții îl lasă și el se duce de se așează cuminte pe prispă... De acolo se aud numai parte din cuvintele pe care le citește preotul, restul se pierde într'un murmur ușor: „blestemu-te pe tine duh necurat cu Savaot... și cu toată... Adonai... Eloi... blestemu-te pe tine... adâncurile cele de pre sub cer... blestemu-te. . Gomorenilor... și cu piatră pucioasă l-a ars... blestemu-te... teme-te, fugi, fugi...“

* * *

Niculăiță nu mai poate dormi; iese în curte. E seară, târziu... Măcar că bate un vânt rece, cerul e limpede sticlă. Luna scăpătă, colo, peste crestele prunilor boerești. Vântul face să tremure așa sclipirea stelelor?..

Și cum stă Niculăiță așa în curte, lângă gardul lui Pârveu Miu, se deschide binișor ușa vecinului... coboară treptele o umbră care se îndreaptă încoace... E Salomia. O cunoaște și orb de-ar fi, de pe pas. Trece între casă și gard spre grădină. Acum e la doi pași de el.

— Salomio ! chiamă el duios ca un cântec.

Fata dă un țipăt și se lipește de perețele casei, privindu-l cu spaimă.

— Salomio, nu-ți fie frică.. N..n.. nu sunt nebun, Salomio... Și nu vreau să-ți fac nici un rău, Salomio...

Ea se uită cu ochii mari, în care nu mai e nici o umbră de batjocură, ci numai groază și zice tremurând :

„Fugi, Niculăiță, mi-e frică de tine... mi-e frică de tine !..“ Și fuge înspre grădină.

* * *

Cele două umbre care peste un ceas, în fundul grădinii lui Pârveu Miu, stau alături șoptind, sunt Salomia și Petrică a lui Stan Pașalan.

— Mă, stai binișor... Să știi că mă supăr. Ce ciorile ! Prea mă strângi tare... Ce, eu sunt de fier ?

— Ba nu ești de fier, neică, ești de carne, trupșorul tău de carne e... și numai să-l mângâi așa vrea ! dar când te cuprind în brațe, parcă tot mi-e frică să nu mi te fure altul, și atunci îmi vine să te strâng, să te fac mică, să...

— Ia !

— Ce e ?

— N'ai auzit ?

— Ce ?

— Parc'a oftat cineva.

Ascultă amândoi cu luare aminte; dar nu se aude decât vântul.

— Ți s'a părut.

Nu i s'a părut, dar femeia aude mai de departe... Cel care a oftat, acum se duce repede. Încotrò se duce, îl mână niște cuvinte auzite de mai multe ori, dar auzite unde?... la școală? la biserică?... cuvinte care dormiau în partea întunecată a minții lui și care acum de vre-o câteva ceasuri au ieșit la lumină și-i sună mereu la ureche: „veniți cu mine cei osteniți și împovărați și eu vă voi odihni pre voi...”

Il chiamă cuvintele acestea de colo, din culmea pe care stă ridicată crucea Căminarului... Ajuns sub cruce, își descinge bețele dela brâu, le sărută și plânge, plânge... Apoi se uită în sus și de jur-împrejur. Tremură stelele. Suflă vânt rece... Nu mai sunt nici lăcuste, nici greeri... au murit toate de frig...

Du-te cu bine, Niculăiță, și Dumnezeu să te ierte...

* * *

Peste o săptămână, când gândaci de care n'a văzut niciodată Niculăiță îi vor mânca ochii lui negri, frumoși și iscoditori,—se

vor gândi și vor vorbi despre dânsul fiecare după cum se va pricepe.

Cuconu' Epaminonda, ca vrednic urmaș al lui Platon și al lui Aristot, va explica proprietarului, care va fi citit în gazetă că la moșia dumnealui s'a spânzurat un băiat:

— Da, da, a lui Andrei Gropescu... Eră nebun seracu'.. Dacă ve aduțeț aminte, un baețel frumusel... udata la Simpetru, la împărțirea de premiile... Tocmai me vurbeară cu nevasta... Eu credo invațatura l-a zmințitu... Dela fasolica lu' tat-so udata la invațatura multa, asta aduțe utrava în sindzele...

Proprietarul după matură gândire o să răspundă:—Asta așa e.

Salomieii o să-i fie urit, uitându-se în curtea de alături, de unde va lipsi cu cine să-și treacă vremea până la întâlnirea de diseară cu Petrică...

Neica Andrei, uitându-se la grămada de bulumaci de sub șopru, o să se gândească cu durere că zăbrelele nu sunt isprăvite toate și c'o să trebească să ducă iar în pod sculele lui moș Sandu...

Iar biata mama lui Niculăiță o să se bată cu pumnii în cap pe prispa casei, jelindu-se:—că eră bun și blând și nimănu-i făcea nici un rău... că dacă-i ziceam să taie o pasere, zicea: „dă-o, maică, lui

moș Grigore, că eu nu pot...“ Lume, lume, ticăloasă...

Dar ori că și-ar zice ei *ticăloasă*, ori c'ar zice lumii, dreptate n'ar aveă. Că ea ce vină are? Iar lumea de două mii de ani tot s'a îndreptat. Că azi oamenii, dacă nu ești la fel cu dânșii, nu te mai răsticnesc ei cu cruzime, – ci (mai ales dacă nu le ești o prea mare primejdie) te aduc fără multă răutate, ba poate chiar cu compătimire, să te răsticnești singur... Și tot e o îndreptare...

PRIVIGHETOAREA

— Ce ai, nene Iorgule? Parcă ai fi supărat.

— E !...

— Ba nu zău, ți s'a întâmplat ceva?

— Mi s'a întâmplat o ticăloșie... Nici nu știu cum să-ți spui... Știi că prin fundul curții mele trece iazul, iazul morilor. Când n'am ce face, dau cu undița la pește. Am acolo, în stânga scării (c'am făcut o scară pentru scaldat) o adâncătură, în care arunc în toate serile câte o bucată de mămăligă, ori câte un pumn de grâu fiert: nadă la pește... Și uneori, când e apa merie, mai ales acuma primăvara, se dă bine și prinț... nu cine știe ce pești mari, dar însfârșit: cleni, mrene... Am prins de multe ori și mai măricei – așa, cât un cuțit de masă obișnuit... Tu nu ești pescar; n'ai dat cu undița niciodată... E plăcut... La mine, a-

colo, e frumos de tot : o umbră deasă și răcoroasă, și apa aia care curge lin printre sălcii pletoase... Să vii odată să vezi.. Acum, eu am undițe sistematice, de se strâng, se fac baston ; dar aici în iaz nu le întrebuițez, că prea sunt lungi... Iau câte o nuiă de alun, îi pun ață, plumb și cârlig, și gata ; iar când plec de acolo, înfășor ața pe nuiă și o bag într'un tufiș de richită. În tufișurile astea și în sălciile de pe marginea iazului vin privighetori și cântă toată noaptea... Foarte de multe ori, când stau liniștit la pescuit, vin săracele până lângă mine, aproape de tot, să le prinzi cu mâna, parcă ar fi oarbe: umblă după ouă de furnici și după râme... Ce e azi? Joi. Alaltă seară, Marți, a venit pe la noi căpitanul Delescu cu nevastă-sa și am stat cu toții în pridvor să le ascultăm. Nu cântă una, cântau zece, cinsprezece ; răsună tot zăvoiu!... Și cum era o lună ca ziua și mirosia liliacul... am petrecut o seară... să-ți întreb pe el... Mai ales una, chiar în grădina la mine, într'o salcie pletoasă, cântă... Doamne, Dumnezeule!... De câte ori începea, făcea într'un fel nou. Încă Victorița, nevasta căpitanului, luase un condeiu, să însemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea. Uneori făcea : fi, fi, fi, tiha ! tiha ! tiha ! chiau ! chiau ! chiau !

clings !... iar când isprăvia într'o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venia s'o aplauzi ca pe-o primadonă... Și din crivină îi răspundeau altele și altele... Frumoasă seară am petrecut, n'am s'o uit niciodată ! Și ne întrebam cu toții, dacă o fi adevărat că toate viețuitoarele de pe pământ se trag dintr'o tulpină și că s'au deosebit unele de altele, numai silite de împrejurările deosebite prin care au trecut,—ce fel de împrejurări au fost alea, care au putut sili privighetoarea să ajungă să cânte așa, iar cârsteiul bunioară să hârâe, ca un ceasornic de buzunar când îl întorci? Mare taină ! E!... Pe la douăsprezece ne-au plecat mosafirii, iar nevasta căpitanului, după ce ne-a zis nouă „bună-seară“, a făcut bezele în spre salcia pletoasă, strigând : „la revedere, puică, pe mâne seară !“

Și au venit și aseară ; dar în salcie nu mai cântă privighetoarea... Se auziau în zăvoiu, dincolo, peste iaz, o mulțime ; aici însă nu... Ne gândiam că poate și-a găsit soția și s'o fi dus după ea în zăvoiu ; și ne siliam s'o recunoaștem de pe cântec ; dar, ori că era prea departe și nu puteam deosebi toate sunetele, ori că nu cântă toate la fel ; dar lucru hotărît, lipsia un sunet ; n'auziam pe nici una făcând : clings ! clings ! Asta nu-l auziam și să vezi de ce... Azi dimineață, neavând treabă, mă scobor la

gârlă. Lăsasem în ajun undița acolo într'un tufiș... O caut : nimic. Zic : să știi că mi-a furat-o cinevă. Când mă uit mai bine, o văz mai departe pe jos. Dau s'o ridic : ața deșirată de pe băț și încurcată în richită. Mă iau după fir și ce să văz ? Parcă și acum mi se sfâșie inima... Lăsasem râma în cârligul undiței ; și biata privighetoare, umblând după de mâncare, a înghițit cârligul!... Sărăcuța ! cât trebuie să se fi zbatut, cât trebuie să se fi chinuit!... Acuma sta moartă, cu aripioarele întinse; iar pe ochișorii ei, ca două mărgelă negre, năpădiseră furnicile... Pre legea mea ! Sunt așa întâmplări absurde care-ți turbură mintea, îți zdruncină credința... Auzi dumneată moarte : cu cârligul înfipt în gușulița aia, care scotea sunetele alea dumnezești ! Auzi dumneată, cum am răsplătit eu păsărica aia nevinovată, pentru că ne desfătase cu viersul ei ! Când mă gândesc, îmi vine nebunie ; dar știi, nebunie !... Ah ! ochișorii ăia negri pe care năpădiseră furnicile !...

CONTRAVENȚIE

Să vă spui o istorie auzită dela conu' Mișu Gerescu, măcar că știu mai dinainte că, scrisă de mine, o să-i lipsească tot farmecul pe care-l dă povestirilor lui conu' Mișu, mimica lui, puterea de încredințare pe care o poartă în ochii lui sclipitori de pricepere și vocea lui mlădioasă, în care se simte când un hohot de râs, când o lacrimă înădușită.

O să mă silesc să v'o scriu întocmai cum am auzit-o, rămânând să-i adăogați dumneavoastră cu închipuirea gesturile și intonațiile povestitorului.

Vorbește conu' Mișu Gerescu :

— Cine vă aduce dumneavoastră gaz ? Mie îmi aduce Iosif, ovreiul ăla lungu, care stă în căsuțele alea micile ale lui Pitiș. Nepuțându-mă dumiri cum poate el să încapă, lung cum e, în prăvălioara aia joasă, am intrat înadins la dânsul... Cu un deget nu

dă de tavan, atât : un deget. Țsta-mi aduce gaz de când m'am însurat. A ajuns un fel de om al casei—și mi-e drag din mai multe privinți.

Întăiu pentrucă e ginerele lui Marcu, cel dintăiu ovreiu venit în oraș aici, adus de bunicu-meu, ca să-i făcă de tinicheă învelitoarea caselor până atunci de șindrilă ; și am auzit că ăst Marcu, când a fost să moară, și-a adunat copiii împrejur și le-a spus că n'are la ce mai trăi pe lumea asta care se face din zi în zi mai rea și că se duce acolo unde sunt duși oameni buni ca „conî Costache și conî Iorgî Gerescu“, bunicu-meu și tată-meu.

Pe urmă mai mi-e drag și pentrucă nu seamănă de loc a ovreiu. Numai româneasca pe care o vorbește îl tradează. Incolo, blond, lung, dășirat, cu umbletul trăgănat,—greoiu la vorbă, parcă la fiecare închidere de gură i s'ar lipi dinții de sus de ăi de jos : seamănă mai mult a sas.

N'are nici agerimea de minte, nici isteția, nici îndrăzneala ovreilor, nici mai ales ahtierea lor după bani. Când se adună de plată câteva vedre de gaz, îi e parcă rușine să ceară. Vine în curte, mă așteaptă până ies din casă și, compunându-și o fizionomie zămbitoare, zice sfios : „S'a făcut patra vedre“ ; iar dacă-i zic să vie altădată, răspunde :

„Bine, adie“, și pleacă legănându-se parcă l-ar bate vântul...

Nu e nici puios ca ovreii, că n'are copii, și însfârșit n'are nici nume ovreesc: îl chiamă Iosef Bailer, nume nemțesc. Nevastă-sa e una blondă cu părul creț, grasă, bucălată, cu ochii foarte deschiși și cu sprincenele ridicate, care-i fac o mutră de păpușă speriată. Cât ține unul la altul se vede din blândeța cu care-și vorbesc, din privirile dulci cu care se învelesc și am priceput-o mai ales, când a fost să-mi lipească el o săgeată în vârful învelitorii. A venit și ea, să se încredințeze cu ochii ei de păpușă foarte speriată, dacă nu cumva învelitoarea e prea repede și mi-a spus în chip de explicare, cu un surâs rușinos, că-i e frică „pântră Iozef“.

De multe ori m'am întrebat, cu ce-or fi trăind oamenii ăștia. La nici o lucrare mare nu l-am văzut băgat ; iar în prăvălioara lui sunt trei stropitori de grădină pe care acolo le-am pomenit ruginind, cinci ori șase lămpi care așteaptă cu o lungă răbdare mușterii ce nu se ivesc, într'un colț o cutie cu geamuri, alături un bulgăre de chit și o cutioară cu mangal, vre-o câteva sticle de lămpi înșirate pe-o sfoară ; iar la fereastră, doi cârnați lungi, răsuciți și învărtiți cu meșteșug — unul alb de fitil de lampă și altul galben de fitil pentru scăpărători...

Aastă vară, într'o dimineață pela cinci, mă pomenesc cu slujnica vestindu-mă că mă așteaptă afară „domnul Iosif“, care vrea să-mi vorbească. Desigur aveà ceva deosebit de spus. Nu venià el în zori de zi ca să-mi spue că „s'a făcut patră vedre“.

M'așteptă în curte. Li deșchiz ușa și intru în biuro. Intră și el după mine și stă legănându-se ca un plop și privindu-mă cu niște ochi cerniți și plini de desnădejde. Il întreb ce vrea. Zice :

— Eee ! iu acum ce să fac ?

— Cum ce să faci ?

— Să vezi : Aseară în lipsa mea d'acasi, a venit băiatul dela Grabinski să ceară nițel spirt dela nevastă. Iu totdeauna am nițel spirt în casă : mai te doare un picior, mai te doare o mână, te freacă nevastă. Pe urmă vară nici nu lucrez cu mangal ; mangal face prea mare căldură și pe Iză o doare la cap... Nevastă i-a dat—și fiindcă Grabinshi știe că nici iu nu sunt om bogat a trimes și bani. A luat o jumătate litră, a dat trei bani. Tocmai când a ieșit băiat, aici a fost și domnu' contrălor... astă... Megulească... nu știu cum se chiamă. „De unde ai cumpărat spirt ?“ Zice : „Dela madam Iză“. Vine la nevastă și o întreabă. Nevastă a spus drept : „Da, iu am dat ; a cerut dela Grabinski nițel spirt și fiind

că nici iu nu sunt bogată, a adus și bani ; a luat o jumătate litră, a dat trei bani“. Tocmai atunci am sosit și iu acasă... Să veezi. A intrat domnu' contrălor și a căutat peste toot...—peste toot... uite așa... uite așa... haine, rochii dela Iză, uite așa a aruncat pe scânduri... uite așa... dar n'a găsit nimic ; s'a brodit să fie 'n casă numai cât a dat la băiatu' dela Grabinski... Ee ! iu acù ce să fac ? Zice că scrie proces. Zic zău, în viața mea nici măcar martăr n'am fost. Toată noaptea n'am dormit nici iu nici nevastă... Și a plâns... și a plâns...

Erà bietul om așa de nenorocit și cearcănele dimprejurul ochilor întăriau așa de vădit vorba lui că n'a dormit toată noaptea, încât i-am făgăduit c'o să vorbesc controlorului.

A ieșit în uliță și timp de trei ceasuri s'a plimbat de colo până colo pe dinaintea porții, legănându-se și făcându-și vânt cu pălăria. Numai când m'a văzut ieșind din casă și dupăce s'a jurat încă odată că n'a fost în viața lui nici „martăr“, s'a hotărît să plece... „Adie !“

Controlorul Negulescu, băiat foarte de ispravă, mi-a spus că a primit un denunț că ovreiu ar fi vânzând spirt fără licență și mi-a făgăduit că n'o să-i facă proces, de-

cât dacă s'o dovedi că a vândut în mod obicinuit la mai multă lume.

Au trecut d'atunci două luni. Ovreiul a urmat să-mi aducă gaz și de câte ori dam cu ochii de el, fără să-l întreb, îmi zicea, ridicând palmele deschise în dreptul umereilor: „mulțumesc lui Dumnezeu, nimic...“, când azi dimineață mă pomenesc cu el că-mi intră în biou, închide ușa cu îngrijire, se întoarce, se uită la mine legănându-se, se uită lung și însfârșit zice:

— Ee! iu acum ce să fac?

— ?!

— Mi-a făcut proces... În viața mea n'am fost nici martor... Toată noaptea n'am dormit nici iu nici nevastă...

Și scoate o hârtie pe care mi-o întinde...

„Proces verbal. Noi, Dimitrie Negulescu, controlor al circumscripției a III-a, având în vedere denunțul scris și anonim, primit în ziua de (19) nouă-spre-zece August, anul (1906) una mie-nouă-sute-șase, prin care ni se face cunoscut că comerciantul Iosif Băilăr, domiciliat în acest oraș, strada Stelea No. 9, fără a posedă licența cerută de articolul...“ două coale scrise pe toate fețele cu un scris mărunt și îndesat, în care se descria cu o amănunțime vrednică de minunat, că de mai bine de un an vindea spirit nu numai lui Grabinski, dar și lui Berco-

vici și lui Faibici și la mulți alții. Zece martori ale cărora arătări scrise și iscălite de ei înșiși întăreau lucrul și dovediau în mod de netăgăduit că Ministerul cu drept cuvânt confirmă procesul verbal, prin care eră condamnat la patru-sute-opt-zeci de lei taxă și amendă.

Citirea procesului verbal nu mă împiedecă de a vedea cum tremură pălăria în mâna contravenientului.

— Ei apoi, zic, după ce am isprăvit de citit,—va să zică e adevărat că vindeai spirit pe sub ascuns, fără să plătești licență.

— Ferească Dumnezeu... Atât, la băiatu' dela Grabinski.

— Dar băeții dela ăilalți, care spun că cumpărau tot dela dumneată?

— Nu-i adevărat. Sunt puși la cale de Ilie Dumitrescu din coolț, care are necaz pe mine. Nu ți-a spus și dumitale să cumperi gaz dela el, să nu mai cumperi dela mine. Nu-i așa?

— Așa e, mi-a spus; dar uite, aici, declară Tomulescu, om cinstit și cu greutate, pe care nu putea să-l pue la cale Ilie Dumitrescu, că întotdeauna cumpărai dela el spirit câte o vadră și câte două pe săptămână? Ce făceai cu două vedre de spirit pe săptămână?

Când i-am pus întrebarea asta a început să clipească repede-repede-repede.

— Scrie acolo așa ?

— Da.

— Așa mă'ntreabă la judecată ?

— Așa.

Atunci i s'au tăiat picioarele dela genunchi, s'a rezemat cu spatele de pervazul ușii și a scos un geamăt de groază :

— Aăăăă !

Pe urmă s'a îndreptat și, răsucindu-și pălăria în mâinile care-i tremurau :

— Patră-sute-opt-zeci de lei !... De unde ?... Două stropitori, patră-cinci sticle de lămpi, câtevă jamăr și zece coți de fitil, astă nu face nici douăzeci de lei... Pântră mine nu-i nimic... vinde domnu' contrălor... bine... dar Iză... Iză...

Două lacrimi adunate în genele de jos s'au revărsat și au picat făcând plici ! ca două alice pe mușamaua pardoselei.

— Iză !... astă moare de astă !

Și fără să mai aștepte răspuns la întrebarea cu care venise : „acum iu ce fac ?“ a plecat legănându-se și clătănând din cap cu desnădejde.

— Astă moare de astă. Adie...

DIN CARNETUL UNUI JURAT

Iar am căzut la jurați ; dar cel puțin mulțumesc lui Dumnezeu că am căzut cu oameni de înțeles și nu am pățit ca rândul trecut. Că sunt unii jurați oameni buni, luminați, care știu să-și reclădească cu închipuirea toate împrejurările în care s'a săvârșit fapta ; dar sunt mai mulți aceia care își închipuiesc că sunt chemați să răspundă dacă fapta s'a întâmplat ori nu,—și care nu știu să-și împrumute întreg sufletul învinutului din momentul făptuirii, spre a-l judecă cum se cuvine. Nu mai puiu la socoteală pe cei cu totul mărginiți, ca maiorul de rezervă din rândul trecut, care ținea morțiș să osândească pe unul...

— Dar nu sunt probe, domnule maior, nu sunt probe.

— Lasă, monșer, că-i știu eu p'ăștia din Aninoasa. Sunt toți niște tâlhari ! Să vezi

ce am pățit eu. Mai acum o lună, ieșind în piață, văz pe unu cu o oală mare de unt. Zic: „—De vânzare-l ai, băete?—De vânzare. — Câte parale? — Doi franci și opzeci ocaua.“ Știam că nevastă-mea îl ia cu trei franci.. Mă uit la unt, — frumos! galben ca mălaiul; gust, — o bunătate! zic: „Câte ocale vine oala?“ zice: — „Șase ocale vechi, din care se scade trei litre daraua oalei, rămâne cinci ocale și o litră.“ Intru, domnule, la băcănie la Petrică; puiu de cântărește oala: tocmai. Mă toclesc cu el și mi-l lasă cu doi și șazeci ocaua. Mă gândiam ce surpriză o să-i fac Lucreției, care chiar atunci îmi spusese că s'a cam isprăvit untul. Doi franci și șazeci ocaua! Merg, domnule, acasă vesel; îi plătesc și se duce. Când colo, ce descopere nevastă-mea? In mijlocul oalei, dar cu ce meșteșug te crezi? un gogeamite bolovan de piatră; pe onoarea mea! să întrebi pe Lucreția. Am cântărit-o... Veniă trei oca și ceva... Vezi dumneată șarlatania dracului! D'aia-ți spui că-i cunosc eu pe hoții ăștia din Aninoasa.

Cât p'aci să convingă și pe ceilalți jurați și să-i facă să condamne pe acuzat, când din fericire Mateescu, nemai știind cum să-i oprească, îl întreabă:

— Domnule maior, dar de unde știi că omul eră din Aninoasa?

— L-am întrebat; mi-a spus-o el; mi-a spus și cum îl chiamă, dar am uitat. Trebuie să vie să-și ia oala, dar înțelegi bine că n'a mai venit.

— Dar dacă ți-o fi spus vre-un nume fals și o fi mințit că e din Aninoasa, ca să ru-i poți da de urmă?

...Numai așa a scăpat omul dela osândă.

Ce nu-mi place la jurați e limba păsăreasă a avocaților. „Parcimonios... circumspecție... militează circumstanțe atenuante... diversitate... mitijează situația precară“. Iți vine să le zici o vorbă urită ori să nu-i mai ascuți de loc, ca să-ți rămâie în urechi limba bună și frumoasă a țăranilor care, și când întrebunțează câte o vorbă nouă, o strică și-i dă un sunet și o înfățișare pământeană. Ce bine știu să vorbească. Cum știu ei să 'nvie lucrurile cu vorba. Parcă le vezi! Ce putere de... Dar ce stau eu să vă spui! Ascultați-i: Proces de omor. Un băiat de 25 de ani și-a omorît pe frati-său de 18 ani. Martora cea mai de căpetenie e sora mea lor, care e ascultată fără jurământ. E prăpădită; tremură din cap până 'n picioare:

— Nu vă faceți păcat cu noi, domnișorilor, că nu e vinovat. Ceasu' rău... ceasu' rău... Nepot mi-eră și mortul, nepot mi-e și ăsta... N'am jurat... dar sunt înaintea crucii și vă spui în frica lui Dumnezeu tot... drept...

cum a fost.. vă spui... dac'oiu putea... vă spui. Uite: s'a tras dintr'un lucru de nimic, dintr'o batistă. Ghiță, m...m...mortu', a luat o batistă a lui nen-su, a ăstuaia, și nu'ș cum a făcut de-a murdărit-o de păcură; a spălat-o și a întins-o pe gard să se usuce. Când a venit frati-su zice: „Cine mi-a murdărit batista?“ Ticălosa'n de mine! nu spuneam c'am umplut-o eu? că poate nu se 'ntâmplă... zic: „frati-tu Ghiță“. Taman atunci veniă și Ghiță dela vară-sa, că eră Duminică, zi de horă, și se dusesse să-l încingă. Marin dacă l-a văzut venind, zice: „Bine, mă, ticălosule, ce ai avut să-mi iei batista să mi-o cărcălești?“ Ghiță în loc să-și ceară iertare, zice: „ho! că ți-oiu plăti-o, ce mă faci ticălos?“ Țsta s'apleacă jos și ia un colț de cărămidă p'atitica și dă după el și-l atinge la mână. Atunci mortu' se repede la gard să ia un lemn. Am sărit între ei. Mă-sa lor, soru-mea, l-a apucat pe Ghiță în brațe, eu l-am apucat pe ăsta: „Fii cuminte, Marine maică, că tu ești mai mare“. Spui în frica lui Dumnezeu că m'a ascultat și a intrat în casă. Atăta a zis: „Leică, leică, tu și cu maica îi faceți dă mi se urcă'n cap“. Că cu el a crescut mă-sa p'ailalți patru copii, domnișorilor. De nouă ani de când mai mult tată le-a fost decât frate, că bărbatu' sori-mi cinci ani a zăcut pe spate damblagiu

și să 'mplinește în dulcile Crăciunului patru ani de când a murit. Țsta a 'ngrijit de ei. De grija și de focu' lor nici nu s'a 'nsurat până în anii în care se găsește... Și să aveau bine... și-l iubiă... de Paște acuma i-a cumpărat pălărie de opt lei jumate; dar ceasu' rău și blestemu' vrăjmașilor. Ghiță, care nu l-am pomenit să răspundă colțos lu' nen-su, acuma injură cât îl țineă gura și se smunceă să scape din brațele mă-si... Am tăbărit la el, să-l scoatem pe poartă, dar n'am putut, că ne-a biruit și ne-a scăpat, și fuga spre casă. Ca păcatele, eră un ciomag pe bătătură, pe care s'a plecat de l-a luat. Taman atunci a ieșit și Marin din casă și a venit spre el și, când a ridicat Ghiță ciomagu' să dea, ăsta i l-a smuncit din mână și atăta, l-a cărmuit odată... și pe semne l-a lovit în tâmplă, că odată îl văz că pică jos. Spui în frica lui Dumnezeu că, dacă l-a văzut picând jos, nen-su a svârlit ciomagu' și s'a aplecat peste dânsu' și l-a luat în brațe: „mă Ghițică, tu glumești?“... și l-a dus pe prispă și unde se rugă: „mă Ghițică, fii cuminte, hai la horă că te așteaptă fetile“... ași! de unde?... atât... a apucat să zică: „maică, dăscingemă, să pot să-mi dau sufletu'“... Asta știu, asta spui; dar fie-vă milă, domnișorilor, nu vă faceți păcat cu el, că se prăpădește

biata mă-sa și rămân ăilalți copii pe drumuri...

* * *

Proces de incendiu.

— Dumneată, partea civilă, spune cum s'au întâmplat lucrurile.

— Uite, dom'le, cum a fost, păcatele mele... Prăpăditu' ăsta e din sat dela noi, din Braniște; tat-so și acum trăește — e cam vecin cu mine... Când s'a făcut băiat de f' o paispce ani l-a luat un rumân din Produlești, care n'avea copii, cu gând să-i fie dă f'un ajutor și să-l lase în pământu' lui. Și l-a luat... A stat așa dus douăzeci de ani. Când și când, la un an, la doi, mai venia pe la noi pân Braniște la tat-so. — Ce faci, măi Ilie? Cum o duci tu p'acolo? — Bine". Așa, am aflat la o vreme că s'a înșurat acolo; pe urmă la câțiva ani că i-a murit nevasta, până acum doi ani, când ne-am pomenit cu el că se'ntoarce în sat la noi. Spuneă și am auzit și pân alți oameni că pă hăl rumân dă l-a crescut, l-a șutulit primaru' d'acolo, l-a miglisit și l-a dus la tribunal de i-a făcut o hârtie; și când a murit, s'a sculat fecioru' primaru' lui și i-a luat pământu'. ăsta n'avea la mână nici o hârtie, nu nimic, ăla avea atistament: i-a luat pământu'. Și așa, dacă s'a întors la noi,

trăia și el cu tat-so acolo, om ca toți oamenii. Așa, astă toamnă mă pomenesc într'o zi cu el, ca să-i dau fata asta lui. Acum el, om trainic, de treizeșpatru de ani, fata numai de opspe. M'am gândit... m'am socotit... De!... avere nu; am și eu două pogoane de pământ și șase copii. La care să dai întâiu? Pe urmă acum, bine vedeți, umblă fiteșcare flăcău după stare, că sunt vremurile grele... Fata, după cum o vedeți, că nici eu n'am fost f'un om frumos, nici mă-sa. M'am gândit, m'am socotit cu muierea... de! așa i-o fi norocu' fetii, să ia văduv... Și i-am dat-o... Am făcut nuntă... cum se face la țară la noi... Am cheltuit patru poli, că ș'acū sunt dator la Sosităte, — că el să nu zici c'a adus d'un ban gaz dă pus într'o lampă; și i-am dat și zece prăjini dă pământ, și-a rămas să facem furmele de cununie când ne-om mai lesni dă parale... Și s'a dus fata la el... La două săptămâni m'am pomenit cu fata acasă, bătută, pisată: — Taică, mă omoară'n bătăi! — Măi fată, să nu te sperii, să-i crezi bărbatului, c'o fi și el amărît de lipsă și de câte alea; așa e traiul la n'ceput, merge hârjâit O sapă, când o iei întâiu, nu ți se pare la'ndămână, până te dedai cu ea, — darmite un bărbat ori o muiere: că vii tu cu voia ta, el vine cu voia lui; — până v'îți potrivî la firi. Că nici eu cu mă-ta n'am trăit

bine la 'nceput, tot așa, și acum bine vezi că nu ne zicem nici : dă-te mai încolo“. De ! ca omul, gândiam că s'or drege lucrurile. Fata, supusă, s'a întors la el. La o lună iar m'am pomenit cu ea... bătută, omorită:— „Taică, nu mai pot răbdă, omoară-mă, taemă, la el nu mă mai întorc...“ M'am dus la tat-so al lui, să-l iau, să mergem, să vedem din cine e vina. Spuneau toți vecinii : căne la inimă, din nimic îi năzăriă și o băteă hain până săriau d'o scăpau din mânile lui.. L-a judecat tat-so al lui și cu alți oameni bătrâni din sat... c'o fi... c'o drege .. Eu am tăbărit iar pe fată : — „Du-te, măi fată. silești-te dă-i pricepe voia, că s'or îndreptă lucrurile. Te pomenești c'ai rămas grea cu el... cununată legitim cu el nu ești ; mi-aduci guri străine la masă“. S'a dus iar fata. La câtăvă vreme iar m'am pomenit cu ea, bătută cănește; cu p'asă șomoilogul dă păr smuls din cap; să iertați, tot trupu' ei negru ca ciaunu'. A căzut la poartă de unde a rădicat-o mă-sa cu alte muieri d'au dus-o în casă. Gândiam că moare. Când și-a venit în fire, zice : — „Taică, înjunghie-mă matale cu cuțitu', dar la el nu mă mai întorc. Mai bine mă bag sub trin ; aștept trinu' până trece și mă bag sub el“. E! dac'am văzut așa : — „Rămâi, taică, și ce-o da Dumnezeu"... În primăvară m'am dus să-mi ar

locu' dă zece prăjini pe care i-l făgăduisem zestre. Eră dreptu' meu. Dacă nu trăiă cu fii-mea dă ce să-mi mănânce locu' meu degeaba? El a sărit cu toporu' la mine. Nu și nu, că e locu' lui,—să-i dau fata 'ndărăt că el face omor. Fata să se'ntoarcă la el nici moartă. Dac'am văzut și am văzut, am chemat primaru'. Primaru' dac'a venit, a găsit că e dreptu' meu, păcum și eră, că nu eră legitim, nici foae de zestre agalizată n'avea. El dac'a văzut că i-am luat locu', dă necaz, mi-a făcut boala asta... Imi spuneă mie fata și alți rumâni că s'a lăudat c'o să-mi pue foc... L-am pândit cu pușca nouă seri d'arându', dar n'a venit ; că dacă-l prindeam puindu-mi foc, spui în frica lui Dumnezeu că-l curățam și eram eu azi în locu' lui... La f'o trei noți după aia m'am sculat într'un haraiman : „săriți hoții, săriți hoții!“ Când am deschis ochii și m'am uitat pă fe-reastră, am crezut că orbesc... îmi ardeă coșaru'... Am dat fuga afară ca un nebun... Ce să poți scăpă? Un'te puteai apropiă? Pară de sus până jos Când am văzut așa, m'a tăiat un junghiu peste inimă și m'am rezemat de un stâlp al prispiei și mă uitam ca prostu' cum s'a dărâmat podu' cu porumb peste boii mei... Și-i ascultam năuc cum mugeau... Abiă d'un an îi cumpărasem... munca mea... boișorii mei... blânzi ca doi... ca doi

cop... ca doi copilași... Cânele !... cât m'am chinuit eu numai Dumnezeu știe, c'am mai vrut să-mi cumpăr odată boi și, tot așa, adunasem ban cu ban și mi-a murit două fete într'o săptămână și am dat bani pă'n-gropăciune și pă pomeni... Și acù ce să dăzlipesc după el ? că el n'are nimic... hanțele după el... atât... Când mai ajung eu?... Da' să vede că așa am fost eu blestemat să n'am parte de boi, să muncesc toată viața cu palmele...

INIMA DE TATA

Conu' Nae stă în pridvorul caselor dela vie și-și face țigări din cutia de bectimis. Cum stă de le răsuțește tacticos, le lipește ducând limba d'alungul foitei, le tae cu foarfecile firele de tutun care ies la capete și le așează una lângă alta în capacul cutiei, —ar vrea să pară liniștit ; dar nu e : se vede după cum își face uneori mâna pâlnie peste ureche, ca să asculte de nu se aude uruit de trăsura pe podișca dela poarta obrației, și după cum se uită din când în când cu băgare de seamă spre peticul de șoseă care se zărește printre ramurile ulmului... Al naibii ulm ! o să pue să-l tae că 'mpiedecă vederea... Țigări își face dinadins, ca să-și potolească neastâmpărul, c'a fluerat de mult trenul ajuns la oraș și de mult a trecut jumătatea de ceas în care trăsura trebuia să sosească dela gară la vie. Cucoana Frosa e mai liniștită, poate pentru că cu pregătirile mesei nu-și dă seamă de timpul trecut (nici

nu s'a uitat de zece ori la ceasornic ca conu' Nae)—poate și pentru că cel așteptat nu e Lică, primul născut, ofițerul ei, dragostea ei cea mare... Cel așteptat e Mișu, favoritul tatălui, asemenea lui prin firea blândă și vi-sătoare, prin îndemânarea la orice mește-șug, prin toate însușirile și toate slăbiciu-nile (până și patima vânătorii), moștenite dela el cu atâta credință... Și-i tremură mâ-nile lui conu' Nae, gândindu-se la plăcerea ce o să-i pricinuiască băiatului toate sculele de vânătoare : pușcă, geantă, jambiere, două sute de cartușe făcute gata cu mâna lui la mașină, așezate cu orânduială în odăița lui...

De venit trebuie să vie, c'a depeșat; dar se vede că s'a 'ntâmplat ceva la cabrioletă... desigur iar uluba din dreapta... și i-a spus de trei ori vizitiului să treacă cu ea la fierar, să-i pue un lanțisor la cuiu, să nu mai sae, sau... Și conu' Nae strigă spre bucătărie:

— Dragă!

— Poftim? întreabă coana Frosa, ivin-du-se în pervazul ușii.

— Nu cumva ai spus lui Gheorghe să târguiască ceva din oraș?

— Da, i-am dat o însemnare să-mi ia niște lucruri dela băcănie.

— Ah! face conu' Nae dumerit și-și ur-mează făcutul țigăriilor. Așa da, acum înțe-lege întârzierea: mocăitul de Gheorghe... Și

iar își aruncă ochii spre șosea... Al naibii ulm! o să pue să-l tae că 'mpiedecă ve-derea...

Șase luni de când nu l-a văzut, șase luni lungi ca șase veacuri! iar acum conu' Nae zâmbește cu blândeță, nu țigării la care se uită răsucind-o, ci gândului că trebuie să-i fi crescut lui Mișu mustăcioara, pe care dela vederea din urmă se căsnia s'o răsuceas-că, ștregarul... Că grozav își iubește conu' Nae pe Mișu lui. Și pe cel mare îl iubește, nu e vorbă, că e chipeș, frumos, mândru, leit coana Frosa. Când calcă Lică de-i sună durița dela pinten, drept, falnic, cu capul sus, cu pieptul lat, parcă se lărgește ceva și'n pieptul adus al lui conu' Nae... E! dar altfel de dragoste are pentru Mișu. Mișu e tot el la tinereță, cu înfățișarea lui, cu su-fletul lui... Și parcă n'are cuvinte să mul-țumească lui Dumnezeu că ce n'a învățat el în vremea lui, o să învețe acuma prin Mi-șu... Că s'a însurat târziu conu' Nae, la 46 de ani, și multă vreme l-a frământat și l-a chinuit grija că nu i-or trăi copiii târziu fă-cuți; dar Dumnezeu a fost bun, iacă: pe cel mare l-a văzut locotenent, cu cariera fă-cută, iar cel mic și-a isprăvit liceul, și-a luat bacalaureatul și acum de doi ani ur-mează la medicină... Și, când a fost la Bu-curești acum șase luni, gazda i-a spus că

n'a mai văzut băiat așa silitor, care toată ziua și toată noaptea să citească, iar profesorul că are mare îndemănare la disecție. L-a ascultat băiatul și i-a priceput sfatul pe care i l-a dat întotdeauna: „ferește-te, fătul meu, de prietini răi, că sindrofia rea strică firea bună“...; l-a ascultat băiatul și poate c'o să-l asculte și Dumnezeu la care se roagă în toate diminețile și serile și peste zi d'atâtea ori, să-l învrednicească să-l vadă și pe ăsta doftor. Că el datoria și-a făcut-o... După ce s'a însurat, n'a mai știut de altă grijă decât de-a casei și de-a copiilor. Toate dorințele și le-au înfrânat și coana Frosa și el,—ea mai cu seamă, care eră mai tânără și care a primit să se retragă aici la vie, numai ca să agonisească ceva copiilor... Și iacă le-au agonisit... nu rămân fără nimic: casă în oraș, via asta aproape ca o moșie și ceva bani...

La asta se gândește conu' Nae, de-și lasă acum țigara jos și-și face cruce; iar când ridică ochii, acolo, la zece pași înaintea lui, vine încet cabrioleta urcând la mal. Repede-repede, cât îl îngăduie cei aproape șaptezeci de ani, scoboară scara, strigă sasisit pe coana Frosa: „dragă, dragă !..“ strigă tremurând spre cușca cățelei: „Diana, a venit Mișu“...

Diana vine repede și trage salturi chefnind de bucurie împrejurul trăsorii, slugile au ieșit pe prispa bucătăriei, iar părinții primesc băiatul în brațe, cu ochii strălucitori de bucurie...

* * *

Conu' Nae nu mai înțelege nimic... Atâta vreme de când se frământă în zadar să priceapă pricina schimbării copilului lui... Mișu lui... Unde e Mișu lui? Că nu e el, tânărul grav, serios, care acum aproape o lună s'a scoborît din trăsura în brațele lor, rece, străin, fără un avânt către dânsul, fără o mângâiere Dianeii, fără un strigăt de bucurie la vederea orânduiei sculelor de vânătoare... Nu e a lui Mișu fruntea asta neclintită; nu sunt ai lui ochii ăștia nepăsători.. Unde sunt ochii lui care priviau stăruitor asupra lucrurilor cu drag, cu dor de pricepere? Nu e Mișu lui băiatul ăsta care răspunde cu monosilabe la întrebările lui, la aducerile lui aminte despre lucruri de care vorbiă cu drag odinioară, la toate stăruințele lui de a-l face să vorbească... Zădarnic cherlăe Diana de dorința de a plecă la vânătoare, zădarnic i-a spus el de câte vǎ ori că, plimbându-se prin vie, a dat peste un stol de potârnicchi care-și au storiștea a-

colo,—de când a venit n'a pus mâna pe pușcă. Stă, ia uneori o carte, citește câtva, curând o închide, o aruncă la loc și tace cu ochii duși în zare... Nici silințele coanei Frosii n'au fost de vre-un folos. La întrebările ei băiatul a răspuns cu răceală : „n'am nimic, poate preocupările examenului...”

Dar pentru sufletul de tată al lui conu' Nae, ăsta nu eră un răspuns mulțumitor. Și se gândia bătrânul la toate primejdiile, bolile de care i-l scăpase Dumnezeu. Și-și aducea aminte nopțile de veghe, aplecările peste pătucul lui ca să-i asculte răsufierea...

Deunăzi, cum băiatul pornise devale în livede, conu' Nae s'a luat după el. Când l-a ajuns, l-a rugat să stea jos și a încercat din nou să-l facă să vorbească.

— Mișule tată, ce ai tu ?

— Nimic.

— Ți-e grijă de examene ?

— Poate...

Bătrânul i-a luat mâna în mâinile lui și, punându-și în glas toată blândețea sufletului, iar în privire toată dragostea de care tremură :

— Tu ai ceva, fătul tatii, ai ceva... nu se poate... spune-mi mie. Nu te sfii... De ce să te sfiești de mine ?

Încercă să râdă :

— Ha-ha! știu eu ce trebuie să fie : vre-o fată... o păreche de ochi frumoși rămași la București.

— Ce idee ! răspunse Mișu cu răceală.

— Poate ești bolnav, spune fătul tatii, nu te sfii. Boala e lucru firesc... e rău să ascunzi.

Și față cu răspunsul băiatului făcut cu acelaș glas străin :

— N'am nimic... nimic... nimic... bătrânul zise cu durere :

— E păcat să te ascunzi de mine... e păcat !...

Sunt cinci seri de când conu' Nae iese bi-nișor în vârful degetelor și merge la fereastră odăii lui Mișu, să vadă ce face. Lumină în casă, se poate vedea printr'un loc unde perdeaua nu e bine căzută. Băiatul, cu capul rezemat într'o palmă, citește. Atunci se 'ntoarce și întrebă în dreptul ușii fără a intra :

— Nu dormi, Mișule ?

— Nu.

— Ce faci ?

— Citesc.

Nici vocea parcă nu e a lui. Și altădată îl întrebă așa și tot așa îi răspunde : „nu... citesc“ ; dar în amândouă cuvintele eră ceva duios, dulce, mângâitor, parcă mulțumirea de grija ce i-o purtă. Acum aceleași două

cuvinte: „nu... citesc...” au un sunet mort, fără înțeles, ca sunetul unui ban plesnit...

Și conu' Nae simte cum i se urcă pe spinare un fior rece ca 'n fața unui lucru de groază... A citit odată coana Frosa în foiletonul *Universului* o istorie așa, în care unul, care seamănă grozav cu altul, l-a omorât și a venit să se dea drept dânsul. În tăcerea nopții și cu sunetul straniu al vocei băiatului încă în auz, conu' Nae intră în odaia coanei Frosii închinându-se grăbit...

* * *

Mișu e dus în vie; și-a luat o carte și-a plecat în vie. Din odaie ochii lui conu' Nae l-au urmărit cum se ducea încet la mal pe răzor până a pierit. Bătrânul se scoală și trece în odaia băiatului. Pe masă, pe policioara din părete, pe scaunul dela căpătâiul patului sunt cărți. Ce de cărți! Și se gândește bătrânul că greutatea atâtor lucruri de învățat poate să întristeze și să îngrijorească până într'atâta sufletul băiatului... Toate sunt cărți franțuzești, unele cu chipuri înfățișând oase, mușchi, vine; unele, animale; astea rădăcini, ierburi, flori,—cărțile lui de medicină; iar altele fără chipuri, însemnate de băiat cu semne, cu sublinieri doveditoare că le-a citit.

— Ce-o fi scriind în cărțile astea? se'n-treabă bătrânul, luând una și silindu-se să-i priceapă titlul. *De la quadruple... racine... du principe... de la raison suffisante...* O deschide și-i pare rău cu nu știe destul franțuzește ca să poată înțelege părțile subli-niate... Ce să înțeleagă el, care n'a citit nici românește decât cărți bisericești, cronicarii, Cei trei mușchetari, Corina sau Italia și din când în când vre-un număr din Economia rurală?... Și se căsnește să traducă: *De la, despre;... quadruple, împătrita;... racine, rădăcină;... du principe, a principiului;... de la raison suffisante... raison suffisante...* asta nu știe. El, Mișu, trebuie să știe... Pune mâna pe altă carte... și aici sunt însemnări... Citește titlul, tot franțuzească: *Les mensonges conventionnels de notre civilisation*. A! iaca și o carte românească, M. Eminescu, poezii... Și aici sunt sublinieri... Citește strofa însemnată:

*A fi?... nebulie și tristă și goală,
Urechea te minte și ochiul te 'nșală.
Ce-un secol ne zice ceilalți o deszic...
De cât un vis searbăd mai bine nimic.*

Conu' Nae întoarce foile nedumirit. Iacă iar ceva însemnat:

Setea liniștei eterne care-mi sună în urechi...

Și iar însemnat :

*Din haos, doamne, am apărut
Și m'aș întoarce 'n haos.
Și din repaos m'am născut,
Mi-e sete de repaos.*

— Mi-e sete de repaos?... îngână încet bătrânul...

Pe scaunul de lângă pat e altă carte cu un cuțit de tăiat foile într'însa... tot franțuzească... *Le monde... comme volonté... et comme représentation...* O deschide și o răsfoește. A! uite aici sunt pe margine lucruri scrise de mâna lui Mișu... Se duce lângă fereastră; își pune ochelarii și citește, silindu-se să înțeleagă:

Da, puterea mistuitoare a înțelegerii, care nimicește lucrurile învățate... o parte din obiect topită în subiect, mistuită în flacăra înțelegerii... Unde poate duce înțelegerea totului... reducerea întregului spațiu la un punct și nici atât... a întregii veșnicii la o clipă și nici atât... confundarea desăvârșită a obiectului cu subiectul, dacă nu la o desăvârșită indiferență, la neființă?... Și atunci de ce această strădanie, de ce această frământare, când această

neființă mi-o pot procura de acum, de îndată, cu o mișcare, cu o singură apăsare pe trăgaci?...

A! cum pică cartea din mâinile tremurătoare ale bătrânului, galben ca turta de ceară. Azi dimineață l-a văzut umblând cu revolverul... Vrea să strige: „dragă!... Froso!...” dar nu poate, îl împiedecă un nod în gâtleej... Impleticindu-se, iese din odaie, scoboară scara, intră în vie și începe să urce grăbit răzorul, cu mâna dreaptă sprijinindu-se de araci, cu cea stângă apăsându-și pieptul în dreptul inimii... și urcă... și urcă. I-e milă lui Dumnezeu de bietul bătrân. Ar fi prea dureros să urce coasta până'n vârf. D'aia arată vederii lui întunecate, acolo, la jumătatea drumului pe Mișu, citind sub un nuc, pe brânci, cu capul între mâni. Bătrânul stă locului, răsufflând din adânc, trecându-și mâinile peste ochi, parcă pentru a se încredința că nu visează; apoi se apropie de băiat, șade jos, silindu-se să-și astâmpere bătăile inimii.

— Te-ai oboșit, zice băiatul cu nepăsare.

— Da, răspunde bătrânul... N... n... nu mai merge...

Apoi, când s'a mai liniștit, începe rar cu o voce gravă.

— Mișule, fătul tatii, lasă cărțile alea că nu sunt bune... ascultă-mă pe mine, nu sunt

bune... Cartea va să fie omului prietin, nu dușman... Din carte va să învețe omul, —cum zice Miron Costin, cronicarul, în predoslovia lui,—să cunoască pe Dumnezeu și laude să-i aducă pentru toate ale lui cătră noi bunătăți.

Băiatul se uită la bătrân care urmează cu seninătate :

— Prietin, nu dușman... și cărțile astea îți sunt dușmani, dacă-ți sădesc și fac să-ți încolțească în minte gânduri pizmașe ca alea care le-am citit adineauri scrise cu mâna ta... slova ta... dușmani dacă ponigresc bunătatea lui Dumnezeu și frumuseța lumii clădită de dânsul... Uite-te și vindecă-te !...

.

Sunt ani d'atunci. Mișu s'a vindecat de amețitoarea șguduire sufletească, ce i-a pricinuit întâia călătorie în țara gândurilor despre rostul lumii; —cu vremea și cu o mai pătrunzătoare înțelegere a lucrurilor, în locul duhului de tăgăduire și de răsvrătire i s'a scoborit în suflet împăciuire și evlavie —și niciodată... niciodată n'o să uite chipul bătrânului și gestul lui cu mâna întinsă spre zările unde, colo, soarele apunea în pulbere de aur ca un disc uriaș de văpae cu marginile pâlpâitoare, dincolo se ridicau clo-cote de fumuri cu sute de nuanțe de albas-

tru, pe când în tăcerea serii care se lăsă încet, greerii de toamnă își suspinau cântecul tremurător și duios ca glasul bătrânului :

— Uite-te și vindecă-te...

NENEA GUȚĂ

...Noroc că se mai găsește, pe ici pe colea, câte un om de ispravă, care—prin dreptatea și prin bunătatea lui—te face să nădăduiești, dacă nu pentru tine, cel puțin pentru urmași de urmașii tăi, o lume mai bună ca a de azi... Așa om e nenea Guță, generalul, prietinel meu de vânătoare. Dar trebuie să-l cunoști, că greșești grozav dacă îl judeci pe dinafară. Nu ți-ai putea niciodată închipui că—sub înfățișarea aspră, pe care i-o dau sprâncenile negre, stufoase și încruntate, ochii care te măsoară de sus până jos, mustața de pandur și fața lui arămie—se ascunde o inimă atât de bună; iar când îl auzi pentru întâia dată zicând drept salutare, celui cu care se întâlnește: „ce faci, mă hoțule?“ cu glasul lui gros și răgușit, nu-ți poți stăpâni o mișcare de sfială. Când vine însă prilejul să descoperi ce co-

moară de suflet se ascunde sub aspra lui înfățișare.

Dacă ai nevoie de un sprijin, care să-ți înlesnească dobândirea vre-unui lucru drept, să nu te sfiiești: nenea Guță nu pregetă niciodată să vie în ajutorul cuivă; și nu se pot număra ușor cei pe care i-a îndatorat dumnealui, și pe când eră în activitate și de când s'a retras la pensie.

Iar dacă a apucat să-ți făgăduiască un lucru, poți să te bizui pe vorba lui, mai cu temei decât pe un jurământ făcut în o sută de biserici, sau pe un zapis întărit cu toate pecețile stăpânirii.

La nenea Guță nu încapе minciună ori diplomatie; dumnealui spune lucrurile în față, drept, pe șleau; și dacă te-o duce păcalul să vorbești, în lipsă, de rău pe vre-un prieten comun, te pune față cu el: „Uite, mă, ce spune ăsta de tine. Așa e?“

Noi, prietini dumnealui, avem atâta încredere în judecata lui dreaptă și incapabilă de părtinire, încât—când se 'ntâmplă de ne ciorovăim între noi—avem o vorbă pe care cel năpăstuit o întrebuițează ca o somație, ca un apel la buna credință a celui alt: „O să te dau în judecata generalului“.

Sinceritatea și lipsa de diplomatie a lui nenea Guță a dat loc la multe scene haz-

lii. La una din cele mai nostime am fost de față.

Cu prilejul unor alegeri ne trebuia un candidat la colegiul al doilea de Senat, din partea opoziției. Nu doar că nu erau destui care poftiau locul; dar la fixarea unei candidaturi se ține seama de o mulțime de împrejurări, care nici nu trec prin mintea unuia care n'a asistat la o așa de importantă operație... Nu știu care din noi zice: „Dacă am pune pe Gheneralul?”

Ar fi prea lung să vă povestesc toate greutățile, toate încurcăturile, cărora le puneă capăt această neașteptată propunere. Într'un glas am strigat toți membrii comitetului: „bravo! minunată idee!” Adouazi ne-am dus la nenea Guță, să-l întrebăm dacă primește. S'a emoționat săracul; și, după ce a tușit de câteva ori, ne-a declarat că el „n'a mai fost în d'astea“, nu se pricepe la propagandă electorală și nici parale n'are de cheltuit. După ce l-am încredințat că nu trebuie nici să cheltuească, nici să alege după voturi, ne-a îmbrățișat și iată-l candidat. În ajunul alegerilor, întrunire la club. În fund, pe estradă, membrii comitetului electoral și candidații; în sală, lume multă. Nenea Guță, pufnind dintr'un cogeamite țigaret de chilimbar, își rotiă ochii peste mulțime. Nu-mi aduc aminte care se urcă la tribună și în-

cepe cuvenitul discurs, menit să dovedească toată nevrednicia *lor* și toată procopseala *noastră*. După o lungă înșirare a tuturor isprăvilor de ordine generală, urmă o înșirare lungă a isprăvilor locale. În vremea asta nenea Guță se uită când la orator, când la mine, clătinând din cap cu o expresie, care înseamnă: „grozav le tae!” Și deodată, pe când oratorul arată adunării colosalele pagube ce vor rezultă pentru oraș din criminala intențiune a cârmuirii de a strămuta jumătate din reghimentul de cavalerie adus cu atâta greutate, — ne pomenim cu nenea Guță, că-și scoate țigaretul din gură și zice:

— Nu e adevărat; nu-l mută.

Consternare printre cei de pe estradă. Care mai de care să-l tragă de mână; iar dumnealui cu seninătate:

— Dacă vă spui că nu-l mută? Viu dela divizie; am mâncat acolo. Mi-a spus Mișu că nu-l mută.

Ca să-și poată urmă oratorul discursul, câțiva s'au așezat în dreptul dumnealui, iar alții l-au tras binișor spre fundul estrăzei, unde continuă să-i convingă pe șoptite:

— N'auzi, frate, că mi-a spus adineauri Mișu, că nici pomeneală nu e...

Mai târziu, când oratorul, făcând deosebirea dintre candidații noștri și acei ai par-

tidului advers, arată că protivnicul lui nenea Guță „abiă știe românește“, iar ne pomenim cu dumnealui: „Ei, ași! Vorbește foarte bine românește“.

Iar consternare, iar trageri de mânica și silințe de a-l face să tacă, pe când dumnealui, ținând piept celor care tăbăriseră să-l domolească, îi da zor:

— E român neaoș, domnule. Am cunoscut pe tat-su. De unde o scoate că nu știe românește?

Amicul nostru Marinescu, care are focul sacru al politicii, eră prăpădit și-l muștră cu asprime:

— Asta nu se face, domnule general.

Dar eu, spui drept, nu m'am putut stăpâni; l-am luat în brațe și l-am sărutat pe frunte.

— Bravo! zic, nene Guță. Să trăești!

Iar lui Marinescu:

— Lasă-l, mă, în pace; așa-i șade dumnealui bine. În ziua când o ajunge pehli-van ca tine și ca mine, n'o să mai aibă nici un haz.

TAINA

Intr'o Vineri, spre sfârșitul lui August, mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propue să mergem adouazi la vânatoare.

— Gând la gând cu bucurie, zic, nene Iorgule; tocmai vream să ies în oraș să te 'ntâlnesc, tot pentru vânatoare; dar nu mâne dimineață, că am nițică treabă.

— Dar când?

— Plecăm mâne după prânz și ne 'ntoarcem Duminică seară. Pe aici prin prejur degeaba, nu sunt prepelițe. Dacă vrei însă să ne întoarcem cu vânat, să mergem tocmai la Milești.

— Nu merg la Milești, făcù nenea Iorgu, cu un gest de protestare.

— Dar de ce?

— De când cu întâmplarea cu bietul Virgil, nici c'am mai dat pe-acolo.

Întâmplarea la care făcea aluzie nenea Iorgu, eră moartea bietului colonel Steriu, împușcat din greșală de un țăran, vânător,

fost ordonanță la el. Da, eră sfâșietoare amintirea nenorocirii, petrecută acum doi ani, și pe care revederea locului unde se 'ntâmplase trebuia să ne-o evoce ; dar gândindu-mă că locurile mai apropiate de oraș le bătușem până atuncea toate zilele din urmă, fără să gășesc vânat, și aducându-mi aminte de zecile de prepelițe, împușcate altă dată în meiturile și în porumburile pline de mohor, de pe locurile țaranilor, avusei o vorbă crudă :

— E ! asta e... Morții cu morții și viii cu viii.

Apoi, rușinat de privirea de blândă mustrare a lui nenea Iorgu, adăogai :

— N'avem nevoe să mergem în sat la Milești. Luăm cu noi toate ale mâncării și dormim, cum îți aduci aminte c'am mai dormit odată, la șirele de pae ale oamenilor. Alt undevă nu văd unde ne-am putea duce.

— La Produlești

— N'am fost eu Marți? Nimic. Porumburile de doi stânjeni, iar miriștile parte întoarse, parte tocate de oi. La Milești sunt meiturile țaranilor. Îți aduci aminte câte am ucis acolo.

Ispita belșugului de vânat l-a învins pe nenea Iorgu ș'a rămas așa : să plecăm adouazi după prânz ; și, fiindcă tot se ducea în oraș—să vorbească el cu Pitiș pentru poștalion.

Minunat tovarăș de vânătoare nenea Iorgu ! Exact la întâlnire, fără preget la umblet, cu toți șaizeci și cincide ani lui și nesupărăcios la glume și țintaș... „pușcă sigură“, vorba bietului colonel Steriu. Am umblat eu cu mulți vânători ; dar așa vânător cu dichis ca nenea Iorgu, nici c'am mai văzut, măcar că nu eră om bogat. Nu mai vorbesc de cănele lui, care doar că nu vorbea ; dar nu eră sculă trebuincioasă unui vânător, care să lipsească din „beșacteaua“ lui, fără de care nu plecă la vânat. Acum în urmă și-a luat și *termofor*. Pune în el cafea cu rom în clo-cote, și fierbinte rămâne 24 de ceasuri. Și ce bine prinde dimineața pe răcoare o cafeluță caldă. Minune !

Adouazi, punct la trei și jumătate după prânz, după cum ne vorbisem, poștalionul eră la poartă. Mi-am urcat cănele pe capră, m'am suit și eu cu bocceluța mea cu merinde lângă nenea Iorgu și am pornit-o la drum. Socotiam că cei patruzeci de kilometri până la Milești i-om putea face în trei ceasuri și că vom putea vâna ceva și în seara aceea ; dar caii erau stătuți, — făcuse-ă în ajuns drumul la Ploești, așa că înmurgia bine când am ajuns la șirele de pae, unde aveam să dormim.

Curând dupăce am mâncat, în vederea sculării timpurii de adouazi, ne-am rân-

duit culcușurile și ne-am lungit jos, învelindu-ne cu pae, iar peste ele cu mantalele de cauciuc.

Erà o noapte de August fără lună, de o frumusețe care nu se poate zugrăvi prin cuvinte. Cum să zugrăvești și cu ce să asemeni bolta cerului și sclipirea vie a mii și miilor de stele? Știu că măreția frumuseții îmi scoborise în suflet un sentiment de evlavie și de admirare, care-mi tăia răsufllarea. Nenea Iorgu, amuțit cași mine, sta cu fața 'n sus, cu ochii țintă la stele.

Din când în când se auziau sforăind caii, care pășteau alături; într'un rând, departe, tocmai în fundul zării despre miazăzi, s'a auzit uruitul și flueratul unui tren, care trecea spre București; apoi au murit toate sgomotele și nu se mai auzia decât cântecul greerilor: fiiiir-fiiir, fiiiir-fiiir, aceleași două note lungi și tremurate, ici, colo, pretutindeni; parcă erà însăși ușoara răsufllare a pământului adormit...

Deodată în liniștea aceea răsună un glas puternic:

— Care ești ala, mă?

Erà paznicul.

— Oameni buni, răspunse nenea Iorgu...

— Care oameni? Ce cătați acolo?

Vizitiul, ca să-l potolească:

— E conu' Victor Miculescu și conu' Iorgu Petrescu; au venit la vânătoare.

— Ahà! răspunse dumerit omul și, apropiindu-se de noi: Sărut mâna, dumnea-voastră sunteți?

Nu mai erà nici o asemănare între vocea blândă de acum și vocea de adineaori. Ne cunoșteam. Erà Toma Sităruș, vânător și el, nelipsit dela bătăile pe care le făceam aici, iarna, la lupi și la mistreți, pe când trăia bietul colonel Steriu.

— Ce mai faci, Tomo?

— Sărut mâna, bine, coane Iorgule.

— Prepelește ceva sunt?

— Sunt berechet, mai ales în lunca mică.

— Dar ailalți ce mai fac? Vasile, Lazăr, Alecu al Popii?

— Sunt bine, cu munca, cu alea...

— Dar Marin Dorobanțu? întrebai eu.

— S'a răpus acum două săptămâni.

— Zău! a murit? întrebă nenea Iorgu cu mare mirare.

— Păi se stricase rău, coane Iorgule. De când cu nenorocirea cu bietul domnu' colonel, dupăce și-a făcut luna de osândă, a căzut la darul beției. Nu-l mai scoteai din cârciumă. Parcă-și făcea singur de cap. Eu crez că s'a ars mațele dintr'însul.

După o tăcere de câțavă vreme, Toma mai zise:

— E! sărut mâna și noapte bună, că e târziu și mâne va să vă sculați din vreme.

Și se depărtă pierzându-se în întuneric.

Vestea morții lui Marin îmi aduse aminte moartea colonelului. Cum stam cu ochii închiși, vedeam limpede toate împrejurările în care se întâmplase. Petrecerea veselă seara în ajun la Alecu al Popii, scularea adouazi de dimineață pe un ger cumplit; drumul cu săniile până la pădure. Vedeam locul unde stam așezat în bătae. Auziam glasul hăitașilor, bubuitul puștilor și apoi strigăte de chemare: „hăp-hăăp! hăp-hăăp!“ și chiar pe Toma acesta chemându-mă desperat: „săi, coane Victore, l-a împușcat pe domnu' colonel“. Ce deslușit mi se înfățișă în minte colonelul lungit jos în zăpadă, într'o baltă de sânge, cu hainele sfâșiate, cu o rană mare în coasta dreaptă; nenea Iorgu și Mișu Palada înge-nunchiați lângă el, căutând să-i lege rana. Alături, înconjurat de un cârd de oameni care-l înjurau, Marin Dorobanțu, rezemat de un pom, cu o privire tâmpită, gâfâind șuerător: „hhh! hhh!“ Și acum m'apucă cu fiori, aducându-mi aminte întoarcerea spre casă cu bietul Virgil întins într'o târlie; mulțimea de lume adunată cu trecerea noastră prin oraș; desperarea nevastă și fi-si... și moartea lui, acolo, acasă, în curte, cu un ultim zâmbet pe buze pentru ele...

Toate aceste împrejurări mi se perindau prin minte, când auzii alături pe nenea Iorgu zicând încet și grav:

— Hm! Dumnezeu să-l ierte.

— Pe cine? Intrebai eu.

— Pe Marin Dorobanțu.

...Eram gata să adorm, când îl auzii din nou, șoptind ca numai pentru dânsul:

— Hm! Dumnezeu să-l ierte.

— Nu dormi, nene Iorgule?

Nenea Iorgu, în loc să-mi răspundă, își întoarse capul spre poștalion și chemă încet, dar deslușit: „Ioniță! Ioniță!“ — apoi, încredințându-se că vizitiul dormia, se trase binișor lângă mine și-mi zise:

— Victore, nimănui n'am spus taina pe care vreau să ți-o spui ție acuma; dar jură-te c'ai s'o păstrezi numai pentru tine.

— Mă jur.

— Ascultă... Iți aduci aminte că în noaptea aia, voi, adică tu, Constantiniu, State și cu Mișu Palada ați mas la Alecu al Popii, iar Virgil și cu mine am trecut la Marin Dorobanțu. Așa e?... Știi pe nevasta lui Marin.

— Cum să n'o știu? Voichița, după care ni se scurgeau ochii tuturor.

— E!... Casa lui Marin o știi. Avea o odaie bună în dreapta, la drum, în care am dormit noi, și alta în stânga nefocuită; și mai avea în față lângă magazie o altă o-

dăiță în care dormiau ei. La câtăvă vreme după ce am intrat în casă, — eu stam și-mi făceam țigări, — văd pe Virgil că iese afară și-l auz că strigă pe Marin și-i spune că ar fi bine să vie adouazi și frații Vintilești din Suseni, că sunt puști căm puține și că cum ar face să le dea de veste. Marin zice : „Au un cumnat aici, șade tocmai în capul satului. Mă duc să-i spui, să-i vestească“. Trecuse, așa, aproape un sfert de ceas, și Virgil nu se mai întorcea, când auz că se deschide portița dela drum și tot atunci văz pe Virgil că intră repede în odaie și trage zăvorul. În urma lui încercă cineva clanța la ușă și auz un glas făcând : „hm!“ Vream să-l întreb unde a fost, dar el îmi făcea semn cu mâna să tac din gură. Cum stam așa tăcuți, auzim un gemăt dinspre odăița din față. Virgil zice : „Vezi c'o omoară p'ăia“. Am priceput. Am ieșit afară. De pe prispă se auzia glasul înăbușit al lui Marin „Așa, căteă, hai ? Așa, hai ?“. L-am strigat. Când a deschis ușa, i-am văzut în bătaia luminii lămpii fața încruntată și firoasă. Când a dat cu ochii de mine, odată s'a domolit, și-a scos căciula din cap și m'a întrebat răsufând din adânc : „Ce poștești, coane Iorgule ?“ Zic : „Ce-ai făcut cu Vintileștii ?“ Zice : „Am găsit pe cumnatu' lor la cârciumă. Mi-a spus că se duce mâne disdedimineăță să-i

vestească“. M'am făcut că intru în casă și ascultam. Nu se mai auzia nimic. Când am intrat în odaie, zic : „Bine, mă Virgil, nu e păcat de Dumnezeu ? Omul ăsta ți-a fost slugă bună și credincioasă atâta vreme ; de câte ori venim la vânat își lasă treburile și merge cu noi ca un câne, și ce împușcă noi luăm, — și tu drept răsplată îi necinstești casa. La ce ? Să fii becher tot așa mai pricepe ; dar om însurat cu fată de măritat.“ Zice : „E! parcă dumneată în tinerețile dumitale...“ Zic : „Nu ! pe Dumnezeul meu ! Sunt om de șaizeci și mai bine de ani și oi u fi avut și eu fel de fel de prilejuri ; dar niciodată nu m'am legat de nevasta altuia.“ Zic : „Dacă te tăia, ori îți crăpă capul cu ceva, că — Doamne ferește, — la așa necaz omul nu caută, — ce te făceai ? Cum ai fi explicat lucrul ? Cine ai fi spus că te-a lovit ori te-a tăiat ? Marin ! ? Cum ? Pentruce ?...“ Așa e ?... A douazi, când am ieșit în curte, Marin înhămă caii la sannie, parcă nu s'ar fi întâmplat nimica, dar pe ea n'am mai văzut-o... Când am ajuns la pădure, îți aduci aminte că eu spuneam că eră rău ales locul unde stam noi : colnicul prea îngust. Tu cu Constantiniu și cu ailalți erați în flancul stâng. Ici, în flancul drept, eră Mișu Palada, după el veniam eu, pe urmă Marin, și, în stânga lui, Virgil. Își alesese locul lângă o buturugă de tufan.

Mania lui să stea jos, că dacă sta în picioare poate-l împușcă în șold ori în picioare, nu tocmai în coastă... Mistrețul a dat să iasă întâiu la mine, pe urmă a cotit-o la stânga. Eu am tras numai de datorie, că eră departe. A ieșit tocmai între Marin și între Virgil... E! acuma spune tu,—l-a ucis cu dinadinsul ori din greșală? Eu, când s'a dat vestea că e rănit și am aflat cine-l împușcase, am înghețat, dar nu mi-am pierdut mințile. Mergând într'acolo, am văzut locul de unde trăsese, locul pe unde trecuse mistrețul, locul unde sta Virgil... colnicul îngust, în povârniș... și mi-a intrat o îndoială în suflet. Dacă o fi numai o întâmplare? Cu o vorbă a mea bag omul în ocnă fără vină? Și când el a zis oamenilor care-l întindeau: „N'am vrut să-l împușc“; iar oamenii îl înjurau: „Cine zice c'ai vrut, păcătosule?“ am simțit că vorbele alea pentru mine le spuneă, că numai eu puteam spune c'a vrut să-l împuște. Dar n'am spus, că nici nu credeam că Virgil o să moară... Pe drum, când ne întorceam spre oraș, eram hotărit că de s'o întâmplă să moară, să-l dau de gât. Dar după ce a murit, în fața desnădejzii nevesti-si și a fii-si, mi s'a părut că l-aș ucide a doua oară în dragostea lor, dacă aș vorbi: și am tăcut până acuma și mi-am zis că dacă l-o fi ucis cu

dinadinsul, Dumnezeu nu doarme. Și ia auzi cum a murit Marin Dorobanțu.

— Va să zică, făcui eu, nene Iorgule, dumneată crezi?...

— Știu eu? a răspuns nenea Iorgu și am rămas amândoi pe gânduri...

Trebue să fi fost târziu de tot, că eră o tăcere desăvârșită, nu mai cântau nici greerii, când am adormit șoptind într'un glas cu nenea Iorgu:

— Hm! Dumnezeu să-l ierte!

„UN REGHIMENT DE ANTILERIE“

Scurt, gros, cu capul mare, fruntea înaltă și ochii mici,—în figură cu o expresie de gravitate și de naivitate în acelaș timp, domnul Niță Ionescu, proprietarul unui mic *Birt iconomic, beuturi spirtuoase și delicatessuri*, a purtat multă vreme porecla de *elefantul*. Imprejurările din ultimii ani i-au schimbat însă această poreclă și azi nimeni nu-i mai zice altfel, decât *Niță Ionescu Antileristul*. Și fiindcă numele Niță Ionescu nu este din cele mai rare și mai deosebite, întâmplându-se ca în oraș să se mai găsească și alții cu acelaș nume, nevoia a făcut ca însuși în actele oficiale, bunioară în registrele percepției și în listele electorale, să se adaoge după numele amicului nostru și porecla, spre deosebire de ceilalți omonimi ai săi.

Dar pentru ce *antileristul* și nu *artileristul*? Pentru că niciodată domnul Niță nu a zis și nu zice decât *antilerie* și *antilerist*,

măcar că sunt șase luni de când pe firma prăvăliei sale, care înfățișază un soldat de tunari, Goldenberg zugravul a scris cu litere de-o palmă: *La Artileristul*. Imprejurările care au hotărit schimbarea poreclei domnului Niță sunt următoarele:

Trebue să fie mai bine de doisprezece ani, de când într'o seară de toamnă umedă și rece, domnul Niță, p'atunci *elefantul*, s'a pomenit că-i intră în casă un drumeț sdrențaros, prăpădit, a căruia înfățișare l-a însăpăimântat și pe el și mai ales pe cucoana Mița, soția dumisale. Cu greutate a fost recunoscut drumețul, care totuși eră văr bun cu domnul Niță (mumele lor surori), vărul Simache Tănăsescu, a căruia urmă o pierduse și care acum, plângând de li se rupea inima, se rugă să nu-l lase să moară de foame...

Timp de un an și jumătate vărul Simache a slujit cu simbrie în prăvălia domnului Niță și într'o bună dimineață, fără cearță, fără supărare, și-a luat rămas bun și a plecat-o iar în lume. „Il trăgea ața spre noroc“, cum spunea domnul Niță, de câte-ori povestea istoria lui văru-său.

Cu părăluțele adunate s'a dus omul la Pitești și a deschis o cărciumioară de nimic în apropiere de cazarma de artilerie. Și în opt ani de zile i-a mers așa de bine,

încât când s'a dus domnul Niță să-l vadă, în urma unei scrisori de poftire, a rămas înmărmurit. Nu-i venia să creadă că prăvălia aceea bogată și frumoasă era proprietatea lui văru-său. În urmă, când acesta i-a explicat că tot binele și belșugul lui se datoră numai și numai vecinătății căzărmei de artilerie, a priceput și a crezut. La întors, pe tot drumul dela Pitești până acasă, n'a visat decât regimente de artilerie; iar când, dându-se jos din trăsură, a băgat de seamă, parcă pentru întâia oară în viața lui, că birtul *iconomic* era așezat drept în fața *fundăriei*, a rămas amuțit și încremenit pe trotuar. Căci *fundăria* era o curte mare de câteva pogoane, cu clădiri multe, unde odinioară a fost arsenalul, iar acum era depozit de arme... Curte mare, clădiri multe, mai toate goale.. loc să încapă trei regimente, nu unul... I se părea că și vede mișunând soldații prin curte...

— Haide Niță, l-a trezit cucoana Mița, plătește birjarul c'așteaptă.

Așa a încolțit pentru întâia dată în sufletul amicului nostru gândul aducerii unui regiment de artilerie în oraș. Și e mult și greu până apucă de intră o idee în capul omului, că pe urmă crește, mai ales când e singură... și așa s'a întâmplat cu domnul Niță. La 'nceput, când din aduce-

rea regimentului nu i se înfățișă decât profitul său personal, și-a mărturisit gândul cu sfială numai cucoanei Miții și câtorvă prietini; dar această sfială a pierit treptat-treptat, pe măsură ce se încredință că tot orașul ar trage câștig din împlinirea visului său.

Azi a văzut pe fereastra cucoanei Mândichii un bilet: *odăi mobilate de închiriat*. „Poftim, și-a zis dumnealui. A rămas biata femeie cu odăile neînchiriate. Hm! ia să fie aici un regiment de *artilerie*, așa e că și le închiria?“

Mâne a aflat că Tăsică Alexandrescu dă faliment: „Lume puțină, domnule, dever mic... Ia să fie aici un regiment de *artilerie*. Atâția oameni, ofițeri, cucoane. Ce stai dumneată de vorbești? Ce, asta e joacă?“

Poimâne a văzut femeii din Răzvad, întorcându-se spre casă cu merinde nevândute: „Poftim! și-au pierdut bieteile femeii ziulica degeaba. Ia să fie aici un regiment de *artilerie*. Alea sunt guri nu glumă.“

Și iaca așa, zi cu zi, clipă cu clipă, ideea s'a hrănit, s'a întremat, a crescut și a pus stăpânire pe toată mintea domnului Niță; iar când s'a încredințat că nu era neajuns care nu s'ar fi putut vindeca prin aducerea regimentului, sfiala dela început a pierit de tot, ba s'a prefăcut în hotărîrea cu care acum declară ritos:

— Nu vezi dumneată, domnule Alecule, că nu merg treburile de loc? Înainte vreme aveam și noi viile. Mai mișcă ceva toamna, după cules. Acum, de când cu *filopsera*, s'a dus... Ia să ai dumneată aici un reghiment de *antilerie*, care va să zică aproape o mie de oameni, atâția cai, ofițeri, paraofițeri. Tiii! Ce, asta e joacă? Odată se ridică orașul de nu-l mai cunoști.

Reghiment de *antilerie* azi, reghiment de *antilerie* mâne, s'a găsit într'o zi un glumeț, Manolică Ghigheci, practicant la judecătorie și i-a zis: *Nenea Niță Antileristul*, —și d'atunci așa a rămas...

Și totuși mă simt dator să vă spui că prietinel nostru nu merită toată ironia cu care-l tratau oamenii mult mai puțin de ispravă decât dânsul. Că avea un vocabular cam redus și cam deteriorat, asta da; dar încolo, ce om bun și milos... N'ar fi trebuit să aștepte venirea reghimentului, pentruca să-i meargă bine negoțul, dacă ar fi vrut să întrebuințeze toate mijloacele, pe care le întrebuințează ceilalți negustori de breasla dumnealui, aprigi la câștig. În timpul cât i-a slujit în prăvălie, vărul Simache de câteva ori l-a apostrofat:

— Ia lasă, nene Niță, că prea ești brânzoiu!

— O fi, îi răspundea dumnealui, dar eu mă uit și la cinstea obrazului.

Să spue Petrică, băiatul din prăvălie, și toți băeții care au slujit la dumnealui,—când a mâncat dreptul vre-unuia și n'a trecut de la dânsul? Când a bătut pe vre-unul pentru o vină oricât de mare? Odată unul i-a lăsat seara canăua deschisă dela un butoiăș cu viș roșu, adus de trei zile, și dimineată; când s'a dus în pimniță, a găsit baltă: opt vedre de vin înfricoșat. L-a bătut? Ași, ba tot pe dumnealui s'a bătut, că s'a plesnit cu amândouă palmele peste obraz, iar băiatului s'a mărginit să-i răcnească: „ticăloșule! te omor! te strâng de gât!“ Și l-a gonit fără să-i dea simbria. Dar pe urmă, când a venit mama băiatului, o prăpădită de văduvă din Aninoasa, i-a dat toți banii, puși în ascuns de cucoana Mița, de-o parte, în fundul teighelei, într'o hârtie pe care scrișese cu plaivazul: *leafa lui Marin...*

Și pe câți n'a ajutat dumnealui după puterile dumnealui, cu bani pe care nu i-a mai văzut. Chiar Manolică Ghigheci care-l ia în zeflemea, când nu mai are nici un ban în pungă, unde vine să mânânce pe veresie? La domnul Niță Antileristul.

Și ce o să ziceți dumneavoastră când v'oiu spune că Virgil Bercescu, fostul prefect, într'o zi la club, vorbind cu greață de mezzatul de conștiințe din preajma alegerilor, a declarat că, din aproape două mii de a-

legători, care s'au perindat în cabinetul lui la prefectură, numai nouă inși i-au cerut servicii de interes general — anume: opt învățatori de țară și domnul Niță, care a cerut aducerea unui regiment de artilerie în oraș?

În urmă secretarul prefecturii a povestit întreaga scenă petrecută între prefect și dumnealui.

Zice că față cu declarația categorică a domnului Niță că nu votează pe candidatul guvernamental dela colegiul al doilea, decât dacă i se făgăduiește aducerea regimentului, prefectul—după ce i-a promis-o pe onoare—n'a mai găsit de cuviință să-l pue și pe dânsul să jure pe icoana lui Sfântu Niculae, pe care o avea în sertarul biroului, ci s'a mărginit să ia o bucată de lemn dela gura sobei și întinzând-o spre domnul Niță:

— Ca lemnul ăsta să se usuce care n'o votă pe Marinidi!

— Da! a răspuns hotărît domnul Niță, punând repede mâna pe lemn.

Apoi, îndulcindu-și vorbele cu un gest și un zimbet de supunere:

— Dar tot așa și care n'o aduce un regiment de *artilerie*, coane Virgilică.

Și a votat omul pe Marinidi, dar regimentul nu s'a adus, cu toate că de câteva

ori, întâlnind pe prefect, i-a reamintit făgăduiala, clătînând din cap cu mâhnire:

— N'am făcut nimic, coane Virgilică...

*

Dar iată că ideia domnului Niță se întinde, se întinde, trece dela unul la altul, prinde rădăcini și în alte minți, și 'n preziua alegerilor viitoare, în manifestul guvernului, care cuprinde și puncte de îmbunătățiri locale, articolul 18 sună deslușit: *Avem făgăduiala formală și solemnă a domnului Ministru de Războiu, că 'n cel mai scurt timp vom avea în oraș un regiment de artilerie.*

Firea potolită a domnului Niță la împiedecă până acum dela o politică dârjă. În vremea alegerilor, când ceilalți alegători de seama dumisale se siliau care mai de care să-și dovedească zelul stăpânirii, dumnealui sta liniștit de-o parte și se ducea în ziua alegerii la vot, ca să voteze...

— Cu cine, domnule Niță?

— Cu cine m'o lumină Maica Domnului acolo în odăiță.

De rândul acesta însă, față cu un program care conținea un punct, la a căruia stabilire lucrase dumnealui de atâta vreme, nu mai încăpea rezervă. S'a dus omul la întrunire și când citindu-se programul, s'a

ajuns la numărul 18, a bătut din palme, răcnind *brava!* roșu la față ca stacojul, să-i vie apoplexie...

De rândul acesta făgăduiala stăpânirii n'a fost o simplă momeală. Prefectul 'eră nepot de vară al Ministrului de Războiu; și la scurtă vreme după alegeri, orășenii au citit cu mulțumire hotărîrea Ministerului, în toate gazetele. În primăvară s'au și început lucrările de reparare și de preschimbare a vechilor ateliere din curtea *fundăriei* în grajduri și căzărni.

Își poate ușor închipui fiecare măgulitoarea bucurie cu care domnul Niță a supravegheat fără preget lucrul zidarilor, dulgherilor și tâmplarilor, care nu clădiau grajduri și căzărni, clădiau întruparea visului lui de atâția ani...

Ușor își poate iarăși cinevă închipui fericirea și mândria dumnealui în ziua sosirii reghimentului. A fost cea mai frumoasă zi din viața dumnealui. Suit împreună cu cucoana Mița pe o bancă din capul bulevardului, de unde domină mulțimea dimprejur, a asistat cu capul descoperit la trecerea oștirii. Și i s'a părut câteva clipe că nu numai aducerea acestui reghiment în oraș, dar că însăși frumuseța și voinicia cailor, mândreța ostașilor, strălucirea tunurilor, scilpirea fireturilor, toată splendoarea care i se

desfășurà înaintea ochilor eră opera lui!
Frumoase clipe! Frumoasă zi!

*

Nu mai departe decât adouazi a putut să-și dea seama deslușit, ce trandafiriu viitor se întindea negoțului dumisale. Pe brânci dase și dumnealui și Petrică băiatul, Bucatele birtului său *iconomic* se isprăviseră de mult și mușterii nu mai conteniau. În prăvălie înghesuială,—cereri peste cereri: chibrituri, cutii de vax, vinuri, țiğări, pachete de tutun peste pachete de tutun, lumânări de spermanțet, păpuși de morunaș... ca la un bâlcu.... Iar seara târziu, după ce de mult sunase prelung și duios stângerea la cazarma de peste drum, când a răsturnat în așternutul patului conținutul tejghelei, a putut vedeà cu bucurie că mai înainte nici într'o săptămână n'ar fi făcut atâta dever....

Și curând au venit toți la vorba lui.

— Dumnezeu să le dea bine, măiculiță!
— ziceà cucoana Mândica, din al căreia geam pierise biletul. Mi-am închiriat odăițele... amîndouă... un căpitan becher... Se vede om bun și așezat... Pe urmă unde mai pui ordonanța, măiculiță... Mai îți dă un ajutor, la una la alta... Dumnezeu să vă dea bine și stăpânirii că i-a adus și dumitale care ai stăruit...

Domnul Alecu iarăși i-o spuneă adesea :

— Aveai dreptate, domnule Niță. Mișcă, mișcă. Nu mai e lânzezeala aia, care eu te-am priceput d'atuncea. Nu ca ăia de te luau așa *afer*...

Ce mulțumire sufletească pe domnul Niță, când vedeă acum femeile trecând spre piață încărcate de merinde, iar spre casă cu mâ-nile goale.

— Ai dat tot, lele Safto, tot, tot ?

— Tot, mulțumesc lui Dumnezeu, domnule Niță. Maica Domnului să-i dea bine cui a adus reghimentu'.

Până și Manolică Ghigheci, practicantul, care-i scornise porecla :

— N'am ce zice, Nene Niță, dreptate ai avut. Vine mai altfel. Vorbiau azi avocații la judecătoria. Ziceau că s'a schimbat *fixonomia* orașului. Dar domnul Minculescu de colo : „domnul Niță să trăiască !“

E fericit domnul Niță, și are și de ce. Afacerile merg de minune, lumea a venit la vorba lui și, ca să nu-i mai rămâe nimic de dorit, însăși cucoana Mița parcă e și mai frumoasă și mai dulce.

Înainte vreme când propovăduirile lui despre foloasele aducerii reghimentului începuseră s'o plictisească, îl luă cam așa și adesea îi aruncă în față apostrofa vărului Simache, pe când domnul Niță încercă în

zadar s'o convingă : „Mișto dragă, omul dacă nu trăește 'n viața lui și pentru un ambiț...“

În redusul vocabular al domnului Niță, după cum se vede, *ambiț* aveă înțelesul de *ideal*.

Acum însă fără sfială poate să-i povestească ce-a spus Minculescu la judecătoria și să închee :

— Ghigheci care mă luă în răs, că așa, că pe dincolo...

Ehe! Omul dacă nu trăește pe lumea asta și pentru un ambiț...

Acum cucoana Mița râde dulce... Și dumneei e nostimă și când nu râde, dar mite când râde dulce. Că au fost frumoase câte trele fetele lui Popa Nae din Măleni, da' ca dumneei nici una. Și are treizeci și șase de ani împliniți, dar nu-i dai mai mult de douăzeci și opt—douăzeci și nouă. Ochii căprijii cu pistrui de aur în ei, nasul cam în vânt și buza de sus cu o umbră de pu-fuleț, și un început de gușuliță... Dar părul negru, bogat, creț din fire !... Cucoana Mița n'are nevoe de găteală multă. Dimineața cum se scoală—să-și aplece capul în jos scuturându-l, că să-i pice părul în față ; pe urmă să-l netezească nițel, fără pieptene, numai cu mâna ; să-l răsucească de două ori ; să-l prinză cu patru-cinci ace ca să nu-i cază peste umeri ; și să poftească vre-o

cucoană, cu toate fiarele și cu toate meșugurile să-și facă undele din părul dumneei.

Nostimă de tot! Atât de nostimă, încât colonelul Vulpe într'o zi oprindu-se în ușa prăvăliei, să ceară un chibrit ca să-și aprinză țigara, după ce s'a uitat lung pe sub sprincene la cucoana Mița, care-i ținea chibritul, așa de mult încât a făcut-o să-și muște buzele, — colonelul Vulpe care se pricepe nu glumă, plecând, a șoptit maiorului care-l însoția :

— Dar bini, mon cher, aiasta-i cei mai frumoasă fimei din tăt târgul!

Nostimă și cuminte. Că mulți i-au bătut capul și dacă ar fi fost soiu rău, cu un bărbat încrezător ca domnul Niță, ehe !... Așa, negreșit s'a vorbit că Gogu Minculescu, acum vre-o câțiva ani, pe când eră substituit la tribunal, odată la vie la... și că de câte ori se ducea singură la Măleni să-și vază părinții, proprietarul moșiei... Dar despre care femeie frumoasă nu vorbește gura lumii? In orice caz la urechile domnului Niță n'a ajuns nimic. Și pe urmă nu vede dumnealui? Iacă, nu numai pe vagmistrul Călineț, care credea c'o sperie cu cele patru rânduri de galoane, l-a obrăznicit cum se cade; dar chiar pe locotenentul Făgețel,

Miron Făgețel, care vine singur să-și cum-pere țigări, ce frumos l-a pus la loc.

Intr'o zi, pe când domnul Niță rânduia ori căută nu știu ce sub teigheă, ofițerul intrând și crezând că e singură, a întins mâna spre dânsa. Dar dumneei odată i-a tăiat-o scurt: „domnule, fii rezervat și la locul dumitale!“

Iar când a scos capul de sub teigheă, domnul Niță a văzut cum se făcuse la față roșie ca macul, de indignare...

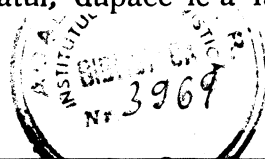
* * *

— Și o să întârzii mult, Niță dragă? întreabă cucoana Mița din pragul ușii.

— Până pe la doosprezece. Fă și tu socoteală. Acum e opt. Până mă duc, până mă întorc... cât om sta acolo... Tu după ce se dă stângerea, dacă nu sunt mușterii, închide și culcă-te. Bună seara.

Și domnul Niță o pornește tacticos. Unde? La întrunirea comercianților pentru protestare în contra legii repausului duminical. Trebuie să vie și deputatul colegiului al doilea, pe care l-au chemat înadins, ca să-l so-meze să ia cuvântul împotriva legii...

Frumoasă întrunire! și care ar trebui să rămâe neștearsă din amintirea domnului Niță, căci deputatul, după ce le-a făgăduit că va

combate legea și va vota contra, i-a rugat că dacă s'o întâmplă să nu poată împiedeca votarea ei, să nu fie supărați împotriva lui și a partidului, că are și legea foloasele ei și de! așa. e lumea: nu poți să mulțumești pe toți, fără să jicnești pe nimeni; — că omul când cere un bine pentru el, trebuie să se gândească și dacă binele acela folosește și altora... Și atuncea arătându-l cu degetul pe dumnealui, pe domnul Niță, a zis: „Imi pare bine că văz aici, în rândurile dumneavoastră, pe domnul Niță Ionescu. Iaca dumnealui un lucru a cerut: aducerea unui regiment de artilerie. Negreșit că trage și dumnealui profit, dar ia gândiți-vă câte avantajii pentru toți cetățenii...” Și a început să le numere pe degete...

Măgulirea asta o s'o fie minte domnul Niță; și acum la întors ar vrea să zboare, să ajungă mai repede acasă, s'o povestească și cucoanei Miții... Dar e silit să meargă încet: la câțiva pași înaintea lui șontâc! șontâc! merge șchiopătând Tache pantofarul, care adineauri la întrunire, când deputatul a zis: „negreșit că trage și dumnealui profit”, de-odată, tam-nesam, pff! a pufnit de râs în palmă ca prostul și a făcut și pe alții să râză... Și domnul Niță nu vrea să se pue cu el, domolește pasul, îl lasă să se ducă înainte...

Bine face omul că merge încet! Aceasta îl scutește de o prea crudă priveliște peste care ar da, de ar ajunge cu câteva minute mai degrabă... Așa, cucoana Mița are vreme să-și liniștească bătăile inimii; irezistibilul locotenent Miron Făgețel apucă să iasă; și domnul Niță, care tocmai acum întoarce colțul, vede numai atât: un ofițer ieșind iute pe portiță, trecând fuga pe trotuarul cellalt, silindu-se să-și ridice gluga... E cam întu-neric, dar domnul Niță are ochi buni: locotenentul Făgețel e... Tot avântul îi e retezat de un cuțit care-i intră în inimă... Ajuns la ușă bate, — bate iar. Se aude un dudit de pași pe podea, zăvorul face tranc! Și când domnul Niță deschide ușa, vede la lumina scăzută a lămpii micșorate o pată albă urcându-se în pat. E cucoana Mița care-l întreabă căscând:

— E ' rziu ?

— Unsprezece și jumătate.

Cucoana Mița tace. A băgat de seamă că-i e vocea schimbată, — prea îi svâcnește pieptul. Găsește mai înțelept să se întoarcă cu fața spre perete, prefăcându-se că doarme... Dumnealui mărește lampa și, asigurându-se că dânsa nu-l vede, aruncă de jur împrejur priviri scrutătoare. Nu trebuie să caute prea mult. Colo, jos, lângă scaun e o mânășă. O ridică și o examinează în tăcere...

Adică mult trebuie să sufere omul bun la inimă. Că un om rău și cânos ar urla, s'ar repezi la ea și într'o furie nebună s'ar vindecă făcând-o și pe ea să sufere... Dar domnul Niță, care n'a dat în viața lui altuia o palmă, după ce a înțeles pentru ce a pufnit de râs Tache pantofarul; după ce a priceput pentru ce de vre-o câteva zile Ghi-gheci, practicantul, de câte ori îl întâlnea îi zicea râzând: „Foaie verde foi de fag—Nene Niță mult mi-ești drag“; după ce și-a dat seamă că niciodată nu va mai putea vorbi cu mândrie de partea lui de contribuție la împlinirea unui bine obștesc,—atât a făcut: s'a plesnit cu amândouă palmele peste obraz și într'un hohot de plâns a strigat cu o adâncă și amară sfâșiere:

— Aaaaah! Mișo, mi-ai mâncat ambițul... Mișo... Mi-ai mâncat ambițul... Mișo!

P A T I M A

La club. E de vreme. Jucătorii vin mai târziu. Acum, lângă sobă sunt numai cinci inși. Stau de taifas.

— E! ce-ai făcut deunăzi la vânătoare, coane Manole? întrebă conu Iancu; și înainte de a primi răspuns, povestește celorlalți:—Alaltăeri treceam pe la poarta dumnealui, tocmai când plecă cu Guță Steriu... Cisme, puști, cartușiere cu două rânduri, parcă plecau împotriva leilor. Se duceau la sitari... E! și ce ați făcut?

Conu Manole răspunde în silă, ca unuia care nu e vânător:—Am împușcat vre-o cinci sitari.

— Care va să zică, pentru cinci sitari ați umblat o jumătate de zi prin crânguri, prin hățșuri, prin noroiu... Curioasă patimă!

Lui conu Manole îi e silă să răspundă. Dă

cu cotul lui Nicu Milescu și zice atât: „de, mă!“ Iar Nicu Milescu, vânător și el:

— Toate patimile sunt curioase, coane Iancule. Cum te miri dumneată că un vânător umblă o jumătate de zi, ca să împuște cinci sitari, — așa s'ar putea miră altul de dumneată, cum poți să stai în fiecare zi patru ceasuri pe scaun, să faci două taloane de preferență, la care te superi, te otrăvești...

— Ce are aface?

— Cum ce are aface? Dumneată te miri cum poate cineva umblă cinci ceasuri prin aer curat și găsești firesc să stai țintuit pe scaun ceasuri întregi, într'o odăiță îngustă, dinaintea unui petic de postav verde, să înghiți fumul de tutun și al dumatăle și al altora, și să te dai de ceasul morții că te licitează altul la șapte cupe.

— Bravo! strigă conu Manole. Iar Nicu Milescu, încurajat, urmează:

— Eu, care joc și prefă, înțeleg foarte bine mulțumirea pe care o simți dumneată, când — după ce te-a licitat unul și s'a dat cartea pe față — vezi că poți să-i faci morișcă și să-l bagi de două ori, ca să-l înveți minte să te mai liciteze și să-ți strice opt jocuri ghintuite. Dar dumneată nefiind vânător, bine înțeles că n'o să pricepi plăcerea vânătorii... Are și vânătoarea farmecele ei... Lasă că trupește face un bine nespun...

Uite eu, acasă mânânc pe sponci, mai nimic. Când mă cauți sunt scârțit... Aia îmi face rău, ailaltă e greu de mistuit... Se ia și nevasta de gânduri; nu mai știe ce să gătească... La vânătoare, după câteva ceasuri de umblet, mânânc și pietre, și n'am nici pe dracu... Și are un haz mâncarea pe câmp!... Ciorba de găină pe care o gătește căruțașul cât umblăm noi... Și mușchiul fript în bătaia vântului... Hai, ce zici nene Manole?

— De! face conu Manole ridicând din umeri.

Și Nicu Milescu urmează:

— Nu mai vorbesc de ajutorul pe care ți-l dă cănele la descoperirea vânatului, mișcările lui care dovedesc o inteligență cum nici nu bănuiești... Dar mai întâiu umbletul ăla sănătos în mijlocul firii, unde ai prilejul să vezi frumuseți ne mai pomenite. Mereu m'am ținut, dar nu m'am învrednicit, să-mi cumpăr un aparat de fotografiat, că nimeni nu are prilejul să dea peste colțuri frumoase de fire ca vânătorul... Să pleci înadins după căutarea lor, nu-ți vine; dar așa, umblând după vânat, dai uneori peste locuri în care rămâi încremenit, nu altceva. A! și ce doftor minunat e natura!... Cum te vindecă ea ca prin farmec de toate necazurile, de toate amărăciunile, de cum

ai pătruns în mijlocul ei. Ce mici și nevrednice de ținut în seamă și se înfățișează toate frământările și netrebniciile vieții!... Să stai odată la pază de sitari... Hai, ce zici, nene Manole?

— De! mormăe conu Manole.

— Când scapătă soarele și rămâne în fundul zării o geană roșie, iar deasupra ei cerul întâiu portocaliu, pe urmă de un galben din ce în ce mai stins, din ce în ce mai stins, până se topește în azuriul bolții. Trep-tat-trep-tat amănunțimile lucrurilor pier și rămân numai siluete... Cum se topește lumina pe cer, așa și zgomotele pe pământ... Adineauri se auzia duruital unei căruțe pe șosea. Pe urmă au venit păsările să se culce. Întâiu coțofenele s'au abătut pe vârfurile copacilor strigându-se: „caracara-ca! caracara-ca!” Mai târziu au fluerat mierlele. Pe urmă altă pasăre a îngânat încet adormind: „țic! țic! țic!” Acum e tăcere desăvârșită. Totul pare înlemnit. Stai și aștepți în fața pădurii cu ochii țintă spre lumina care moare... Și 'n încremenirea asta de o clipă, deodată se ivește deasupra codrului silueta sitarului... Vine repede drept spre tine... E o clipă de mulțumire!...

— Și-l împuști, adică-l asasinezi! strigă conu Iancu.

— Ei! vezi, aicea ai dreptate, coane Ian-

cule. Și ăsta e un lucru pe care niciodată nu mi l-am putut explica. Cum poate ca în același suflet de om, să existe sentimente atât de opuse?... Cunoști și dumneată destui vânători... Iacă: nenea Manole, nenea Ștefan Dărăscu, colonelul Toporanu, Guță Steriu, eu... Suntem noi oameni mai răi, mai haini decât alții? Dimpotrivă, mai că-mi vine să zic că toți vânătorii, pe care i-am cunoscut, sunt oameni buni, miloși... Iaca, eu unul. Nu și-aș tăia un pui de găină, să-mi dai nu știu ce... Ori să stau eu de față la o operație, sau măcar când îi scoate cuivă vre-un dinte? ferit-a Dumnezeu!... E! la vânătoare, tot sufletul meu milos se duce, și'n locul lui vine altul, vine sufletul răs-strămoșilor noștri, că altfel n'am ce să zic... Când mă gândesc pe urmă acasă la lucruri pe care le-am săvârșit la vânătoare, mă apucă groaza... Uite: a stat cânele. Sitarul e la câțiva pași înaintea lui, jos pe brânci, ascuns în frunzele uscate de care nu se poate deosebi. Imi caut un loc bun, unde să nu mă stânjinească ramurile, ca nu cumvă să-l greșesc. Zboară și trag. A picat. Cânele îl aduce. Nu e mort, e împușcat numai în aripă; și ca să-l ucid, îi smulg o pană și i-o vâr pe la ceafă în creeri. Atunci, întâiu se sgârcește și bate din aripi repede-repede-repede, parcă ar vrea să fugă de moartea

care-l ajunge; apoi se moleșește, pâlparea aripilor contenește, și moare întinzându-se ca pentru o odihnă lungă...

— Barbarie! răcnește conu Iancu. Iar Nicu Milescu urmează:

— Ziceai adineauri, coane Iancule: „curioasă patimă“. Eu zic: curioasă e puterea cu care patimile, oricare ar fi, pun stăpânire pe inima omului... Ni se pare că 'n noi mintea e stăpână, dar e numai o părere... La sfârșitul fiecărui sezon de vânătoare mă hotărâsc să mă las de ea. Imi fac toate socotelile; toate mi le pui înainte: oboseală, neglijare de afaceri, cruzime,—de mâncat vânat nu mânânc... De geaba! Când vine vremea vânatului, nu mă ții nici legat cu lanțul... Odată m'am jurat... parcă mi-e și rușine să vă spui... Sunt d'atunci optsprezece ani... Imi născuse Caterina pe Victor, întâiul născut... Ați trecut cu toții prin emoțiile alea: noaptea de veghere la căpătâiul femeii, cu mâna ei fierbinte în mâinile tale tremurătoare,—sfășierea de inimă la vederea chinurilor ei... Știu că la un moment dat n'am mai putut îndurâ... am eșit năvală pe ușă răcnind, am dat fuga în a treia odae și plângând cu hohote mi-am ascuns capul sub pernă... Curând s'a deschis ușa și m'a strigat servitoarea: „Conașule!“ La lumina sfeșnicului pe care-l ținea în mână, i-am văzut

fața răzătoare; iar când mi-a zis: „Să vă trăiască!... băiat!...“ Ei! dar astea sunt fericiri pe care dacă le-ai simțit, bine, dacă nu, nu se pot descrie... Știu că peste vre-un ceas, pe la șase dimineața, am ieșit în stradă. Nu mă mai încăpea nici casa, nici curtea... Eră pe-atunci p'aici un maior, unul Polizu. Nu-l cunoșteam... Se ducea spre cazarmă... Așa, fără să-l cunosc, zic: „domnule maior, mi-a născut nevasta un băiat!“ S'a uitat omul la mine ca la un nebun... Eram pe-atunci supleant la tribunal... Mă pomenesc pe la opt ceasuri cu o trăsură cu patru cai la poartă. Eră avocatul statului și grefierul tribunalului. Veniau să mă ia la o cercetare locală, pe care o uitasem cu desăvârșire, măcar că chiar atunci în ajun vorbisem despre ea... Întăiu zic: „nu merg“. Dar pe urmă, față cu stăruințele avocatului, care-mi vorbea de cheltuelile făcute, cu aducerea martorilor, cu aducerea inginerului din București—și față și de asigurările doctorului, care venise și care-mi spunea că să n'am nici o grijă, am hotărît să plec... E! să vezi ce va să zică patima... Când să mă urc în trăsură dau cu ochii de cănele de vânătoare... Eră spre sfârșitul lui Septemvrie... Cercetarea o aveam la Pietrari. În drumul spre Pietrari eră un loc, unde la sigur găsim potârnicchi de câte ori mă duceam...

Dumneata-l știi, nene Manole: la *tufele lui Mihalcea*. Zic: ia să-mi iau pușca și cânele; dacă s'o isprăvi cercetarea mai de vreme, la întoarcere mă abat un sfert de ceas p'acolo. Dupăce am plecat îmi ziceam că eră o nebunie, că nu putea să-mi arză de vânat. Gândul mi-eră acasă la nevastă și copil... Acolo la Pietrari am stat ca pe ghimpi... La întoarcere zoriam pe birjar... Galopul cailor mi se părea țcăneală... Și cu toate astea, când am ajuns pe la patru după amiaz în dreptul *tufelor lui Mihalcea*, am oprit și m'am dat jos, „măcar pentru zece minute“. Patima!... N'am apucat să fac trei sute de pași și din niște măracini, băști! îmi sare un iepure; dar, lucru curios, în loc s'o întinză la fugă, după două sărituri, văz că se întoarce să se uite la mine... Eră prea aproape să trag. . E!... dar parcă mi-e rușine să vă spui...

Și Nicu Milescu tace; iar ceilalți în cor:

— Spune! Spune!

— Am făcut un pas spre el, gonindu-l cum ai goni o pisică și când s'a pus pe fugă, am tras. Cănele, care căută în dreapta mea, l-a văzut, s'a repezit și a pus gura pe el... M'am dus să i-l iau din gură; și cum mă luptam cu el să-i dea drumul, simt că mi se scurge ceva cald în mână... Credeam că e sânge... nu... eră lapte... Eră o iepuroaică...

În măracinii de unde sărise i-am găsit stratul și patru pui, născuți atunci de curând.. Deodată mi-a răsărit în minte chipul nevastii și copilul, lăsați acasă... Eram și ostenit de noaptea de veghere... m'a cuprins o groază și un fior de moarte... Mi se părea că i-am ucis pe ei... Am lăsat iepuroaica acolo și n'am știut cum să fug spre trăsură, plângând ca un copil... O vorbă n'am putut scoate până acasă, cu toate întrebările avocatului: „ce e? ce s'a întâmplat? ce s'a întâmplat?...“ Atunci am făcut jurământ, jurământ mare, dar n'am putut să mă țin de el...

— Ptiu! păcătosule! face conu Iancu în culmea indignării. Și luând pe unul de braț: — Hai, mă Iorgule, până ne vine partida, să facem un dordăr și lasă pe nelegiuții ăștia... ăștia sunt câni, nu sunt oameni!

CUPRINSUL

	Pag.
Intuneric și lumină	1
Nicușor	10
Scrisorile lui Mișu Gerescu	20
„Călătorului îi șade bine cu drumul“	57
Blana lui Isaia	70
Metamorfoză	81
Bietul Tric	85
Moș Niță Hârleț	89
Niculăiță Minciună	99
Privighitoarea	137
Contravenție	141
Din carnetul unui jurat	149
Inimă de tată	159
Nenea Guță	172
Taină	177
Un regiment de artilerie	188
Patimă	205

